

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ В УКРАЇНІ	9
1.1. Теоретична сутність та правове забезпечення функціонування іноземних банків в Україні.....	9
1.2. Особливості реєстрації та ліцензування банків з іноземним капіталом	21
1.3. Роль та значення іноземного капіталу для банківської системи України	29
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	39
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ (НАЙБІЛЬШИХ) ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ, ЩО ФУНКЦІОНУЮТЬ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	42
2.1 Вплив банків з іноземним капіталом на розвиток вітчизняної банківської системи	42
2.2. Аналіз операційної діяльності іноземних банків в Україні.....	57
2.3. Переваги та недоліки функціонування банків з іноземним капіталом в Україні.....	65
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	75
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДІЯЛЬНОСТІ ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ ДЛЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	78
3.1. Досвід зарубіжних країн щодо регламентування діяльності та методів залучення іноземного капіталу.....	78
3.2. Стратегічні напрями регулювання діяльності іноземного капіталу як основа забезпечення ефективного функціонування банківської системи України	86
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	98
ВИСНОВКИ	101
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	104
ДОДАТКИ	111

ВСТУП

На сьогодні в країні функціонує біля сорок банків з іноземним капіталом, з них 17 – із 100% іноземним капіталом.

Оскільки розвиток банківської системи України тісно пов'язаний з інтеграційними процесами, що відбуваються у світовій економіці, то проблеми доступу іноземного капіталу та його впливу на діяльність вітчизняних банків набувають особливої актуальності.

Огляд літератури з теми дослідження. Проблеми виникнення, діяльності банків з іноземним капіталом та їх вплив на вітчизняний банківський сектор відображено у працях таких вчених-економістів як: Дзюблюк О., Забчук Г., Савлук М., Чуб О., Козьменко О., Шаповалов А., Смовженко Т., Івасів І., Диба М., Гриценко Р., Макуа С., Філонова І., Корнилюк Р., Слобода Л., Прімерова О., Карчева Г. та інші.

Роботи Дзюблюка О.В. в основному спрямовані на розкриття проблематики та визначення переваг і недоліків у функціонуванні іноземних банківських установ. Також досліджується вплив банків-нерезидентів не лише на банківську систему в цілому, а і на валютний ринок зокрема.

В роботах Івасіва І.Б. розроблено пропозиції щодо створення системи регулювання іноземних банків, яка максимізує позитивні наслідки присутності іноземного банківського капіталу в банківській системі України.

В роботах доктора економічних наук, професора Макухи С.М. досліджено процес залучення та функціонування іноземних інвестицій в трансформаційних економіках, розкрито роль і значення іноземного інвестування в розвитку євроінтеграції країн.

Мета і завдання дослідження. Головною метою, поставленою в дипломній роботі є узагальнений аналіз діяльності іноземних банків в Україні із врахуванням іноземного досвіду та визначення стратегічних напрямів регулювання діяльності іноземних банків на основі аналізу операційної діяльності цих банків та висвітлення переваг та недоліків їх діяльності.

Для здійснення мети роботи необхідно виконати ряд таких завдань:

- Дослідити теоретичні основи та правові норми діяльності іноземних банків.

- Розкрити вплив іноземних банків на банківський сектор через аналіз операційної діяльності окремих іноземних банків.

- Визначити переваги та недоліки функціонування банків із 100% іноземним капіталом.

- Охарактеризувати досвід зарубіжних країн щодо регламентування діяльності та методів залучення і регулювання іноземних банків.

- Окреслити стратегічні напрямки регулювання діяльності іноземного капіталу.

Інформаційна база роботи. Статистичну і фактологічну основу дослідження складають закони України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативні документи Національного банку України, дані офіційного сайту НБУ.

Наукова новизна роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичному вирішенні комплексу питань, пов'язаних з удосконаленням реєстрації та ліцензування банків з іноземним капіталом, а також розкриття питання сучасного стану та перспектив діяльності іноземних банків для банківської системи України. Безпосередньо у процесі дослідження одержано такі наукові результати:

- узагальнено визначення поняття іноземного банку. Запропоновано використовувати наступне: іноземний банк – це банківська установа, що знаходиться під контролем інвесторів з зарубіжних країн (тобто їм належить 100% акцій), при цьому прийняття стратегічних рішень щодо його функціонування здійснюється із-за кордону;

- визначено ряд чинників, які стимулюватимуть поступальний розвиток банківської системи нашої країни: підвищення довіри до банківської системи з боку населення і підприємств, розширення спектра банківських послуг, які прямо корелюють з присутністю іноземних фінансових установ, зростання ефективності управління вищої і середньої ланки менеджерів українських

банків, підвищення прозорості банківських операцій з погляду підвищення надходження податкових платежів і зниження відпливу українського капіталу за кордон;

- доповнено комплекс обмежувальних умов щодо експансії іноземного капіталу таким пунктом: обов'язковою вимогою повинно стати введення заборони доступу на вітчизняний ринок банків з офшорних зон.

РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ В УКРАЇНІ

1.1. Теоретична сутність та правове забезпечення функціонування іноземних банків в Україні

Участь іноземного капіталу відіграє важливу роль у розвитку банківської системи та економіки будь-якої країни, адже іноземний капітал у переважній більшості країн світу є важливим джерелом фінансування економіки. Проблеми інтенсивного припливу іноземного капіталу притаманні для більшості країн із перехідною економікою. Це пов'язано з процесами фінансової глобалізації, євроінтеграційним курсом та лібералізацією ринку фінансових послуг, яка поглиблюється і стає загальноновизнаною світовою тенденцією.

Присутність в економіці будь-якої держави значних обсягів іноземного капіталу є ознакою макроекономічної стабільності, високого рівня довіри інвесторів до її законодавчої, виконавчої та судової гілок влади. Проте важливе значення при цьому має рівень політичної стабільності та незалежності країни, а не рівень розвитку її демократії.

Наявність обмежень щодо присутності іноземного капіталу у банківській системі країни є неефективним ні з економічних, ні з політичних позицій. Однак при його наявності потрібно підтримувати та передбачати можливості для реальної конкуренції вітчизняних банків з іноземними фінансовими установами. Проте є очевидним і той факт, що основною метою іноземних інвесторів виступає не підвищення добробуту населення країни-реципієнта, а максимізація прибутку власників та акціонерів. Саме тому результат діяльності таких установ може бути досить неоднозначним.

Досліджуючи теоретичну сутність поняття іноземний банк, більшість авторів звертаються до поняття банку з іноземним капіталом. Таким чином можна привести декілька прикладів такого визначення.

Відповідно до законодавства України, а саме ЗУ «Про банки і банківську діяльність», банк з іноземним капіталом (bank with foreign capital) – банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10%. Поряд з поняттям банку з іноземним капіталом виділяють поняття «іноземний банк». Головними ознаками іноземного банку є розташування центру прийняття стратегічних рішень за кордоном і контроль іноземних власників.

У першому томі Економічної енциклопедії за редакцією С.В. Мочерного наведене таке поняття іноземного банку. Іноземний банк – банк, який повністю або частково належить іноземному капіталу (приватному, колективному або державному) і діє насамперед у його інтересах. Діяльність іноземного банку перебуває під юрисдикцією національного законодавства і спрямовується в інтересах країни перебування. [33]

В роботах Островської О. іноземний банк трактується як банк, що визнаний таким згідно з законодавством, іноземної країни, на території якої він зареєстрований [37]

На нашу думку, термін «іноземний банк» слід розглядати в наступному контексті - це банківська установа, що знаходиться під контролем інвесторів з зарубіжних країн, при цьому прийняття стратегічних рішень щодо його функціонування здійснюється із-за кордону.

Банки здійснюють бізнес в іноземних країнах через різні типи установ. Їх можна об'єднати у три головні групи: представництва, дочірні компанії та філії. Вибір іноземного банку на користь одного з цих варіантів залежить від його загальної стратегії, типу діяльності, яку він збирається здійснювати в країні-реципієнті (тобто, країні де здійснюватимуться його закордонні операції), та відповідних юридичних і наглядових вимог.

Представництва є найбільш обмеженою формою присутності іноземного банку в країні-реципієнті. Їхнє основне завдання полягає у зборі даних та інформації у країні-реципієнті. Вони надають інформацію про ринок та загальні економічні тенденції і підтримують зв'язки з дійсними та

потенційними клієнтами. На відміну від дочірніх компаній та філій іноземних банків, представництвам не дозволяється здійснювати ключові банківські операції, такі як прийом депозитів та надання кредитів, і часто їм забороняється брати участь у будь-якій комерційній діяльності. В економіках, що перебувають на стадії становлення, відкриття представництва, зазвичай, є першим кроком на шляху входження на ринок.

Дочірні компанії іноземних банків є юридичними особами, відокремленими від головного банку. Вони створюються за законами країни-реципієнта та підлягають місцевому нагляду і регулюванню. Хоча більша частина їхньої власності належить іноземному головному банку, дочірні компанії є відокремленими особами зі своїм власним капіталом. Як такі, вони мають окремі від головної компанії банківські рахунки та є фінансово незалежними. Дочірні компанії можуть брати позики лише під свій власний капітал. Це може бути головним обмеженням у здійсненні кредитних операцій у порівнянні з філіями.

Іноземні дочірні компанії створюються, як правило, тоді, коли метою банків є пряма конкуренція з вітчизняними банками. У типових випадках дочірні банки намагаються отримати доступ до місцевого бізнесу та роздрібного ринку. Зазвичай, дочірні підприємства діють на тих же юридичних підставах, що й вітчизняні банки, тобто, їхні операції не обмежуються жодною мірою.

Філії є невід'ємними підрозділами головного банку та діють як юридичні та функціональні відгалуження іноземного головного офісу. Вони не мають статусу окремої юридичної особи та, у більшості випадків, окремого балансу. У загальному випадку, функція нагляду за діяльністю філій іноземних банків належить в першу чергу регулятору в країні походження, а не державним органам країни-реципієнта. І це логічно, оскільки філії є лише підрозділами головного банку, на які поширюється дія законів та регулюючих положень країни місцезнаходження головного офісу. Однак, відповідно

міжнародного досвіду, кожна країна може створювати свої правила для іноземних філій.

З точки зору банку, головні переваги у відкритті філії у порівнянні з дочірнім банком полягають у моделі кредитування. Так як філії лише є підрозділами головного банку, їм може бути дозволено здійснювати кредитні операції на основі капіталу головного банку, а не лише на основі регулятивного капіталу в країні-реципієнті (як у випадку дочірніх компаній). Однак це має дозволити регулюючий орган країни реципієнта. Окрім цього, філію зазвичай дешевше відкрити, ніж дочірню компанію: у багатьох країнах-реципієнтах філіям не потрібно надавати приписний капітал, а структура їхнього управління може бути набагато простішою, ніж в дочірньому банку. Філії можуть залучати клієнтів завдяки репутації головного банку та мають прямий доступ до його менеджерської та технічної підтримки. Переваги філії у порівнянні з дочірньою компанією значно залежать від наглядових вимог в країні-реципієнті, та зменшуються по мірі збільшення обмежень, що накладаються на діяльність філій. Якщо до філії буде висуватись багато регуляторних вимог, їхня вигідна відмінність від дочірніх компаній фактично зникне і тому в іноземних банків буде мало стимулів входити на ринок через філію [53].

Якщо розглядати досвід України у залученні іноземних інвестицій у банківський сектор, то перші представництва іноземних банків в Україні почали з'являтися у 1990-х роках, тобто саме в період розпаду Радянського Союзу та здобуття країною незалежності. Поряд з іншими банками, створеними за участю іноземного капіталу, уже на початок 1998 існувало 7 банків із 100% іноземним капіталом.

Для повноцінного розуміння складності процесу експансії іноземних банків в Україні здійснено ретроспективний аналіз цього процесу. З цією метою виокремлено п'ять етапів входження іноземних інвесторів до банківського сектору України, які збігаються з періодизацією, яку запропонував О. Чуб [64, с.77].

Перший етап (1991-1994 рр.) – початковий період формування банківської системи України. Недостатня розвиненість механізмів банківського регулювання після здобуття незалежності Україною призвела до приходу на ринок банківських послуг іноземного спекулятивного капіталу (Росія, Латвія, офшорні зони) [46], тому НБУ в 1994 р. заборонив діяльність філій і ввів жорсткі обмеження на частку статутного капіталу нерезидентів у банківській системі (не більше 15 %) [45].

Протягом другого етапу (1995-1998 рр.) більшість іноземних банків були створені "з нуля" з метою підтримки зовнішньоторговельних операцій компаній нерезидентів на українському ринку, а також забезпечення виходу місцевих емітентів на міжнародні ринки капіталу. З іноземних банків першої хвилі експансії на сьогодні залишилися дочірні структури, що спеціалізуються на корпоративному та інвестиційному видах банкінгу [46, с. 59]. У перші роки діяльність іноземних банків носила переважно спекулятивний характер. Кінець першого етапу ознаменувався кризою 1998 року, який призвів до погіршення стану банківської системи і відтоку іноземного капіталу з України.

Третій етап (1999-2004 рр.) – період модернізації банківської системи України. Зниження капіталізації банків та дефіцит довгострокових кредитних ресурсів змусило НБУ зняти обмеження на частку нерезидентів у статутному капіталі банків. Період характеризується встановленням більш дієвого контролю над операціями банків з іноземним капіталом з боку державних органів і чіткішими правилами гри на фінансовому ринку України. Зі стабілізацією економічної ситуації і розвитком банківського сектора України іноземні банки почали активніше займатися роздрібним бізнесом і обслуговуванням іноземних компаній, почали створювати досить розгалужену мережу філій і доповнили свій бізнес обслуговуванням фізичних осіб. Особливих успіхів у цьому напрямку досяг «Райффайзен Банк Україна», який створив мережу з більш ніж 50 філій і відділень, переважно у великих містах України. На український ринок увійшли іноземні інвестори шляхом придбання великих вітчизняних банків.

Четвертий етап - з 2006 року. Зростання частки іноземного капіталу в банківському секторі України обумовлене скасуванням низки обмежень щодо доступу іноземного капіталу до банківського сектору – у 2006 році було прийнято зміни до Закону "Про банки і банківську діяльність" у частині надання іноземним банкам права відкривати свої філії на території України, а також пошуком інвестицій для підтримки ліквідності вітчизняних банків. Серед основних факторів, що сприяли значній активізації діяльності іноземних банків в Україні протягом 2005-2008 рр., можна виділити по-перше: позитивні структурні зрушення у вітчизняній економіці та високі темпи зростання ВВП; по-друге: активне зростання попиту на банківські послуги з боку населення; по-третє: розширення зовнішньоекономічних зв'язків українських підприємств; по-четверте: можливість отримання високих прибутків; по-п'яте: вступ до Світової організації торгівлі та дотримання всіх вимог щодо лібералізації доступу іноземного банківського капіталу [64, с. 56].

Значні інвестиційні очікування, сформовані під впливом Помаранчевої революції, вибір новою владою європейського, а не східного вектора подальшого розвитку тільки посилило експансію іноземного капіталу у вітчизняний банківський сектор. Лише за 2005 рік кількість банків з іноземним капіталом зросла на 121%, а частка статутного капіталу нерезидентів у загальному обсязі статутних капіталів усіх банків збільшилась на 70%.

На жаль, цей процес активно розпочався тоді, коли Україна ще не визначила на державному рівні правові інструменти регулювання обсягу та ролі іноземного капіталу в банківській системі держави.

П'ятий етап (2008-2010 рр.) – період фінансової кризи та посткризового відновлення. Іноземні банки коригують стратегії діяльності через девальвацію гривні, спад кредитування, зростання проблемної заборгованості. Збільшується частка в загальному статутному капіталі інвесторів з Німеччини. Антикризова політика іноземних банків полягала в закріпленні позиції на ринку банківських послуг України завдяки доступу до фінансових ресурсів материнських груп [8, с. 60].

Перевага діяльності фінансових установ з іноземним капіталом під час фінансово-економічної кризи полягала в тому, що материнські структури мали змогу збільшувати капітал дочірніх банків у декілька разів. За допомогою цього банки не лише поповнили статутний капітал, а й отримали можливість пролонгувати отримані раніше кредитні лінії.

Банківський капітал від початку існування прагнув до інтернаціоналізації, був тісно пов'язаний з розвитком міжнародної торгівлі, а також залежав від характеру взаємодії з органами влади.

Зазначена вище класифікація на основі історичного підходу до аналізу сутності іноземних банків дав змогу дійти до висновку, що банківський капітал завжди прагнув до інтернаціоналізації та тісно залежав від характеру взаємодії з органами влади.

Регулювання діяльності іноземних банків в Україні доцільно розглядати на таких трьох рівнях:

1. Міжнародний – здійснюється міжнародними фінансовими організаціями та міждержавними утвореннями через провадження рамкових угод, директивів, конвенцій для гармонізації та уніфікації національних правових систем банківського регулювання.

В останні роки спостерігається тенденція до уніфікації банківського регулювання та нагляду. Це зумовлено бажанням багатьох країн світу дотримуватися стандартів, розроблених Базельським комітетом з банківського нагляду. Згідно з моделлю єдиного нагляду, всі наглядові функції сконцентровані в одному органі нагляду. Така модель банківського регулювання уже застосовується у більшості країн ЄС: Німеччині, Бельгії, Чехії, Данії, Естонії, Ірландії, Латвії, Угорщині, Мальті, Австрії, Польщі, Словаччині, Швеції, Великобританії, а також і Японії.

Базельський комітет з банківського нагляду 12 вересня 2010 року затвердив нову угоду, яка одержала назву Базель - III . І хоча вітчизняний банківський сектор на даний момент відповідає вимогам угоди лише Базель – I, окремі банківські установи з іноземним капіталом приведені у відповідність

із стандартами Базеля – II, а отже готові до виконання нових вимог Базеля – III.

Після прийняття Другої банківської Директиви ЄС діяльність філій іноземних банків на території приймаючої країни – члена ЄС здійснюється в системі єдиної ліцензії та контролю держави походження . Разом з тим, в історичний період становлення національних банківських систем багато країн приймали обмеження щодо входу на їх фінансовий ринок філій іноземних банків, передбачаючи, зокрема, допуск філій лише за принципом взаємності, обмеження щодо територіальної мережі філій та видів їх діяльності. Наприклад, такі обмеження в свій час вводилися Канадою, Францією, Іспанією, Японією тощо.

Враховуючи зазначену світову практику, Асоціація українських банків на засіданні круглого столу зробила висновок, що для забезпечення національних інтересів розвитку економіки і банківського сектору на першому етапі має бути запроваджений порядок діяльності філій іноземних банків, який дозволив би Україні підпорядкувати ці філії такому самому режиму, який застосовується до національних установ. При цьому діяльність філій має здійснюватися відповідно до українського банківського законодавства та підлягати нагляду НБУ в тих же обсягах, що і діяльність українських банків – юридичних осіб. Такий порядок відповідає і зобов'язанням України за Угодою про партнерство і співробітництво з ЄС 1994 року, згідно яким Україна має надати національний режим для діяльності філій іноземних банків, заснованих на її території. Подальша лібералізація порядку відкриття та діяльності філій іноземних банків може бути здійснена після надання Україні статусу держави - члена ЄС.

2. Національний – на цьому рівні регулювання здійснюється органами влади суверенної держави України в межах її правової юрисдикції з урахуванням норм міжнародного банківського права.

На сьогоднішній день правове забезпечення створення та функціонування банків, в тому числі і з іноземним капіталом, регламентовано

такими законодавчими актами: Цивільний та Господарський кодекси України; Кодекс України про адміністративні правопорушення; Закони України: «Про банки і банківську діяльність»; «Про Національний банк України»; «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»; «Про господарські товариства»; «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців»; «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»; «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом»; «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб»; «Про заставу»; «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»; «Про цінні папери та фондовий ринок»; «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні»; «Про обіг векселів в Україні»; «Про аудиторську діяльність», а також Положення: «Про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів»; «Про порядок формування та зберігання обов'язкових резервів банками України та філіями іноземних банків в Україні».

3. Корпоративний рівень – регулювання та нагляд проводиться на рівні окремого іноземного банку та його материнських структур і є складовою процесу корпоративного управління. Нормативними актами у даному випадку виступають положення та інструкції розроблені на рівні установи іноземного банку.

З прийняттям нової редакції Закону України — «Про банки і банківську діяльність» у грудні 2000 р. були зняті обмеження на частку у статутному капіталі банку будь-якого із засновників, акціонерів (учасників), а для створення банку з іноземним капіталом чи набуття діючим банком статусу банку з іноземним капіталом було необхідно отримати лише попередній дозвіл НБУ. При цьому банком з іноземним капіталом став визнаватися банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10% [44].

У листопаді 2006 р. до зазначеного закону були внесені зміни, що стосувалися правил доступу іноземного капіталу на ринок банківського

корпоративного контролю. Зокрема, було зафіксовано, що з дня вступу України до СОТ іноземні банки можуть відкривати на території України як філії, так і – представництва (раніше тільки представництва). Створення філіалів законодавчо дозволено лише банкам з високими стандартами банківського нагляду, при цьому були встановлені вимоги щодо мінімальної величини капіталу таких банків і розміру коштів, які вони інвестують у свій український філіал. Підставою для здійснення філією іноземного банку банківської діяльності в Україні є її акредитація, яка передбачає внесення НБУ відповідного запису до Державного реєстру банків та видачі банківської ліцензії.

Водночас на законодавчому рівні було унормовано порядок здійснення ряду процедур, покликаних загальмувати появу в Україні філіалів іноземних банків. Зокрема, між НБУ і наглядовим органом країни, де зареєстрований іноземний банк, має бути укладена відповідна угода. Зрозуміло, що строки і умови укладання такого роду угод з регуляторами країн, банки яких виявлять бажання відкривати свої філіали в Україні, передбачити заздалегідь неможливо. Крім того, іноземний банк має письмово підтвердити безумовне виконання зобов'язань, які можуть виникнути у зв'язку із діяльністю його філіалу на території України.

Цю вимогу провідні світові банки часто оцінюють як неприйнятну, оскільки вона може створити вкрай небажаний прецедент. Не випадково, що така організаційно-правова форма ведення банківського бізнесу, як створення іноземними банками своїх філій, не набула поширення в нашій країні [25, с. 135].

У цілому ж, оцінюючи зазначені законодавчі новації, можна визначити, що нашій країні був запроваджений ліберальний режим із їх прийняттям в функціонування іноземних банківських структур. Як результат, протягом лише 2005-2010 рр. обсяг банківських активів, що контролювалися іноземними інвесторами, зріс майже в 5 разів, а частка іноземного капіталу в

статутному капіталі банків України станом на 1 січня 2011 р. досягла рівня 40,6% [36].

При цьому радикально змінилась стратегія входження іноземних банків на ринок України: якщо раніше домінувала тенденція — «створення з нуля» відповідних установ, то з лібералізацією законодавства переважна частка банків з іноземною участю обрали більш швидкий спосіб — через купівлю існуючих вітчизняних банків з розгалуженими мережами територіальних відділень і філій. Так, у 2005 р. обсяг лише публічних угод банківських злиттів та поглинань за рахунок купівлі іноземними інвесторами таких системних банків, як Аваль та Укрсиббанк досяг 1,6 млрд. дол. США (сумарний обсяг оголошених M&A-угод на вітчизняному ринку корпоративного контролю того року становив 7,7 млрд. дол. США) [25, с.62].

Зауважимо, що значні масштаби здійснення такого роду операцій були характерні для банківської системи України до розгортання світової фінансової кризи 2008 р. Цьому сприяло те, що ніяких додаткових регуляторних обмежень на придбання нерезидентами істотної частки вітчизняного банку українським законодавством не було встановлено — при здійсненні такого роду операцій запроваджувався, по суті, загальний режим заснування і реорганізації юридичних осіб. Регулювання діяльності іноземних і вітчизняних банків в Україні також майже не відрізнялось внаслідок дії національного режиму інвестиційної та іншої господарської діяльності, а також національного режиму валютного регулювання й справляння податків. Іноземним і вітчизняним інвесторам забезпечувався рівноправний режим, який виключав застосування заходів дискримінаційного характеру, а також передбачав умови й порядок вивозу капіталовкладень та результатів інвестиційної діяльності [8, с. 49-55; 64, с. 79].

З прийняттям у 2010 р. Закону України — «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання іноземних інвестицій та кредитування» інвестиційний режим діяльності іноземних банків став навіть сприятливішим, оскільки було усунуто обмеження у видах і формах

здійснення іноземних інвестицій та скасовано посилений контроль за іноземними інвестиціями з боку уповноважених державних інституцій [45].

Очікувалось, що надання такого роду преференцій дасть змогу переорієнтувати діяльність іноземних банків на кредитування вітчизняних виробників – підприємств реального сектору економіки, фінансовий стан яких стрімко погіршувався у зв'язку із кризою збуту продукції на внутрішньому і зовнішніх ринках. Проте ці сподівання не справдилися. Банки з іноземним капіталом зосередили свою увагу на ринку державних цінних паперів і кредитуванні фізичних осіб, використовуючи для цього більш дешеві ресурси материнських компаній [25, с. 83-84]. Зрозуміло, що можливість отримання швидких надприбутків за рахунок подібних операцій не стимулювала їх пошуки потенційних реальних ланок створення доданої вартості на ринку корпоративного контролю України і, відповідно, реалізації основного мотиву запровадження ліберального порядку їх функціонування.

Із скороченням можливостей отримання таких надприбутків іноземні банки почали «згортати» свою діяльність на внутрішньому ринку нашої країни шляхом розпродажу активів [25, с. 79-80; 30, с. 280]. Внаслідок цього частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків України станом на 1 грудня 2012 р. скоротилась до 39,0% [36]. Збереження цієї тенденції в найближчій перспективі, з одного боку, посприяла концентрації банківського капіталу, оскільки покупцями активів відповідних іноземних структур найчастіше стають фінансово-кредитні установи, які діють у тих самих ринкових «нішах». Проте, з другого боку, стрімкий вплив іноземного капіталу погіршив ситуацію із капіталізацією банківської системи України в цілому і, головне, позбавив вітчизняні компанії реального сектору економіки шансів вчасно і з найменшими витратами приєднатися до глобальних мереж створення доданої вартості.

Таким чином, слід зазначити, що власне вихід банківського іноземного капіталу на сучасному етапі стимулюється рядом чинників об'єктивного характеру, які за джерелами походження можна поділити на наступні три

групи: ендогенні (ті, що пов'язані з особливостями іноземного фінансової інституції та країни походження капіталу), екзогенні (ті, що пов'язані зі специфікою приймаючих країн) й глобальні (генеруються на міжнародному рівні).

1.2. Особливості реєстрації та ліцензування банків з іноземним капіталом

В Україні відносини, що виникають під час створення та державної реєстрації банків з іноземним капіталом, регулює Закон України "Про банки і банківську діяльність" (ст. 21, ст. 22). Порядок створення та державної реєстрації банків з іноземним капіталом визначається Положенням про порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень.

Банк з іноземним капіталом може бути створений двома способами:

- створення банку з іноземним капіталом;
- набуття діючим банком статусу банку з іноземним капіталом.

Для створення банку з іноземним капіталом його засновники зобов'язані отримати попередній дозвіл Національного банку. Для набуття діючим банком статусу банку з іноземним капіталом за попереднім дозволом до Національного банку звертається правління банку (рада директорів). Попередній дозвіл для набуття діючим банком статусу банку з іноземним капіталом надається правлінню (раді директорів) за умови надання інформації щодо юридичної особи (нерезидента України) або фізичної особи (іноземця), яка має намір придбати акції (паї, частки) банку як при первинному розміщенні, так і на вторинному ринку.

Для отримання попереднього дозволу для створення банку з іноземним капіталом або для набуття банком статусу банку з іноземним капіталом до Національного банку України необхідно подати такі документи:

- 1) клопотання про надання попереднього дозволу;

2) інформацію про склад засновників, їх ділову репутацію та наявність необхідних коштів для заснування банку;

3) дозвіл іноземного контролюючого органу на участь у створенні банку в Україні або письмове запевнення іноземного засновника про відсутність у законодавстві країни його походження вимог щодо отримання такого дозволу;

4) інформацію про андеррайтера та його ділову репутацію, угоду з андеррайтером, якщо банком прийнято рішення про продаж акцій банку на міжнародних ринках шляхом андеррайтингу.

Клопотання розглядається Національним банком України протягом одного місяця з дня його отримання. Відмова Національного банку України у наданні дозволу має надаватися у письмовій формі із зазначенням відповідних мотивів.

Документи, що стосуються юридичної особи — нерезидента України чи фізичної особи — іноземця, подаються мовою оригіналу з перекладами на українську мову. Документи мають бути легалізовані в консульських установах України, якщо інше не передбачено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Документи, що подаються до Національного банку для створення банку з іноземним капіталом або для набуття діючим банком статусу банку з іноземним капіталом, розглядають Департамент реєстрації та ліцензування банків, Юридичний департамент і у разі потреби Департамент валютного контролю і ліцензування (рис. 1.1).

Процедуру реєстрації банків з іноземним капіталом в Україні можна умовно поділити на два етапи: 1) реєстрація банків з іноземним капіталом в НБУ; 2) реєстрація, отримання дозволів, проходження ряду інших процедур банками з іноземним капіталом в інших органах державної влади.

Крім основного пакету документів, які подаються для державної реєстрації юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, іноземний інвестор, подає такі документи:

Рис. 1.1. Процедура отримання попереднього дозволу Національного банку України на створення банку з іноземним капіталом або набуття діючим банком статусу банку з іноземним капіталом

1) нотаріально засвідчену за місцем видачі копію рішення уповноваженого органу управління іноземного інвестора про участь у банку в Україні;

2) письмову згоду на участь іноземного інвестора у банку в Україні, видану державним або іншим уповноваженим контролюючим органом країни, в якій зареєстровано головний офіс іноземного інвестора, якщо законодавством такої країни вимагається одержання зазначеного дозволу, або письмове запевнення іноземного інвестора про відсутність вимог щодо попередньої згоди на здійснення інвестиції за кордон;

3) нотаріально засвідчений за місцем видачі витяг з торгового (банківського) реєстру або інший офіційний документ, що підтверджує реєстрацію іноземного учасника в країні, в якій зареєстровано головний офіс іноземного інвестора;

4) нотаріально засвідчену за місцем видачі копію висновку іноземної аудиторської організації про фінансовий стан іноземного інвестора на кінець останнього повного календарного року.

У разі, якщо іноземний інвестор є фізичною особою, він подає:

1) письмову згоду на участь іноземного інвестора у банку в Україні, видану державним або іншим уповноваженим контролюючим органом країни, якщо законодавством такої країни вимагається отримання зазначеного дозволу, або письмове запевнення іноземного інвестора про відсутність вимог законодавства країни його перебування щодо попередньої згоди на здійснення інвестиції за кордон. Письмова згода має бути легалізована в консульській установі України, якщо інше не передбачено чинним міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України;

2) анкету, яка повинна містити зокрема інформацію про відсутність судимості. Якщо документи, зазначені в цій статті, складені іноземною мовою, вони повинні супроводжуватися нотаріально завіреним перекладом українською мовою. Національний банк України має право відмовити у державній реєстрації банку з істотною іноземною участю за умови відсутності принаймні одного з документів, визначених цією статтею, або неналежного оформлення будь-якого з них. Відмова надається в письмовій формі із зазначенням відповідних підстав.

Розглянемо особливості реєстрації та легітимізації діяльності таких банків в НБУ.

Відповідно до п. 4 ст. 2 ЗУ Про банки і банківську діяльність банком з іноземним капіталом є банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10 відсотків.

«Відповідно до статті 34 ЗУ «Про банки та банківську діяльність» НБУ може заборонити придбання/збільшення істотної участі в банку, якщо структура власності юридичної особи не відповідає вимогам прозорості, що встановлюються НБУ». Банк має виключне право на підставі ліцензії НБУ здійснювати у сукупності наступні операції: а) залучення грошових коштів

фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик; б) відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб та інші.

На практиці усі банки, що створюються або змінюють свою організаційно-правову форму, обирають форму публічного акціонерного товариства.

ЗУ «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання діяльності банків» прописано принцип мовчазної згоди та визначено, що істотна участь - це пряме та/або опосередковане володіння однією особою самостійно чи спільно з іншими особами 10 і більше відсотками статутного капіталу та/або права голосу акцій, паїв юридичної особи або незалежна від формального володіння можливість значного впливу на управління чи діяльність юридичної особи. Таким чином, юридична або фізична особи, які мають намір набути або збільшити істотну участь у банку, зобов'язані повідомити про свої наміри цей банк і НБУ за три місяці до набуття істотної участі або її збільшення та подати належний пакет документів.

Відповідно до статті 34 ЗУ «Про банки та банківську діяльність» НБУ може заборонити придбання/збільшення істотної участі в банку, якщо структура власності юридичної особи не відповідає вимогам прозорості, що встановлюються НБУ. Постанова Правління НБУ № 306 визначає, що власники істотної участі в українському банку мали подати відповідному банку інформацію про структуру власності до 1 грудня 2011 року. У свою чергу, кожний банк мав подати до НБУ інформацію про структуру своєї власності, а також інформацію, отриману від власників істотної участі, до 17 грудня 2011 року.

Надалі щорічно до 1 лютого банки будуть подавати НБУ інформацію про структуру своєї власності. Така інформація має публікуватися на офіційній інтернет сторінці банку. На підставі даних цієї сторінки можна буде визначити всіх юридичних та фізичних осіб, котрі мають пряму та/або непряму істотну участь у банку, а також відносини контролю по відношенню

до банку між ними. Основною метою цього Положення є забезпечення прозорості структури власності українських банків.

Рішення про надання письмового дозволу на придбання або збільшення істотної участі в банку вважається наданим НБУ, а саме Комісією Національного банку або Комісією Національного банку з питань нагляду та регулювання діяльності банків при територіальному управлінні, якщо він не надіслав рішення про заборону набувати або збільшувати істотну участь у банку відповідній особі із зазначенням підстав такої заборони протягом трьох місяців з моменту отримання відповідного повідомлення та повного пакету документів.

Такі нововведення ускладнюють ситуацію для потенційних інвесторів, які в будь-якому випадку мають дотримуватися трьохмісячного строку до дати придбання або збільшення істотної участі, на відміну від одного місяця як це було у попередній редакції ЗУ «Про банки та банківську діяльність».

Деякі новели стосуються також безпосередньо нерезидентів. Ось три умови, виконання яких є обов'язковим для того, щоб НБУ надав дозвіл на придбання/збільшення істотної участі нерезидента в українському банку:

- 1) держава, а якій зареєстрована (має постійне місце проживання) іноземна особа, на належному рівні забезпечує виконання міжнародних стандартів у сфері попередження та протидії легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансування тероризму;

- 2) банківський нагляд в державі, в якій зареєстрована (має постійне місце проживання) іноземна особа, згідно з оцінкою відповідних міжнародних органів в цілому відповідає Основним принципам ефективного банківського нагляду Базельського комітету по банківському нагляду;

- 3) між НБУ та органом банківського нагляду держави, в якій зареєстрована (має постійне місце проживання) іноземна особа, укладено угоду про взаємодію в сфері банківського нагляду, гармонізації їх принципів та умов.

З цього слідує, що якщо перші дві умови ще більш-менш справедливі та виправданні, проте на даний момент не існує жодної формальної угоди про взаємодію між НБУ та іноземною установою, щоб можна було говорити про виконання третьої умови.

Про надання письмового дозволу на придбання або збільшення істотної участі в банку територіальне управління НБУ надсилає юридичній або фізичній особі лист за підписом начальника територіального управління НБУ. Копія листа надсилається відповідному банку та НБУ. Про надання письмового дозволу на придбання або збільшення істотної участі в банку НБУ надсилає юридичній або фізичній особі лист за підписом заступника Голови НБУ. Копія листа надсилається відповідному банку та територіальному управлінню НБУ за місцезнаходженням цього банку.

Слід відмітити, що такі листи НБУ є формою повідомлення учасників-засновників банку про прийняте рішення, однак вони не є документами, що фіксують рішення (НБУ приймає відповідні постанови про надання або відмову в наданні дозволу на створення та на придбання істотної участі).

Що стосується санкцій, які можуть застосовуватися у зв'язку з порушенням порядку придбання/збільшення істотної участі, то стаття 73 ЗУ «Про банки та банківську діяльність» була доповнена наступним положенням – накладання штрафу на власника істотної участі в розмірі 10 % від долі в банку, яка була придбана/збільшена з порушенням встановленого порядку. Нагадаємо, що попередня редакція ЗУ «Про банки та банківську діяльність» передбачала можливість накладати заборону на використання права голосу і участі в управлінні справами банку щодо особи, яка придбала/збільшила істотну участь у банку без дозволу НБУ. Центральний банк жодного разу за всю свою практику не застосовував цю санкцію.

Як показує практика, власники істотної участі в банку повинні мати бездоганну ділову репутацію та задовільний фінансовий стан. Засновник/засновники або уповноважена особа подає/подають разом з документами про погодження набуття істотної участі в разі створення нового

банку до НБУ документи, потрібні для погодження статуту юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність. На даному етапі необхідно надати наступну інформацію: загальну інформацію про главу банку, його замісника і членів наглядової ради, головного бухгалтера, його замісника, членів правління банку; бізнес-план.

Після погодження статуту НБУ та за відсутності підстав для відмови в проведенні державної реєстрації або залишення документів, що подані для державної реєстрації, без розгляду, державний реєстратор вносить до реєстраційної картки ідентифікаційний код заявника відповідно до вимог Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України і проводить державну реєстрацію банку як юридичної особи в порядку, визначеному ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців», внаслідок чого банку видається свідоцтво про державну реєстрацію юридичної особи.

Пропонуємо зупинитися на питаннях професійної придатності та ділової репутації осіб, які входять до виконавчого органу банку та його головного бухгалтера. Ділова репутація визначається як сукупність підтвердженої інформації про особу, що дає можливість зробити висновок про професійні та управлінські здібності такої особи, її порядність та відповідність її діяльності вимогам закону. ЗУ «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання діяльності банків» абз. (б) п. 1 ч. 3 вводиться більш детально опрацьоване визначення ділової репутації, а саме: ділова репутація – це відомості, зібрані Національним банком України, про відповідність діяльності юридичної або фізичної особи, у тому числі керівників юридичної особи та власників істотної участі у такій юридичній особі, вимогам закону, діловій практиці та професійній етиці, а також відомості про порядність, професійні та управлінські здібності фізичної особи.

Незважаючи на те, що банківське законодавство під поняттям ділової репутації особи завжди визначало позитивні сторони ділових якостей конкретної фізичної особи, то сучасне цивільне право відносить поняття

ділової репутації до властивостей фізичних осіб, включаючи ділову репутацію до інституту особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття фізичної особи (відповідно до п. 1 ст. 201 Цивільного кодексу України). Практика показує, що нерідко виникають проблеми з визначенням основних критеріїв ділової репутації. Про невідповідність професійної придатності та ділової репутації голови правління (ради директорів) та головного бухгалтера НБУ зобов'язаний повідомити уповноваженим особам банку не пізніше місячного строку з дати подання документів. Така репутація має бути підтверджена протягом усього строку, поки вони є такими власниками [4].

1.3. Роль та значення іноземного капіталу для банківської системи України

Основною метою співпраці міжнародних банків та іноземних фінансових структур в Україні є збільшення нових ринків, збільшення власної прибутковості. У світовій практиці є приклади як позитивного (передача новітніх технологій, створення нових робочих місць, розвиток експортного потенціалу країни), так і негативного (односторонній розвиток економіки, інтенсивне використання робочої сили при низькій оплаті праці) досвіду залучення іноземних інвестицій. Тому питання, пов'язані з аналізом присутності іноземного капіталу, його впливу на фінансову стійкість, прибутковість банківської системи України та економічну безпеку держави в цілому, набувають особливої актуальності та потребують ґрунтовних досліджень.

На сьогодні з певністю можна стверджувати, що українська банківська система вже значною мірою інтегрована у світовий фінансовий ринок. Говорячи про прихід іноземного капіталу в банківську систему України, треба дотримуватись того принципу, що допуск філій іноземних банків на фінансовий ринок України має задовольняти перш за все національні інтереси. Слід зазначити, що іноземні інвестори приходять на український банківський

ринок не з метою підвищити його капіталізацію, а з метою збільшення активних операцій та отримання прибутку. Причини в тому, що філії не є окремими самостійними юридичними особами, а лише структурними підрозділами іноземних банків, діяльність яких регулюється іноземним законодавством і які абсолютно непідконтрольні Національному банку України. Як наслідок, необмежений прихід філій іноземних банків на фінансовий ринок України може призвести до того, що переважна частина банківських операцій буде сконцентрована у цих установах.

Отже, іноземний банківський капітал – це сукупність інститутів, які повністю або частково створені за рахунок іноземного капіталу, здійснюють свою діяльність на території країни і сприяють розвитку банківської системи.

Перспективи та наслідки присутності іноземного капіталу у вітчизняному банківському секторі неоднозначні, оскільки головною метою іноземних інвесторів є не підвищення добробуту населення, а максимізація прибутку для своїх акціонерів, тому економісти ще не сформулювали єдиного висновку щодо ефективності функціонування іноземного капіталу в банківській системі України.

Світовий досвід засвічує, що для дієвого регулювання процесу зростання присутності іноземних банків необхідно чітко усвідомлювати мотиви їх входження у країну, серед яких:

- прагнення до захоплення нових ринків і отримання високого прибутку;
- можливість використання потенціалу розвитку ринку роздрібних банківських послуг;
- необхідність обслуговування бізнес-структур з материнської країни, створення умов для репатріації їхніх прибутків;
- використання сприятливішого регуляторного середовища в умовах неповного впровадження міжнародних стандартів банківського регулювання, порівняно слабкого нагляду і ліберального ліцензування;
- прагнення до розширення бізнесу, яке складно реалізувати в материнській країні через велику конкуренцію і обмеженість вільних ресурсів.

Головною ж метою входження іноземного капіталу є або максимізація доходів, або посилення контролю в країні. При цьому мотиви входження іноземного капіталу в банківську систему країни-реципієнта можуть суттєво відрізнитись (рис. 1.2).

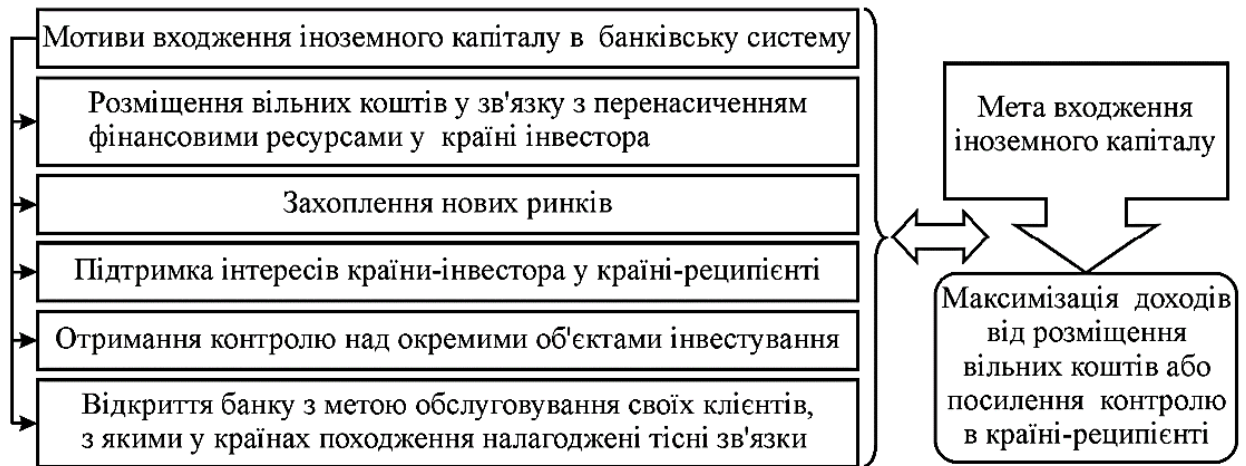

Рис. 1.2. Мета та мотиви входження іноземного капіталу в банківську систему України

Слід зазначити, що передумови іноземного інвестування корпорацій описуються в різноманітних теоріях. Згідно з підходом Д. Кейнса, мета діяльності корпорації полягає в тому, що вона намагається максимізувати ринкову вартість власного капіталу, тобто прагне досягти найвищої капіталізації своїх цінних паперів [21]. З іншого боку, за підходом Д. Тобіна, корпорація намагається одержати найбільш можливий прибуток у поточному році, інвестуючи позиковий фінансовий капітал до тієї межі, поки прибуток від кожної нової інвестиції буде більшим, ніж вартість позичених для інвестування коштів [68].

Якщо метою діяльності корпорації вважати максимізацію консолідованої чистої теперішньої вартості грошових потоків, то такий погляд виключає суперечність між підходами Д. Кейнса та Д. Тобіна: узагальнюючою підставою здійснення корпорацією інвестицій, зокрема за межами країни перебування, є намагання одержати найбільш можливі значення чистої теперішньої вартості потоку платежів від здійснюваних компанією

інвестиційних проектів, що забезпечить одержання найбільш можливого прибутку в поточному та наступних роках.

Р. Левін, дослідивши взаємозв'язок ефективності банківської діяльності і фінансової лібералізації, зробив висновок про те, що більша частка іноземних банків у капіталі банківської системи підвищує загальну її ефективність завдяки зменшенню накладних витрат банків. Л. Голдберг стверджує, що іноземні банки зазвичай мають вищі обсяги кредитування, порівняно з вітчизняними конкурентами.

Слід зауважити, що іноземний капітал займає дедалі більше місце в банківській системі України. Підвищення його ролі в цілому позитивно впливає на розвиток банківської системи, зокрема через механізми міжбанківської конкуренції, створення якісно нового фінансово-економічного середовища, покращення фінансового та організаційного менеджменту банку, збільшення капіталізації вітчизняних банків. Однак присутність іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі має низку негативних моментів: прихід іноземних банків, які не мають високих міжнародних рейтингів, надійності, достатнього обсягу капіталу; ускладнення банківського нагляду; ймовірність збільшення спекулятивних операцій; чутливість вітчизняних банків до коливань на світових фінансових ринках; можливість захоплення іноземними банками банківського ринку України та посилення іноземного контролю; посилення нерівноправної конкуренції між національними та іноземними банками; підвищення ймовірності відпливу українського капіталу до зарубіжних країн.

Слід наголосити, що в умовах глобалізації проблема регулювання ступеня відкритості внутрішнього банківського сектору для іноземних банків актуальна для будь-якої країни. Узагальнення світового досвіду дає нам змогу виокремити три групи країн залежно від глибини проникнення іноземного капіталу в банківський сектор:

– перша група — незалежні країни — розвинуті країни, у фінансових системах яких частка іноземних банків у активах не перевищує 50% (Італія, Німеччина, Швейцарія, Японія, Словенія, Росія, Україна);

– друга група — помірно залежні країни — країни, у яких рівень присутності іноземних банків коливається від 50 до 75% активів банківської системи (Польща, Литва, США, Латвія, Угорщина, Болгарія);

– третя група — залежні країни — країни з переважною присутністю іноземного капіталу в банківській системі, від 75 до 100% контролю банківських активів (Хорватія, Словачія, Литва, Естонія, Чехія, Нова Зеландія).

Іноземні банки та їхні філії, використовуючи дешевші ресурси, витіснятимуть українські банки з найприбутковіших ніш банківського ринку і, як наслідок, отримають контроль над українською банківською системою другого рівня. З одного боку, відкритість фінансової системи збільшує можливості залучення ресурсів на іноземних ринках та відкриває нові шляхи підвищення капіталізації банківської системи, а з іншого — така ситуація може призвести до надмірної залежності українських банків від кон'юнктури світових фінансових ринків, а держава втратить важелі впливу на банківський сектор. З огляду на це, Асоціацією українських банків запропоновано законодавчо визначити норму участі іноземних інвестицій у сукупному капіталі банківської системи України на рівні 25%. Погляди вчених на вирішення цієї проблеми відрізняються, наприклад, Ф. Шпиг підтримує позицію Асоціації, тоді як М. Савлук вважає оптимальною частку на рівні 40%.

Цілком очевидно, що регулювання доступу іноземного капіталу в банківський сектор України потребує системного підходу і має базуватися передусім на заходах підтримки конкурентоспроможності банків з іноземним капіталом, використанні їхніх технологічних та організаційних переваг для підвищення інституційного потенціалу вітчизняної банківської системи загалом.

Інтеграційні процеси національного та іноземного банківського капіталу мають враховувати, насамперед, інтереси вітчизняних банків, оскільки входження філій іноземних банків структурно змінить модель кредитування економіки. По-перше, банки перерозподілять активи у секторі обслуговування на користь великих корпоративних клієнтів за рахунок фінансування малого і середнього бізнесу. По-друге, іноземні банки, пов'язані нерозривно з національною економікою, можуть зменшити кредитування непривабливих, але стратегічно важливих секторів економіки, для яких буде обмежений доступ до фінансових ресурсів.

Залучення ж зарубіжних кредитних інститутів на український фінансовий ринок стимулюватиме поступальний розвиток банківської системи нашої країни, чому сприятимуть, на нашу думку, такі чинники. По-перше, підвищення довіри до банківської системи з боку населення і підприємств, які з більшою вірогідністю довірять свої заощадження банкам із першої світової сотні, активи яких вимірюються сотнями мільярдів доларів. По-друге, розширення спектра банківських послуг, які прямо корелюють з присутністю іноземних фінансових установ. По-третє, зростання ефективності управління вищої і середньої ланки менеджерів українських банків. По-четверте, підвищення прозорості банківських операцій з погляду підвищення надходження податкових платежів і зниження відпливу українського капіталу за кордон.

Загалом же, розвиток банківської системи є вагомим чинником вирішення першочергових соціально-економічних проблем держави, оскільки банківська система є однією з найважливіших ланок ринкової економіки. Це пов'язано з основною макроекономічною роллю банківського сектору – акумуляцією та перерозподілом тимчасово вільних фінансових ресурсів для забезпечення потреб всіх інституційних секторів національної економіки.

Банківська система України вже пройшла досить складний шлях з часу свого становлення та досягла значних позитивних результатів у своєму розвитку. Проте в умовах зростаючої експансії іноземних банків до

банківського сектору України, та загострення конкуренції в ньому внаслідок цього, необхідним є забезпечення максимально ефективного функціонування вітчизняної банківської системи, визначальним фактором якого є підвищення конкурентоспроможності українських банківських установ. Адже, на думку багатьох вчених, низький рівень конкурентоспроможності може призвести до фактичної втрати банківської системи, що, відповідно, означатиме втрату важелів впливу на фінансову систему держави, без чого неможливим стає регулювання економіки країни [28].

Загалом же, фінансова криза стала індикатором, який дозволив встановити значення іноземних банків для економіки України. Розширення присутності іноземних банків мало низку позитивних наслідків для України:

- сприяння вирішенню проблеми капіталізації банківської системи у спосіб отримання ресурсів від материнської компанії, що водночас сприяло підтриманню платіжного балансу і припливу іноземної валюти в країну;

- посилення ефективної конкуренції на ринку банківських послуг і розширення спектру якісних банківських продуктів;

- поліпшення диверсифікації ризиків завдяки застосуванню новітніх технологій їх страхування;

- активніший перехід до міжнародних стандартів нагляду і регулювання банківської практики;

- підвищення кваліфікації банківських працівників;

- розширення пропозиції кредитних ресурсів: останні два-три роки кредитний портфель збільшувався щонайменше на 50 % щороку, насамперед, завдяки дешевим зарубіжним позикам.

Разом з тим, щоб відшкодувати високі затрати при входженні на український ринок, дочірні структури міжнародних банків зосередилися на розвитку роздрібного сегменту, що дозволяло забезпечити значний приріст активів і виску процентну маржу. Слід наголосити, що саме розширення доступу вітчизняної банківської системи до зовнішнього фінансування, як по каналах зовнішніх запозичень, так і отримання коштів від материнських

компаній, значною мірою забезпечувало вирішення такої гострої економічної суперечності як невідповідність між обсягом заощаджень та потребою в інвестиціях. В Україні, до прикладу, заощадження у 2005-2008 рр. становили відповідно 10; 8; 6; 7 % від ВВП, обсяги інвестицій в основний капітал – 21; 23; 26; 14 % ВВП. Така розбіжність в обсягах заощаджень та інвестицій відбиває той факт, що банки кредитували економіку швидше, ніж українці накопичували заощадження. За цих умов розширення ресурсної бази могло відбуватися або за рахунок збільшення власного капіталу, або за рахунок зовнішніх кредитів. Прихід в Україну іноземних банків, що мали дешеві «довгі» гроші, забезпечив переважання другого підходу.

Проте роздрібне кредитування розвивалося прискореними темпами. Агресивні технології розвитку роздрібного сегменту дозволили Україні досягти рівня зрілості банківського сектору поряд з іншими країнами ЦСЄ: Тим часом, зазначені переваги зростаючої присутності іноземних банків супроводжувалися ризиками і структурними дисбалансами, серед яких слід відмітити наступні:

- відносна дешевизна і легкість доступу до зовнішніх джерел фінансових ресурсів слугували вагомим аргументом на користь кредитування в іноземній валюті, що посилювало доларизацію в Україні: частка роздрібних кредитів в іноземній валюті на початок 2008 р. перевищила 60 %, а покриття довгострокових роздрібних кредитів в іноземній валюті довгостроковими депозитами в іноземній валюті скоротилося до 40 %;

- кредитування населення в іноземній валюті для купівлі імпортованих товарів вело до погіршення зовнішнього та внутрішнього товарно-грошового балансу, вимивання коштів з України, падіння попиту на продукцію вітчизняних виробництв, орієнтованих на внутрішній ринок;

- прискорене нарощування капіталізації банків за рахунок зовнішніх джерел порушувало збалансованість зовнішнього балансу: великий профіцит фінансового рахунку платіжного балансу зумовлював ревальваційний тиск на курс національної валюти, що змушувало НБУ викуповувати надлишкові

обсяги іноземної валюти, провокуючи тим самим монетарно-інфляційні наслідки;

- українські банки не завжди витримували посилення конкуренції, що виштовхувало їх з прибуткових сегментів банківських послуг, обумовлювало втрату великих корпоративних клієнтів. Крім того, широта проникнення іноземних банків відставала від глибини: український показник кількості продуктів на одного клієнта складав 1,7, тоді як в країнах ЦСЄ – 2,1, в країнах Західної Європи – 5,4 продукту.

- агресивна стратегія розвитку іноземних банків привела до утворення надлишкової кількості відділень – так, у 2007 р. Україна стала першою серед країн ЦСЄ за кількістю відділень банків на 1 млн. населення;

- іноземні банки концентрували зусилля на досягненні своїх цілей, що не завжди співпадали з пріоритетами економічного розвитку України. А в світлі кризових тенденцій, коли самі транснаціональні банки (ТНБ) переходять під опосередкований контроль уряду, політика українських банків з іноземним капіталом відображатиме інтереси не стільки ТНБ, скільки урядів окремих держав.[3]

Отже, зростання кількості банків з іноземним капіталом має більше позитивних наслідків, сприяючи поглибленню економічної інтеграції України з розвинутими країнами. Але не слід забувати, що головною проблемою у діяльності філій іноземних банків є недосконалість законодавства у частині визначення інструментів впливу, за необхідності на діяльність філії, яка не є юридичною особою. Недостатніми є механізми притягнення до відповідальності у разі ліквідації філії або материнської компанії, що може призвести до фактичної незахищеності клієнтів-резидентів, які обслуговуватимуться у філії. Відсутність добре підготовленого законодавчого підґрунтя для діяльності філій іноземних банків неминуче призведе до збільшення ризиків на фінансовому ринку України.

У цілому тенденції розвитку банківської системи в умовах глобалізації можна визначити як позитивні, але одним з важливих питань її розвитку має

стати посилення взаємозв'язку з реальною економікою. Тільки такий взаємозв'язок може забезпечити її дієвість та стабільність функціонування.

Іноземні банки в Україні, здебільшого ж переслідують здебільшого власні цілі, не здійснюючи істотного позитивного впливу на економічний розвиток України та ефективність функціонування всієї банківської системи в цілому. Це вимагає посилення контролю держави над процесом входження іноземного капіталу в український банківський сектор. Разом з тим, слід усвідомлювати, що за обмеженості внутрішніх джерел фінансування і вкрай низької довіри населення до банків, достатній рівень зовнішнього фінансування, насамперед, по внутрішньобанківських каналах, є необхідною умовою пом'якшення ресурсних обмежень української економіки, поліпшення платіжного балансу, відновлення кредитування реального сектору.

Відтак раціональна стратегія державного управління зазначеним процесом полягає в тому, щоб максимально інтегрувати іноземні банки в українську економіку, орієнтуючи її на досягнення пріоритетів національної соціально-економічної політики. У зв'язку з цим основним завданням регулювання діяльності іноземних банків має стати оптимізація використання їх ресурсів та перенесення акцентів з адміністративних важелів стримування експансії іноземного банківського капіталу на сприяння зміцненню конкурентоспроможності українських банків.

Отже, можна зробити висновок про те, що між фінансовою безпекою та ефективністю присутності іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі існує тісний взаємозв'язок, який проявляється через визначення цілей прибуткової та стабільної банківської діяльності; забезпечення захисту інтересів вкладників; створення системи захисту від загроз, які постають перед банківською системою.

Для розширення сфери впливу іноземного банківського капіталу необхідно уникати його надмірної концентрації та монополізації на одному із сегментів ринку банківських послуг; забезпечувати належний рівень

прозорості джерел зовнішнього інвестування; стимулювати не тільки приплив іноземних коштів у вітчизняну банківську систему, а й запозичувати передовий досвід, передусім новітній менеджмент і технології ведення банківського бізнесу, нових послуг і продуктів, програмного забезпечення, що заохочувало б вітчизняні банки до підвищення рівня обслуговування власної клієнтури.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

На основі проведеного дослідження теоретичних основ діяльності іноземних банків та визначення ролі та значення іноземного капіталу для банківської системи можна робити такі висновки.

1. Найбільш вичерпним визначенням терміну іноземного банку є такий: це банківська установа, що знаходиться під контролем інвесторів з зарубіжних країн, які володіють 100% акцій, і при цьому прийняття стратегічних рішень щодо його функціонування здійснюється із-за кордону.

2. Іноземні банки можна об'єднати у три головні групи: представництва, дочірні компанії та філії. Вибір іноземного банку на користь одного з цих варіантів залежить від його загальної стратегії, типу діяльності, яку він збирається здійснювати в країні-реципієнті (тобто, країні де здійснюватимуться його закордонні операції), та відповідних юридичних і наглядових вимог.

3. Регулювання діяльності іноземних банків в Україні доцільно розглядати на таких трьох рівнях: міжнародний – здійснюється міжнародними фінансовими організаціями та міждержавними утвореннями через провадження рамкових угод, директивів, конвенцій для гармонізації та уніфікації національних правових систем банківського регулювання; національний – на цьому рівні регулювання здійснюється органами влади суверенної держави України в межах її правової юрисдикції з урахуванням норм міжнародного банківського права; корпоративний рівень – регулювання

та нагляд проводиться на рівні окремого іноземного банку та його материнських структур і є складовою процесу корпоративного управління.

4. Банк з іноземним капіталом може бути створений двома способами: створення банку з іноземним капіталом; набуття діючим банком статусу банку з іноземним капіталом. Для створення банку з іноземним капіталом його засновники зобов'язані отримати попередній дозвіл Національного банку. Процедура реєстрації банків з іноземним капіталом в Україні можна умовно поділити на два етапи: 1) реєстрація банків з іноземним капіталом в НБУ; 2) реєстрація, отримання дозволів, проходження ряду інших процедур банками з іноземним капіталом в інших органах державної влади.

5. Узагальнення світового досвіду дає нам змогу виокремити три групи країн залежно від глибини проникнення іноземного капіталу в банківський сектор: перша група — незалежні країни — розвинуті країни, у фінансових системах яких частка іноземних банків у активах не перевищує 50% (Італія, Німеччина, Швейцарія, Японія, Словенія, Росія, Україна); друга група — помірно залежні країни — країни, у яких рівень присутності іноземних банків коливається від 50 до 75% активів банківської системи (Польща, Литва, США, Латвія, Угорщина, Болгарія); третя група — залежні країни — країни з переважною присутністю іноземного капіталу в банківській системі, від 75 до 100% контролю банківських активів (Хорватія, Словачія, Литва, Естонія, Чехія, Нова Зеландія).

6. Головною ж метою входження іноземного капіталу є або максимізація доходів, або посилення контролю в країні. При цьому мотиви входження іноземного капіталу в банківську систему країни-реципієнта можуть суттєво відрізнятись.

7. Підвищення ролі іноземного банку в цілому позитивно впливає на розвиток банківської системи, зокрема через механізми міжбанківської конкуренції, створення якісно нового фінансово-економічного середовища, покращення фінансового та організаційного менеджменту банку, збільшення капіталізації вітчизняних банків.

Однак присутність іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі має низку негативних моментів: прихід іноземних банків, які не мають високих міжнародних рейтингів, надійності, достатнього обсягу капіталу; ускладнення банківського нагляду; ймовірність збільшення спекулятивних операцій; чутливість вітчизняних банків до коливань на світових фінансових ринках; можливість захоплення іноземними банками банківського ринку України та посилення іноземного контролю; посилення нерівноправної конкуренції між національними та іноземними банками; підвищення ймовірності відпливу українського капіталу до зарубіжних країн.

8. У цілому тенденції розвитку банківської системи в умовах глобалізації можна визначити як позитивні, але одним з важливих питань її розвитку має стати посилення взаємозв'язку з реальною економікою. Тільки такий взаємозв'язок може забезпечити її дієвість та стабільність функціонування.

РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ (НАЙБІЛЬШИХ) ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ, ЩО ФУНКЦІОНУЮТЬ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1 Вплив банків з іноземним капіталом на розвиток вітчизняної банківської системи

Невід'ємним елементом розвитку вітчизняної банківської системи стала присутність у ній іноземного банківського капіталу, оскільки іноземні інвестори вкладають у національну економіку не лише власні капітали, але й сприяють використанню зарубіжного досвіду ведення банківського бізнесу, забезпеченню прозорості банківської діяльності, налагодженню відносин із зарубіжними державами, інтеграції вітчизняної банківської системи у світовий фінансовий простір.

Станом на 01 січня 2017 року ліцензію Національного банку України мали 96 банківських установ (в т.ч. 38 банків з іноземним капіталом). З початку 2016 року кількість функціонуючих банківських установ скоротилася на 21. Загалом, з початку 2014 року внаслідок погіршення платоспроможності до 82 банківських установ було запроваджено тимчасову адміністрацію. В чотирьох тимчасова адміністрація продовжує працювати, щодо одного банку (ПАТ «АСТРА БАНК») прийнято рішення про припинення тимчасової адміністрації та призначення куратора.

В цілому, щодо 80 банків вже було прийнято рішення про ліквідацію. Щодо 9 банківських установ рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію було прийняте без попереднього запровадження тимчасової адміністрації. Для ПАТ «ЧБРР», ПАТ БАНК «МОРСЬКИЙ» та ПАТ «СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК» підставою для такого рішення стала неможливість для Регулятора здійснювати належний нагляд і контроль внаслідок анексії АР Крим і бойових дій на сході країни. Рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію ПАТ «Банк Велес», ПАТ КБ «Преміум», ПАТ КБ «Союз» і ПАТ «КСГ БАНК» були прийняті внаслідок

порушення вказаними установами банківського законодавства в сфері фінансового моніторингу. Також, починаючи з 01.06.2016 р. Правлінням Національного банку України було прийнято декілька рішень про надання згоди на самоліквідацію банківських установ. Першими випадками такої самоліквідації стали ПАТ «Фінанс Банк» та ПАТ «Інвестиційно-Трастовий Банк». Згідно з офіційними повідомленнями, такі рішення були продиктовані бажанням власників переорієнтуватися на інші види їх профільної діяльності. Зазначимо, що НБУ вів роботу по приведенню структур власності ПАТ «Фінанс Банк» та ПАТ «Інвестиційно-Трастовий Банк» до вимог прозорості. Контролер банків був встановлений, проте не виявив бажання займатись банківською діяльністю та обрав шлях самоліквідації фінансових установ. 18.11.2016 р. про самоліквідацію повідомив також ПАТ «Фінексбанк». Причиною такого рішення власники назвали складне становище на ринку фінансових і банківських послуг та невизначеність щодо можливих напрямків і джерел подальшої капіталізації банку.

Структура власності ПАТ «Фінексбанк» була приведена у відповідність до вимог щодо її прозорості на момент відкликання банківської ліцензії. Зазначимо, що при самоліквідації банк самостійно погашає всі зобов'язання перед клієнтами і додаткового навантаження на Фонд гарантування вкладів фізичних осіб не виникає. Враховуючи затверджений НБУ графік збільшення мінімального обсягу статутного капіталу банків, в подальшому можна очікувати нових випадків самоліквідації комерційних банків в Україні. Згідно з Постановою правління НБУ №242 від 07.04.2016 р. станом на 11.07.2017 р. мінімальний обсяг статутного капіталу банку має бути не меншим за 200 млн. грн. До 11.07.2018 р. його обсяг має бути збільшений вже до 300 млн. грн.

Збільшення мінімального обсягу статутного капіталу банківських установ триватиме щорічно до 500 млн. грн. станом на 11.07.2024 р. З огляду на високу ризикованість банківської діяльності в Україні, що існує та з високою вірогідністю буде зберігатися ще достатньо довгий час в майбутньому, багато з власників комерційних банків, особливо невеликих,

можуть вибрати самоліквідацію як більш раціональний, ніж продовження діяльності варіант. Регулятор також продовжує вживати заходів щодо забезпечення прозорості структури власності банківських установ, перевіряється фінансовий стан кінцевих бенефіціарів, суттєво підвищено вимоги до ділової репутації вищого банківського менеджменту та власників. НБУ звітував про ідентифікацію фактичних контролерів кожного банку, до окремих банків було застосовано заходи впливу в порядку, передбаченому законодавством України.

Тривають юридичні процедури завершення перевірки або вжиття заходів для усунення порушень вимог щодо прозорості структури власності. На дату написання звіту тільки дві банківські установи ще продовжують роботу щодо легалізації структури власності. Декілька банківських установ було виведено з ринку саме внаслідок невідповідності структури їх власності вимогам щодо її прозорості. Серед них ПАТ «БАНК «ЮНІСОН», АТ КБ «ТК КРЕДИТ» та ПУАТ «СМАРТБАНК».

Також однією з вагомих причин визнання банків неплатоспроможними, крім порушення законодавства, що регулює питання запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, був недостатній рівень їх капіталізації та неспроможність акціонерів забезпечити належний рівень фінансової підтримки. У випадку неспроможності керівництва та акціонерів поліпшити фінансовий стан банку, ділова репутація таких фізичних осіб визначається НБУ як зіпсована.

При цьому, згідно з нововведеннями НБУ, такі фізичні особи не зможуть обіймати ключові посади або бути акціонером банківської установи на строк від 3 до 10 років. Детальна інформація про динаміку зміни кількості банків України відображена нижче, на рис. 2.1.

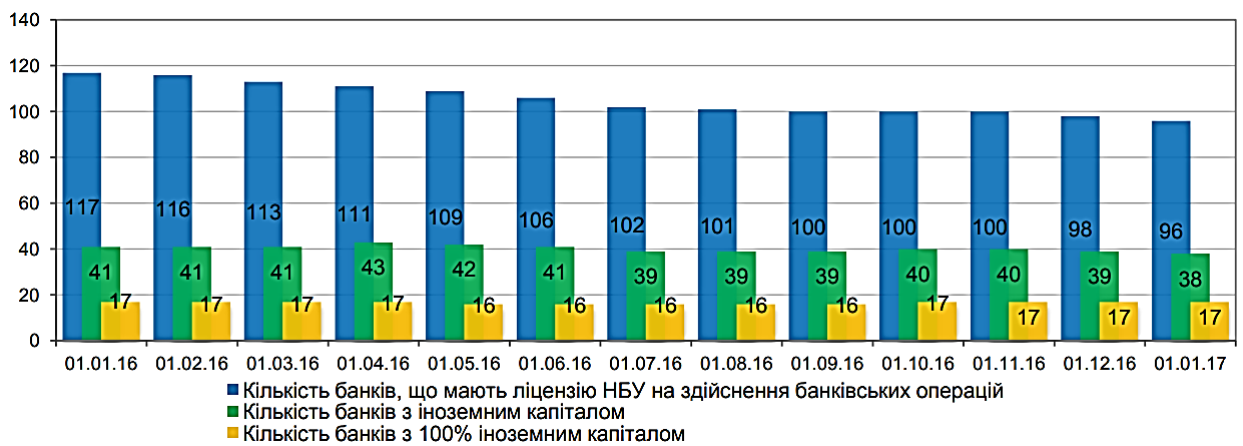

Рис. 2.1. Динаміка зміни кількості банків України

Протягом року в структурі власності БСУ відбувались значні перегрупування. Станом на 01 січня 2017 року структура власності активів банківської системи України була представлена наступним чином: банки з приватним українським капіталом складають близько 13%, банки іноземних банківських груп – 35%, державні банки – 52% (див. рис. 2.2.).

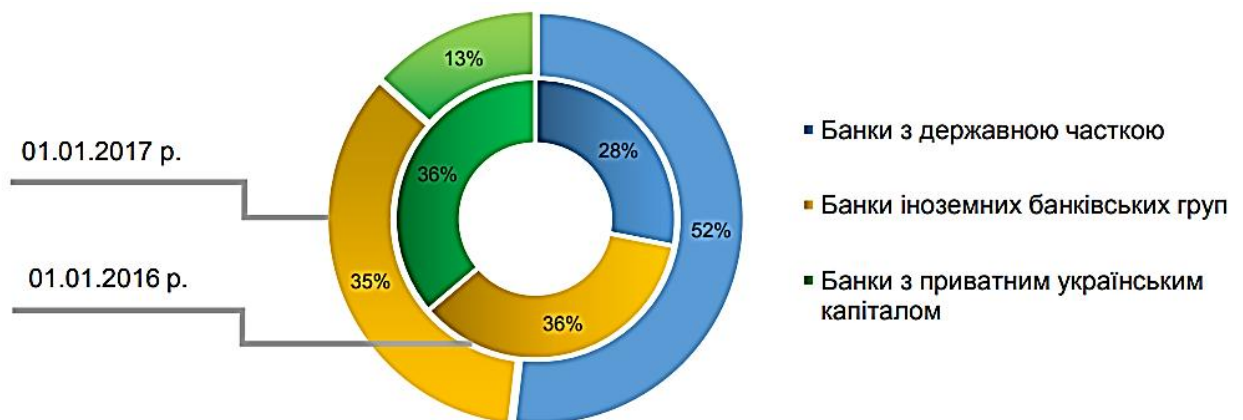

Рис. 2.2. Структура власності активів банківської системи України

Внаслідок переходу системного ПАТ «Приватбанк» у стовідсоткову власність держави частка державних банків в структурі активів БСУ значно зросла протягом IV кварталу 2016 року та станом на 01.01.2017 р. відповідала 52%. Зауважимо, що в подальшому можливе скорочення частки банків іноземних банківських груп внаслідок виходу банківських установ з російським капіталом з українського ринку.

15.03.2017 р. Нацбанком було запропоновано застосування санкцій щодо українських банків з російським державним капіталом на виконання рішення Ради національної безпеки і оборони України. Застосування таких

санкцій передбачає заборону на здійснення будь-яких фінансові операції цих банків на користь пов'язаних з ними осіб, зокрема, материнських структур. В тому числі вводиться заборона на: – пряме та опосередковане здійснення будь-яких активних операцій (надання міжбанківських кредитів, депозитів, субординованих боргів, придбання цінних паперів, розміщення коштів на коррахунках тощо); – виплату дивідендів, процентів, повернення міжбанківських кредитів/депозитів, коштів із коррахунків, субординованого боргу; – розподіл прибутку; – розподіл капіталу. Детальний розподіл сукупних зобов'язань та капіталу банків за групами, згідно з класифікацією НБУ, приведено нижче, в табл. 2.1.

Таблиця 2.1.

Розподіл зобов'язань та капіталу за групами банків, згідно класифікації НБУ

Групи банків	Одиниця виміру	Зобов'язання			Капітал		
		01.01.2016	01.01.2017	Δ	01.01.2016	01.01.2017	Δ
Банки з державною часткою	млн. грн.	333 915	606 354	272 439	65 818	38 061	-27 757
	% до системи	31,28%	54,18%	81,59%	35,93%	30,77%	-42,17%
Банки іноземних банківських груп	млн. грн.	402 732	369 107	-33 625	86 465	63 296	-23 169
	% до системи	37,73%	32,98%	-8,35%	47,20%	51,17%	-26,80%
Банки з приватним капіталом, I група	млн. грн.	330 831	143 703	-187 128	30 905	22 330	-8 575
	% до системи	30,99%	30,06%	-56,56%	15,74%	15,07%	-27,75%
Банки з приватним капіталом, II група	млн. грн.	1 067 478	1 119 164	51 686	183 188	123 687	-59 501
	% до системи	333 915	606 354	272 439	65 818	38 061	-27 757
БСУ сукупно	млн. грн.	31,28%	54,18%	81,59%	35,93%	30,77%	-42,17%

За підсумками 2016 року чисті активи банківської системи України збільшились несуттєво. Їх обсяг станом на 01.01.2017 р. відповідав 1,256 млрд. грн. проти 1,254 млрд. грн. на початок року. Одним з ключових чинників коливання обсягу активів банківської системи в досліджуваному періоді виступала динаміка курсу національної валюти, поряд із виведенням частини комерційних банків з ринку, рухом клієнтських коштів та скороченням кредитних портфелів. Високий вплив коливання курсу національної валюти на обсяг активів БСУ пояснюється значною часткою активів в іноземній валюті в

загальному обсязі (41,8% станом на початок 2017 року). Динаміку основних складових активів БСУ представлено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Динаміка активів БСУ, млрд. грн.

Показник / Дата	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.04.2016	01.07.2016	01.10.2016	01.01.2017
Чисті активи	1 278,10	1 316,85	1 254,39	1 299,06	1 260,62	1 275,94	1 256,30
Кредитний портфель	911,40	1 006,36	965,09	983,94	907,96	943,06	1 005,92
Вкладення в цінні папери	138,29	168,93	198,84	197,67	210,09	215,68	332,27
в т.ч. ОВДП	81,05	93,43	81,58	107,26	133,13	156,22	255,47
Високоліквідні активи	152,90	155,64	191,26	223,05	224,21	212,19	199,50
Офіційний валютний курс УАН/USD, грн.	7,99	15,77	24,00	26,22	24,85	25,91	27,19
Середня відсоткова ставка за кредитами в нац. валюті, %	17,20	18,80	21,47	21,10	18,10	16,50	17,70
Середня відсоткова ставка за кредитами в ін. валюті, %	8,20	8,30	6,88	8,50	9,20	7,90	8,20

БСУ в поточній ситуації продовжує характеризуватись невисокою активністю кредитних установ. Серед основних факторів, що гальмують відновлення кредитування, виступають високий рівень невизначеності щодо подальшого економічного розвитку та обмежене коло надійних позичальників.

Згідно зі статистичними даними НБУ, протягом 2016 року середня відсоткова ставка за кредитами в національній валюті знизилася до 17,70% (з 21,47% станом на 01.01.2016 р.). Для кредитів в іноземній валюті на початок 2017 року аналогічний показник, навпаки, підвищився до 8,20% (з 6,88% станом на 01.01.2016 р.). Паралельно з цим відбувається зниження вартості залучення коштів на вкладні рахунки. Наприкінці 2016 року середня відсоткова ставка за депозитами в національній валюті складала 10,5% (10,2% для короткострокових вкладів та 17,9% для довгострокових), в іноземній валюті – 5,2% (4,8% для короткострокових та 6,2% для довгострокових

вкладів). На початку року аналогічні показники дорівнювали 12,1% та 7,8% відповідно.

За даними Національного банку України, за період 2012–2016 рр. кількість банків з іноземним капіталом в Україні зменшилася на 12, зокрема кількість банків зі 100-відсотковим іноземним капіталом зменшилась на чотири, що свідчить про значний вплив іноземних інвестицій із банківського сектору країни, який був зумовлений банківською кризою та нестабільністю політичної та економічної ситуації. Станом на 01.01.2017 із 99 працюючих (що мають ліцензію) в Україні банків 41 фінансова установа – з іноземним капіталом (на 01.01.2015 – 51 банк з іноземним капіталом із 162 працюючих), у тому числі 18 – зі 100-відсотковим іноземним капіталом (на 01.01.2015 – 19) [36].

Традиційним показником, який характеризує участь іноземного капіталу в банківській системі країни, є наявність у статутному капіталі банку частки, яка належить нерезиденту. Динаміка зміни частки іноземного капіталу у статутному капіталі банків України за період 2012–2016 рр. наведена на рис. 2.3.

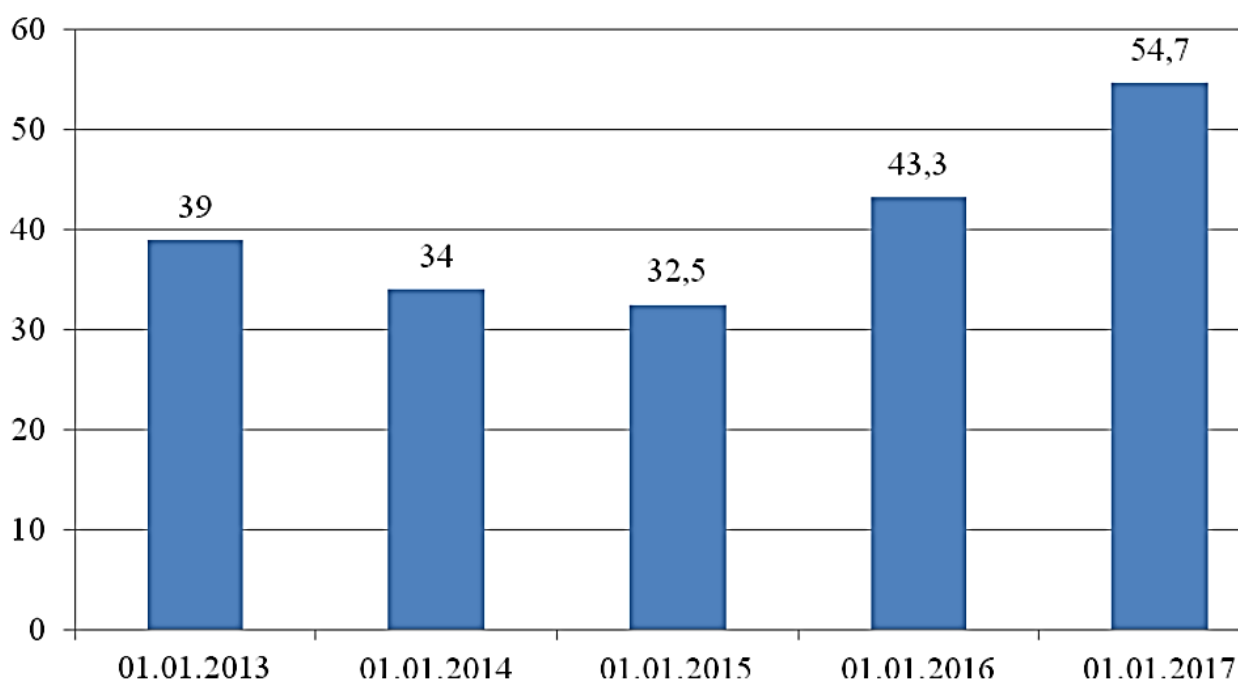

Рис. 2.3. Динаміка частки іноземного капіталу у статутному капіталі банків України за період 2012–2016 рр., %

Отже, за даними Національного банку України, частка іноземного капіталу в банківській системі України за останні п'ять років постійно змінювалася і станом 01.01.2017 становила 54,7%, що є найбільшим показником за останні 15 років. Окремо слід зазначити, що банківські установи з іноземним капіталом виявилися більш стійкими в кризовий період, про що свідчить випередження темпу падіння кількості банків, що мають ліцензію, порівняно з темпом падіння кількості діючих банків з іноземним капіталом. До 2018 р. планується завершити впровадження вимог Базель III. Це призведе до подальшого скорочення кількості банків. Невеликі за розміром банки покинуть ринок, теоретично шляхом серії злиттів і поглинань. НБУ ставить на меті нарощування частки іноземного капіталу в банківській системі до 50% і зменшення ролі держави в банківському секторі до рівня нижче за 10% до 2020 р.

Окрему групу в категорії «банки з іноземним капіталом» становлять банки іноземних банківських груп. До 01.01.2016 усі ці банки в банківській системі України мали назву «банки з іноземним капіталом». Із 01.01.2016 Національний банк України об'єднав усі банки, власниками контрольних пакетів акцій яких є іноземні банківські установи, у групу «Банки іноземних банківських груп». Відповідно до нових критеріїв, до групи «Банки іноземних банківських груп» входять установи, контрольні пакети акцій яких належать іноземним банкам або іноземним фінансово-банківським групам, у власності яких є контрольний пакет акцій щонайменше однієї банківської установи. У результаті у статистиці НБУ було виокремлено групу з 25 дочірніх банків, материнські компанії яких зареєстровані та працюють за кордоном. Станом на 01.01.2017 у банківській системі України присутній та функціонує капітал таких банківських груп: шведської SEB Group (ПАТ «СЕБ Корпоративний Банк»); американського холдингу Citigroup (ПАТ «Сітібанк»); французьких груп Credit Agricole Group (ПАТ «Кре- ді Агріколь Банк») та BNP Paribas (ПАТ «Укрсиббанк»); італійської групи Unicredit (ПАТ «Укрсоцбанк»); німецького банку Deutsche Bank (ПАТ «Дойче Банк ДРУ»); польського банку PKO Bank

Polski (ПАТ «Кредобанк»); російського банку «Сбербанк» та ін. Для визначення основних напрямів функціонування банків іноземних банківських груп в Україні проведемо аналіз їхньої діяльності за 2014–2016 рр. та визначимо особливості, переваги та недоліки їх діяльності порівняно з вітчизняними банками на основі аналізу сукупності показників. Передусім банки іноземних банківських груп оцінимо за сукупністю активів, які відображають спроможність банку ефективно працювати у банківському секторі (табл. 2.3).

Таблиця 2.3.

Активи банків іноземних банківських груп в Україні станом на 01.01.2015, 01.01.2016 та 01.01.2017, тис. грн. [36]

Код банку	Назва банку	Станом 01.01.2015	Станом 01.01.2016	Станом 01.01.2017	Темп приросту, %
3	ПАТ «Промінвестбанк»	52 656 224	41 652 330	34 323 896	-34,8
5	ПАТ «УКРСОЦБАНК»	48 258 327	54 219 161	41 800 097	-13,4
36	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	46 859 432	51 239 349	55 999 735	19,5
42	ПАТ «ВТБ БАНК»	36 502 261	25 616 858	20 640 072	-43,5
43	АТ «АЛЬТБАНК»	511 970	298 531	409 662	-20,0
88	ПАТ «КРЕДОБАНК»	6145251	8 272 284	11 004 498	79,1
97	ПАТ «ВіЕс Банк»	2 646 414	3 666 012	3 909 280	47,7
105	ПАТ «МАРФІН БАНК»	2 607 104	3 130 753	3 538 747	35,7
136	АТ «УкрСиббанк»	26 336 775	43 418 209	45 367 425	72,3
142	ПАТ «Ідея Банк»	2 899 642	2 787 872	3 356 235	15,7
153	ПАТКБ «ПРАВЕКС-БАНК»	4 914 614	4 940 637	4 403 518	-10,4
171	ПАТ «КРЕДИ АГРИКОЛЬ БАНК»	21 079 321	23 238 516	29 895 180	41,8
242	ПАТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»	6 258 102	5 801 648	5 093 902	-18,6
251	АТ «ПРЕУС БАНК МКБ»	3 228 079	3 172 588	3 328 652	3,1
272	ПАТ «АЛЬФА-БАНК»	36 693 914	42 363 131	38 953 914	6,2
295	ПАТ «ІНГ Банк Україна»	14512654	15 103 552	17 358 491	19,6
296	АТ «ОТП БАНК»	21 505 504	21 154 465	24 831 464	15,5
297	ПАТ «СІТІБАНК»	10 545 173	16 085 165	19 459 670	84,5
298	АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК»	4 475 731	7 785 143	12 117 205	170,7
299	ПАТ «СБЕРБАНК»	46 740 331	51 806 564	48 355 811	3,5
321	АТ «ВМ БАНК»	3 437 150	3 155 667	1 752 468	-49,0
325	ПАТ «БАНК ФОРВАРД»	2 305 040	1 650 348	1 938 379	-15,9
329	ПАТ «КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК»	2 258 907	2 074 574	2 242 986	-0,7
407	ПАТ «Дойче Банк ДРУ»	862 534	1 648 424	2 466 170	185,9
455	ПАТ «СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК»	1 475 469	1 024 775	1 996 473	35,3
	Всього	405 715 921	435 306 558	434 543 931	7,1

Варто зазначити, що загалом уся група досліджуваних банків пришвидшено нарощувала обсяг активів упродовж 2014–2016 рр., які на кінець 2016 р. становили 434 544 млн. грн. та зросли на 107,1% порівняно з 2014 р. Частка активів банків іноземних банківських груп у загальному обсязі

активів банків України на кінець 2015 р. становила 34,7%, на кінець 2016 р. була на рівні 35% [36].

Провідні позиції за обсягом сукупних активів з-поміж 25 досліджуваних банків іноземних банківських груп у 2014–2016 рр. займали ПАТ «Дойче Банк ДБУ», АТ «Прокредит банк», АТ «УкрСиббанк», ПАТ «Сітібанк», АТ «Райффайзен Банк Аваль», постійно змінюючи лідера. Найменший обсяг активів у досліджуваному періоді та постійна тенденція до їх скорочення і, відповідно, до скорочення капіталізації була притаманна ПАТ «ВТБ БАНК», АТ «БМ БАНК», ПАТ «Промінвестбанк» та ПАТ «Банк Форвард», які фактично втратили свою вагомість у банківській системі. Однак у діяльності банку важливим моментом є не лише формування активів, а й ефективне управління ними.

Для визначення ефективності активів досліджуваних банків нами було розраховано коефіцієнти ROA (рентабельність активів, %) для кожного з банків іноземних банківських груп, а їх аналіз дав змогу виявити банки, активи яких були рентабельними впродовж 2014–2016 рр., однак частка таких банків становила лише 32% від загальної кількості аналізованих банків групи. Найвищі коефіцієнти ROA в 2016 р. отримані для ПАТ «Сітібанк» – 3,1%, ПАТ «Дойче Банк ДБУ» – 0,3% та ПАТ «ІНГ Банк Україна» – 1,6%. Найнижчі значення коефіцієнтів ROA в 2016 р. отримані для ПАТ «Промінвестбанк» (–38,5%), ПАТ «ВТБ Банк» (–8,6%) та ПАТ «Сбербанк» (–12%).

Загалом у 2016 р. нерентабельними виявилися активи 17 банків іноземних банківських груп, що може свідчити про неефективний банківський менеджмент щодо управління активами. Вагому частку у структурі активів банків становлять кредити, надані банками України. Частка кредитів, наданих в економіку України банками іноземних банківських груп, у структурі активів цих банків у 2014 р. становила 67,2%; у 2015 р. – 68,8%, у 2016 р. – 62,7%. Обсяги кредитування банків іноземних банківських груп в Україні за останні три роки наведено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4.

Кредити банків іноземних банківських груп в Україні станом на 01.01.2015, 01.01.2016 та 01.01.2017, тис. грн. [36]

Код банку	Назва банку	Станом 01.01.2015	Станом 01.01.2016	Станом 01.01.2017	Темп приросту
3	ПАТ «Промінвестбанк»	38 500 679	31 853 866	27 155 978	-29,5
5	ПАТ «УКРСОЦБАНК»	32 490 498	36 403 808	23 452 606	-27,8
36	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	29 705 240	25 269 359	28 003 966	-5,7
42	ПАТ «ВТБ БАНК»	29 285 964	16 957 037	12 684 054	-56,7
43	АТ «АЛЬТБАНК»	55 349	61451	72541	31,1
88	ПАТ «КРЕДОБАНК»	3 013 770	4 139 680	5 594 596	85,6
97	ПАТ «ВіЕс Банк»	1 645 762	1 710 260	1 407 183	-14,5
105	ПАТ «МАРФІН БАНК»	1 597 163	1 484 878	1 428 646	-10,6
136	АТ «УкрСиббанк»	14 904 777	20 958 975	20 678 612	38,7
142	ПАТ «Ідея Банк»	2 207 241	2 208 527	2 425 216	9,9
153	ПАТКБ «ПРАВЕКС-БАНК»	2 644 097	1 826 285	982 249	-62,9
171	ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»	14 529 800	13 823 958	15 505 337	6,7
242	ПАТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»	4 140 353	3 752 276	3 320 625	-19,8
251	АТ «ПРЕУС БАНК МКБ»	1 320 903	1 027 709	1 072 002	-18,8
272	ПАТ «АЛЬФА-БАНК»	25 609 183	27 462 754	25 629 498	0,1
295	ПАТ «ІНГ Банк Україна»	9 172 119	11 881 694	12 170 816	32,7
296	АТ «ОТП БАНК»	16 017 576	13 398 541	15 211 493	-5,0
297	ПАТ «СІТІБАНК»	2 550 039	2 736 000	4 798 665	88,2
298	АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК»	3 476 998	5 074 854	7 898 428	127,2
299	ПАТ «СБЕРБАНК»	37 692 112	45 021 812	40 393 785	7,2
321	АТ «БМ БАНК»	2 560 583	2 374 355	817 134	-68,1
325	ПАТ «БАНК ФОРВАРД»	1 664 593	962 033	1 179 669	-29,1
329	ПАТ «КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК»	1 090 043	1 139 833	1 092 026	0,2
407	ПАТ «Дойче Банк ДРУ»	241 852	557 393	210 789	-12,8
455	ПАТ «СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК»	1 173 942	692 073	1 198 474	2,1
	Всього	277 290 636	272 717 960	254 311 847	-8,3

Загальна частка кредитів банків іноземних банківських груп (272 721 млн. грн.) у загальному обсязі кредитів банків України в 2015 р. становила 38,2% та зросла порівняно з 2014 р. на 6,5 п. п., що свідчить про активну кредитну діяльність дочірніх банків на території України навіть тоді, коли вітчизняні банки скорочують кредитні операції через надвисокий ризик. Але в 2016 р. мало місце значне скорочення обсягів кредитування (падіння порівняно з 2014 р. – 8,3%), та станом на 01.01.2017 сума кредитів банків іноземних банківських груп становила 254 311 млн. грн. У 2016 р. найбільші обсяги кредитів надали: АТ «Райффайзен Банк Аваль» (28 003 млн. грн.), АТ «УкрСиббанк» (20 679 млн. грн.), ПАТ «Креді Агріколь Банк» (15 505 млн. грн.) та ПАТ «ІНГ Банк Україна» (12 171 млн. грн.).

Отже, незважаючи на те що банки зіткнули- ся із широким спектром проблем на кредитному ринку та завдяки лояльності вкладників та фінансовій

підтримці материнських компаній вони мали конкурентну перевагу, що виражалася у відносно низькій вартості кредитних ресурсів і можливості надання кредитів за більш низькими ставками. У структурі кредитів, наданих банками України в економіку, важливо проаналізувати обсяги кредитів, наданих ними фізичним та юридичним особам. Співвідношення за цими складниками віддзеркалює кредитну політику банку та може або збільшити кредитний ризик банку, або ж мінімізувати його. Проаналізувавши структуру кредитів, наданих банками іноземних банківських груп у розрізі позичальників, можна зробити висновок, що банки хоча і не зменшували обсяги кредитування, але спрямовували кредитні ресурси більш надійним, перевіреним та платоспроможним позичальникам, якими виступають юридичні особи. Так, у 2014 р. частка кредитів, наданих юридичним особам, становила 79,1%, у 2015 р. – 80,4%, у 2016 р. – 81,6% [41].

За даними Національного банку, фінансовий результат діяльності банків іноземних банківських груп в Україні станом на 01.01.2015 був на рівні збитку в розмірі 8 576 млн. грн., станом на 01.01.2016 – збиток 42 259 млн. грн. та станом на 01.01.2017 – збиток 22 324 млн. грн. Проаналізувавши діяльність банків іноземних банківських груп на основі низки абсолютних та відносних показників та враховуючи фінансові результати 2016 р., можемо визначити рейтинг найбільш фінансово успішних банків на початок 2017 р.: ПАТ «Сітібанк» (прибуток 1 437 млн. грн.), ПАТ «Креді Агріколь Банк» (807 млн. грн.), ПАТ «ІНГ Банк Україна» (791 млн. грн.), АТ «Райффайзен Банк Аваль» (3 820 млн. грн.), АТ «ОТП БАНК» (962 млн. грн.), які впровадили низьковитратну модель інвестиційно-корпоративного банкінгу з високими ліквідністю і прибутковістю.

Таким чином, проведений аналіз діяльності банків іноземних банківських груп в Україні в 2014–2016 рр. засвідчив посилення їх позицій як за абсолютними, так і за відносними показниками. Поточна фінансова криза серйозно похитнула фінансову стійкість, кредитоспроможність та платоспроможність вітчизняних банків, чим скористалися дочірні банки

іноземних материнських компаній, посиливши свою конкурентоспроможність шляхом додаткової капіталізації. Результати проведеного дослідження дали змогу виявити сучасних лідерів із-поміж 25 банків іноземних банківських груп: АТ «Райффайзен Банк Аваль», ПАТ «Сітібанк», ПАТ «Креді Агріколь Банк» та ПАТ «ІНГ Банк Україна»; найменш надійні та найменш дієздатні банки: ПАТ «Промінвестбанк», ПАТ «ВТБ Банк», ПАТ «АльтБанк» та АТ «БМ Банк». Під час кризи банки іноземних банківських груп забезпечили фінансову стійкість банківської системи України завдяки збереженню внутрішньокорпоративного припливу дефіцитних капітальних і кредитних коштів. Населення більше довіряло банкам з іноземним капіталом, що проявилось в майже незмінному обсязі зобов'язань цих банків на відміну від вітчизняних. Завдяки їм не відбулося значного відпливу капіталу з банківської системи України за кордон.

Безперечно, іноземні інвестиції важливі для банківської системи з погляду надходження додаткових фінансових ресурсів, нових банківських технологій, підтримки конкуренції між банками тощо. Однак це виправдано, якщо сформувалася національна банківська система, яка має власну ресурсну базу.

Оскільки частка іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі перевищила 54%, регулятору слід ужити певних заходів щодо регулювання даного показника. У сучасних умовах доцільно застосовувати принцип національного режиму. Однак, ураховуючи недосконалість вітчизняного законодавства, а також деякі інші макроекономічні фактори, очевидним є той факт, що це створить значні ризики для іноземних банків та зменшить привабливість фінансового сектора для інвестицій взагалі, тому прийнятними є принципи взаємності та консолідованого нагляду. Принцип взаємності дасть змогу українським банкам, що виходять на зовнішні ринки, мати більш привабливі умови діяльності в країнах-реципієнтах. Завдяки консолідованому нагляду здійснюватиметься контроль над діяльністю іноземних банків. При цьому необхідно чітко визначити граничну межу питомої ваги іноземного

капіталу в сукупному капіталі всієї банківської системи або в капіталі окремого банку.

Присутність банків з іноземним капіталом у банківській системі України має відповідати інтересам розвитку національної фінансової системи, сприяти залученню іноземних інвестицій та розширювати ресурсну базу. Водночас слід зважати на низку фінансових ризиків, пов'язаних зі швидким зростанням частки іноземного банківського капіталу, що може призвести до втрати суверенітету у сфері грошово-кредитної політики, можливого посилення нестабільності, несподіваних коливань ліквідності банків, імовірного відтоку фінансових ресурсів. Низка чинників, які свідчать про корисність розширення допуску іноземного капіталу до вітчизняної банківської системи, значно переважає: розширення спектру банківських послуг та підвищення їх якості; зниження рівня відсоткових ставок за кредитами; зменшення впливу внутрішніх шоків на стабільність функціонування банківської системи; підвищення міжнародного фінансового рейтингу України та збільшення обсягів іноземних інвестицій в її економіку; оптимізація інституційної структури вітчизняної банківської системи та наближення її до стандартів країн із розвинутою ринковою економікою; збільшення припливу іноземного банківського капіталу в Україну з огляду на підвищений попит на ресурси з боку реального сектора вітчизняної економіки та неможливість задовольнити ці потреби за рахунок внутрішніх джерел; активізація участі в об'єктивних світових глобалізаційних процесах із можливістю врахування та недопущення негативних їх наслідків для вітчизняного банківського сектору. Якщо приплив зарубіжного банківського капіталу належним чином регулюється та контролюється, структура банківської системи оптимізується, банки отримують більше стимулів для виходу на міжнародні ринки, стає ефективнішим трансмісійний механізм грошово-кредитної політики, а відсоткова ставка знижується. Залучення іноземного капіталу сприятиме зменшенню корупції, легалізації заробітної плати та відповідному збільшенню соціальних відрахувань, підвищенню стандартів гарантування вкладів.

Для оптимізації та забезпечення фінансової безпеки банківської системи України у процесі залучення іноземного капіталу необхідно:

- досягти європейського рівня монетизації економіки та зменшення частки позабанківського обігу грошей;
- розробити ефективні схеми концентрації банківського капіталу;
- запровадити системи управління грошовими потоками в державі, концентрацію їх у провідних банках на пріоритетних напрямках розвитку держави;
- розробити механізм захисту інтересів вкладників у банках з іноземним капіталом;
- підвищити конкурентоспроможність вітчизняної економіки та національної банківської системи, а саме:
 - розробити державну політику розвитку і підтримки національних банків;
 - розробити власні стратегії кожним банком щодо реформування та змін у менеджменті;
 - створити умови для національних інвестицій до капіталу банків через сприяння легалізації некримінальних капіталів і виходу акцій банків на фондові ринки;
 - приділити увагу уряду роботі з підвищення суверенного рейтингу України;
 - розробити стратегії певних обмежень діяльності банків з іноземним капіталом на найближчі п'ять років для уникнення відтоку капіталу за кордон під час кризових явищ, що присутні нині;
 - удосконалити правову та організаційну бази для підвищення дієздатності механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного клімату;
 - забезпечити гарантію захисту прав і свобод інвестора.

2.2. Аналіз операційної діяльності іноземних банків в Україні

Для ґрунтового дослідження впливу іноземних банків на банківський сектор України та розвиток вітчизняної економіки, проаналізуємо основні показники діяльності найбільших банків з іноземним капіталом. Серед них 3 банківські установи, акціонерами яких виступає Росія – ВТБ Банк, Промінвестбанк і Сбербанк Росії.

Отже, перш за все проаналізуємо, який результат діяльності найбільших банків з іноземним капіталом в Україні станом на 01.01.2017 р. (рис. 2.4).

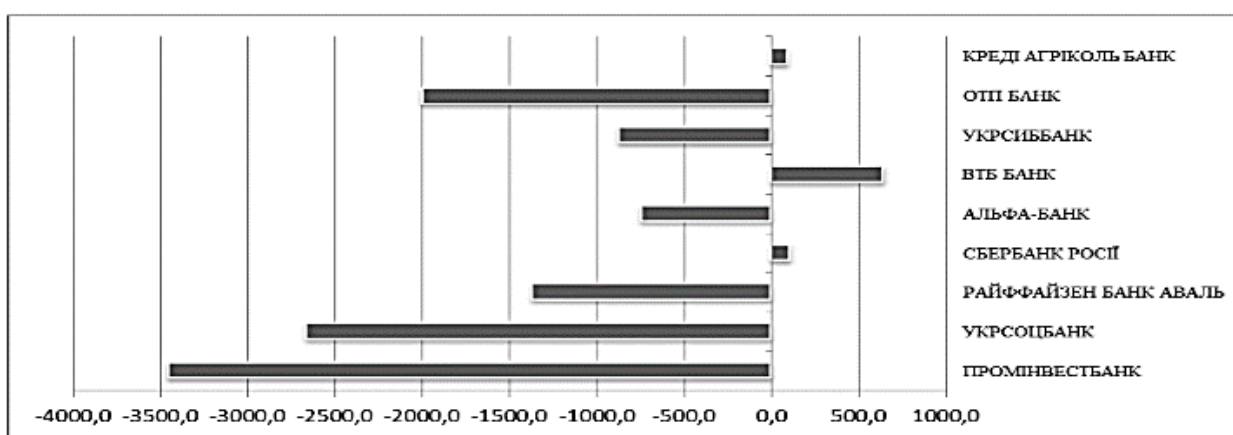

Рис. 2.4. Прибуток/збиток найбільших банків з іноземним капіталом в Україні станом на 01.01.2017 р. (млн. грн.) [36]

Отже за підсумком 2014 р. лише три із дев'яти аналізованих банків з іноземним капіталом закінчили рік прибутково – це КредіАґріоль Банк (90,4 млн. грн.), ВТБ Банк (652,8 млн. грн.) та Сбербанк Росії (108 млн. грн.). Водночас найбільших збитків зазнали такі гіганти як Промінвестбанк (3453,8млн. грн.), Укрсоцбанк (2662,2 млн. грн.), ОТП Банк (1999,1 млн. грн.) та Райффайзен Банк Аваль (1367,3 млн. грн.). Водночас, саму по собі збиткову діяльність зазначених банківських установ не варто сприймати як чинник, що свідчить про гіршу операційну діяльність таких банків, адже більшість витрат було здійснено на відрахування в резерви під активні операції, які саме банки з іноземним капіталом, на відміну від вітчизняних комерційних банків, відображають в балансі фактично одразу від дня затримки платежів по

кредитах. Водночас, саме така значна сума збитку не може не свідчити про проблеми в діяльності окремих аналізованих банківських установ.

Важливим показником функціонування банків, який свідчить про ризиковість їх кредитної діяльності виступає показник відрахування резервів під знецінення кредитів та заборгованості клієнтів (рис. 2.5).

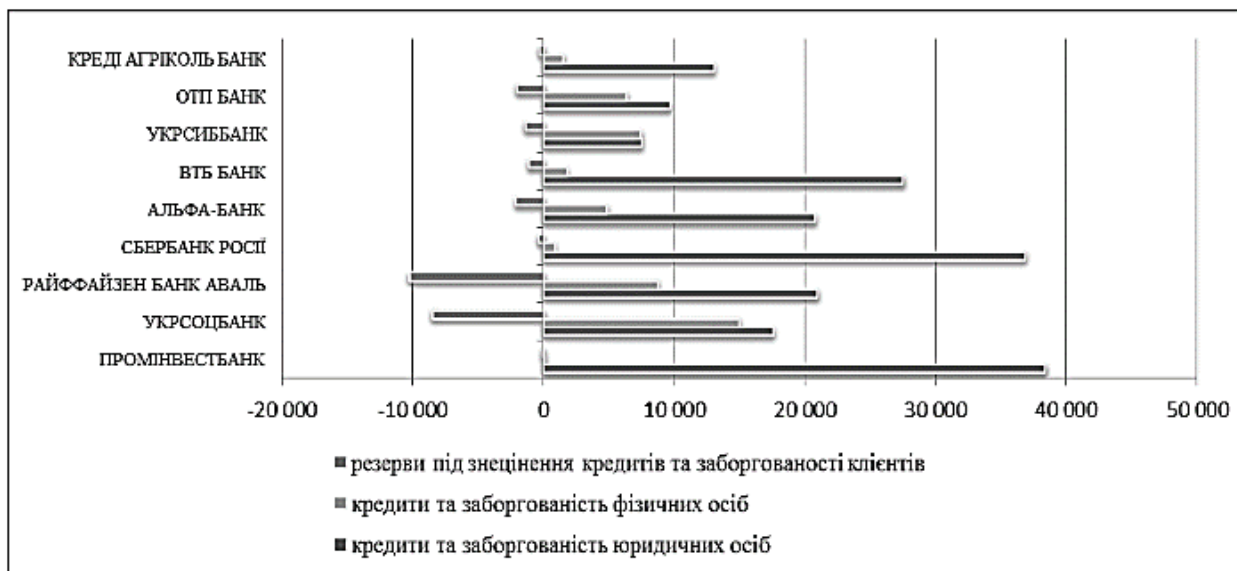

Рис. 2.5. Кредити юридичним та фізичним особам та резерви під знецінення кредитів, сформовані найбільшими банками з іноземним капіталом в Україні станом на 01.01.2017 р. (млн. грн.) [36]

Аналіз рис. 2.5. свідчить, що найбільші відрахування в резерви під кредитну діяльність за підсумком 2016 р. були здійсненні Райффайзен Банк Аваль (10292,9 млн. грн.), Укрсоцбанк (8552,0 млн. грн.), ОТП Банк (2034,1 млн. грн.) та Альфа Банк (2094,4 млн. грн.). Разом з цим, найбільше кредитів за 2016 р. було видано такими банками, як Промінвестбанк (38500 млн. грн.), Укрсоцбанк (32490 млн. грн.), Сбербанк Росії (37691 млн. грн.), ВТБ Банк (29285 млн. грн.) та Райффайзен Банк Аваль (29704 млн. грн.). Водночас, парадоксальна ситуація спостерігається в Промінвестбанку, адже за найвищого показника серед аналізованих банків обсягу кредитного портфеля, відрахування у резерви під кредитну заборгованість є найменшими – всього 41 млн. грн., що становить 0,1% від загальної суми виданих кредитів (рис. 2.6).

Отже, як свідчать дані рис. 2.5, такі банки як Райффайзен Банк Аваль та Укрсоцбанк поряд із значним обсягом наданих кредитів як юридичним, так і

фізичним особам, мають й найбільші показники відрахувань в резерви, що свідчить як про недостатньо продуману кредитну політику зазначених банківських установ, так і про вплив макроекономічних факторів на їх діяльність та діяльність їх клієнтів, як от знецінення національної валюти, труднощі ведення бізнесу, фактичне замороження зарплат та пенсій поряд із ростом плати за комунальні платежі тощо.

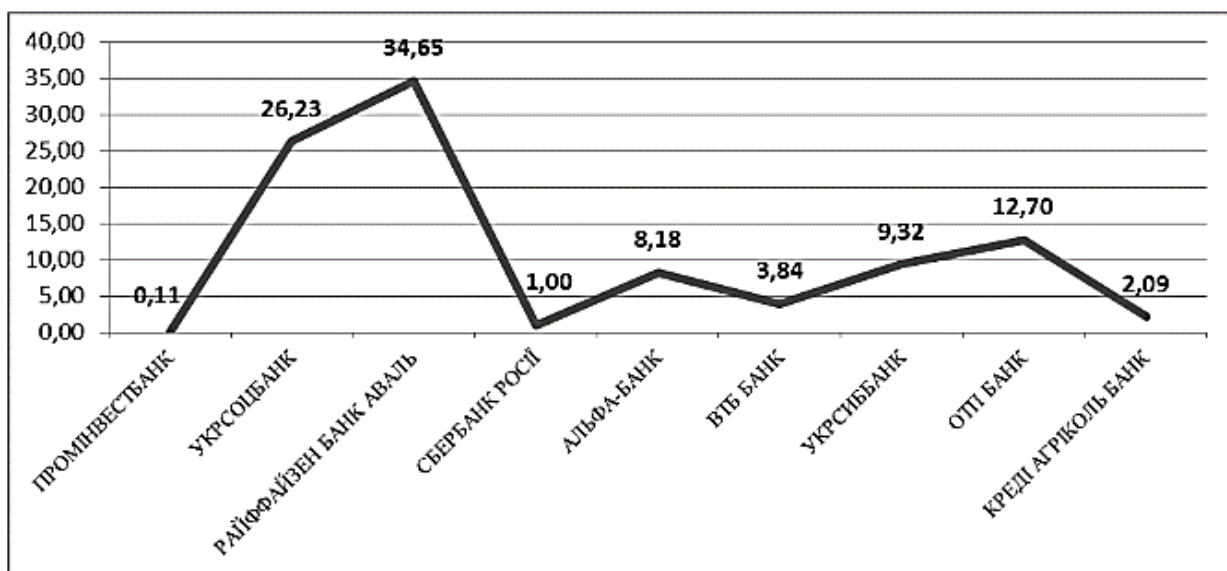

Рис. 2.6. Частка резервів під знецінення кредитів від загального обсягу наданих кредитів найбільшими банками з іноземним капіталом в Україні станом на 01.01.2017 р., % [36]

Як видно із рис. 2.6. найбільша частка резервів під знецінення кредитів від загального обсягу наданих кредитів спостерігалась в Райффайзен Банк Аваль (34,6%), Укрсоцбанк (26,2%) та ОТП Банк (12,7%), що може свідчити про ризикову кредитну діяльність зазначених установ. Менш ризикову кредитну діяльність здійснювали Укрсиббанк, Альфа-Банк, КредіАгріоль Банк, Сбербанк Росії та Промінвестбанк. Таким чином, основною проблемою, що потребує вирішення зазначених банківських установ є необхідність у підвищенні вимог до позичальників, перегляд власної кредитної політики та зміна форм забезпечення кредитів. Водночас, такі показники можуть і засвідчувати, як зазначалось вище, й відмінності в корпоративній культурі та формування звітності у відповідності до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, які є більш жорсткіші, ніж національні. Адже як

можемо спостерігати із рисунку, банки із російським капіталом мають значно нижчий показник частка резервів під знецінення кредитів, ніж у банків із походженням капіталу з інших іноземних країн.

За показником розміру активів аналізовані банки розподілились наступним чином (рис. 2.7): Промінвестбанк (52656,2 млн. грн.), Сбербанк Росії (46740,3 млн. грн.), Укрсоцбанк (48258,3 млн. грн.), Райффайзен Банк Аваль (46859,4 млн. грн.), Альфа Банк (36693,9млн. грн.), ВТБ Банк (36502,3 млн. грн.). КредіАгріоль Банк, ОТП Банк та Укрсиббанк займають по даному показнику нижчі позиції.

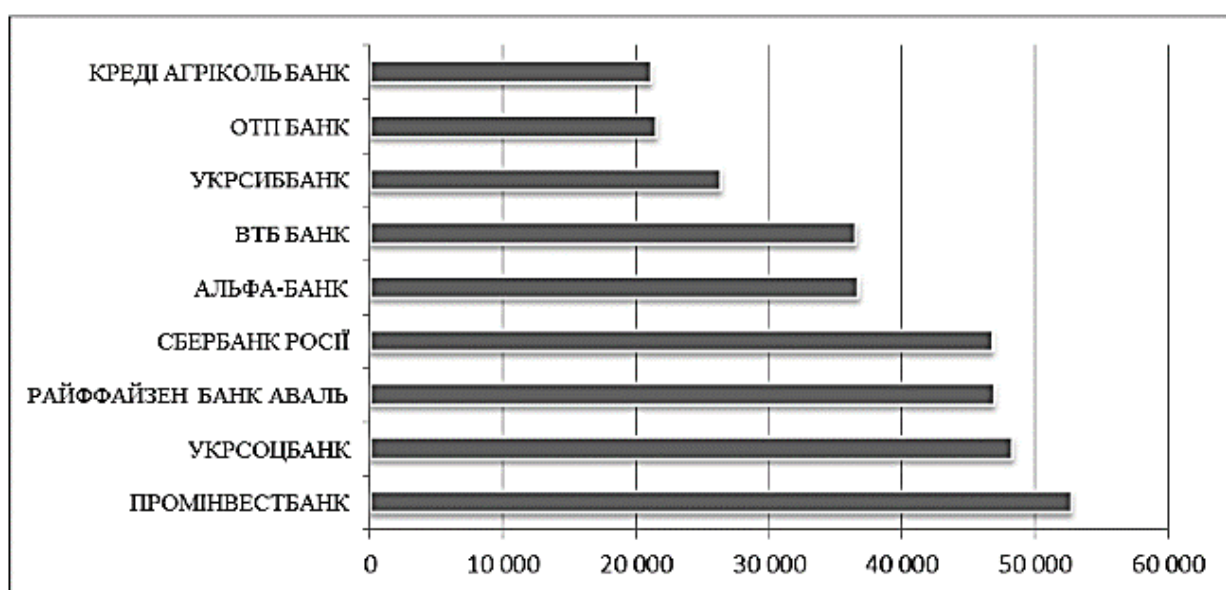

Рис. 2.7. Активи найбільших банків з іноземним капіталом в Україні станом на 01.01.2017 р. (млн. грн.) [36]

Слід зазначити, що за показником розміру активів саме банки з іноземним капіталом займають провідні позиції в банківській системі України. Так, з 16 банків першої групи банків України, 10 є банками з іноземним капіталом, що засвідчує кращу підтримку та можливості таких банківських установ, порівняно із вітчизняними. Водночас, такий стан засвідчує й значну залежність банківської системи України від діяльності банків з іноземною участю, адже вивід капіталу даних банків з України може спричинити значні негативні наслідки для вітчизняної банківської системи.

Як щодо зобов'язань (рис. 2.8), то беззаперечними лідерами із аналізованих банків є Райффайзен Банк Аваль (28800,4 млн. грн.), Укрсоцбанк (22500,8млн. грн.), Альфа Банк (18060,8 млн. грн.), Укрсиббанк (17424,3 млн. грн.) та КредіАгріоль Банк (17625,2 млн. грн.).

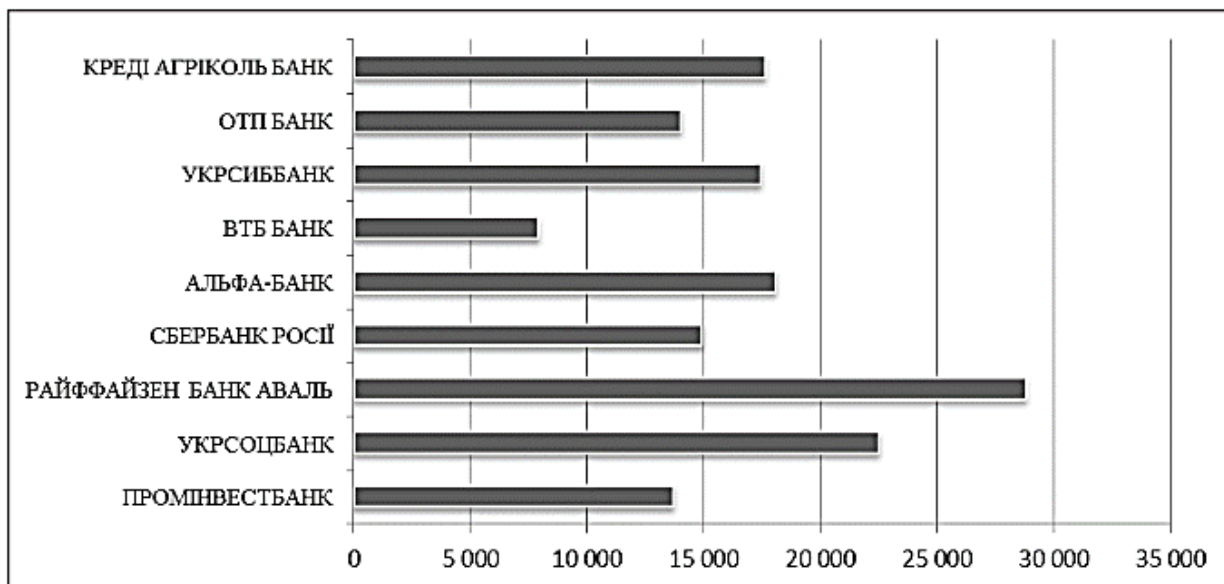

Рис. 2.8. Кошти клієнтів найбільших банків з іноземним капіталом в Україні станом на 01.01.2017 р. (млн. грн.) [36]

Отже, аналіз даних рис. 2.8 дає змогу стверджувати, що українці в значній мірі довіряють свої кошти саме банкам з іноземним капіталом. Так, для порівняння, беззаперечному лідеру в групі найбільших банків з іноземним капіталом Райффайзен Банк Аваль передують такі гіганти української банківської системи як Приватбанк, Укрексімбанк, Ощадбанк.

Власне розподіл коштів фізичних та юридичних осіб аналізованих банків представлений в рис. 2.9.

Зокрема, аналіз даних рис. 2.9, дав змогу визначити, що цільовою аудиторією такого банку з іноземним капіталом, як КредіАгріоль Банк є юридичні особи, Райффайзен Банк Аваль, ВТБ Банк, ОТП Банк, Промінвестбанк, Укрсоцбанк – як фізичні, так і юридичні особи, тоді як Альфа-Банк та Сбербанк Росії – здебільшого фізичні особи. Водночас, керівники всіх вищевказаних банківських установ вказують на переформатування свого бізнесу здебільшого на корпоративний сектор, що

може свідчити про більшу надійність банків з іноземним капіталом, порівняно з вітчизняними банками.

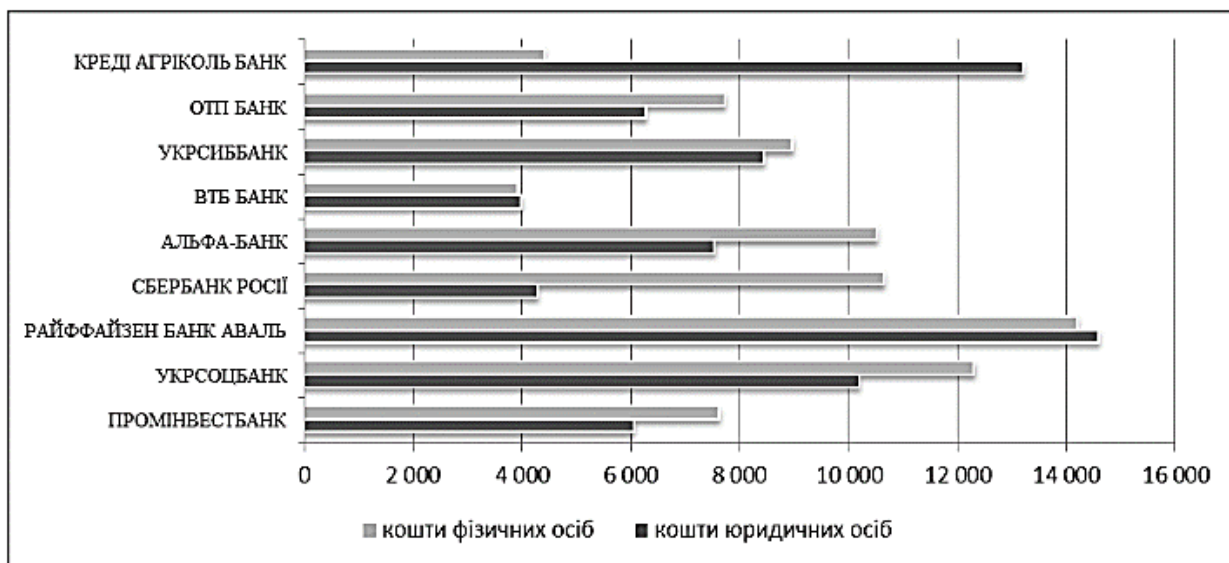

Рис. 2.9. Розподіл коштів фізичних та юридичних осіб найбільших банків з іноземним капіталом в Україні станом на 01.01.2017 р. (млн. грн.) [36]

За показником розміру статутного капіталу лідером виступає Промінвестбанк (8212,1 млн. грн.), на другій позиції ВТБ Банк (5415,8 млн. грн.), на третій – Альфа- Банк (4639,1 млн. грн.), тоді як за величиною власного капіталу – Укрсоцбанк (6238,6 млн. грн.), на другій позиції Райффайзен Банк Аваль (6148,3 млн. грн.), на третій – Укрсоцбанк (6238,61 млн. грн.) (рис. 2.10).

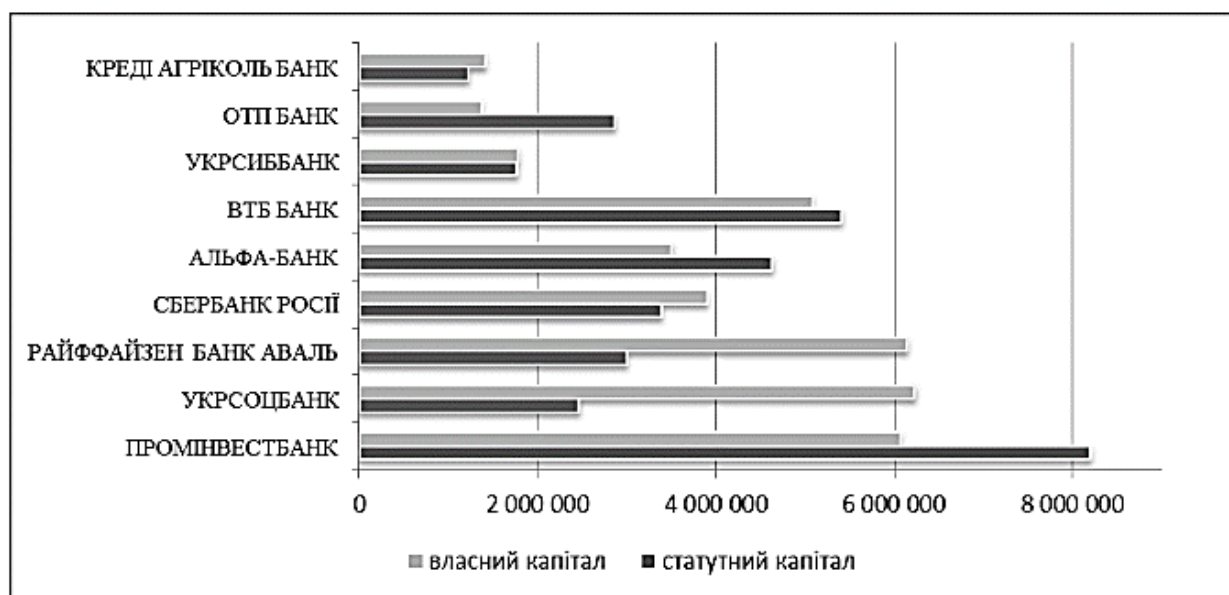

Рис. 2.10. Розмір власного та статутного капіталу найбільших банків з іноземним капіталом в Україні станом на 01.01.2017 р. (тис. грн.) [36]

Слід зазначити, що ці банки за даним показником поступаються лише Приватбанку, Укрексімбанку, Ощадбанку, що засвідчує значну підтримку материнськими структурами своїх дочок в Україні й в кризових умовах. Водночас, такі високі показники свідчать й значну конкурентоспроможність таких установ, порівняно з вітчизняними банками, що може й призвести до значної залежності економіки України від діяльності аналізованих банків.

Аналіз показників адекватності регулятивного капіталу (рис. 2.11) (нормативне значення не менше 10%) вказує на те, що всі аналізовані банки дотримуються значення цього нормативу. Лише критично близьке до нормативного показника значення нормативу у ВТБ Банку – 10,5%.

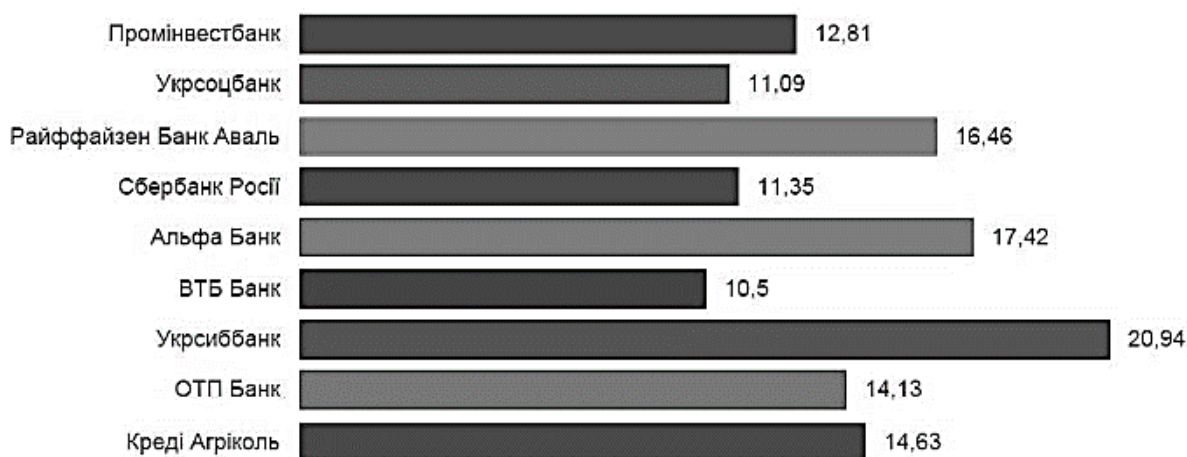

Рис. 2.11. Показник адекватності регулятивного капіталу найбільших банків з іноземним капіталом в Україні станом на 01.01.2017 р.

Якщо ж проаналізувати десятку найбільш збиткових банків України за результатами 2016 р., то можемо побачити в їх списку переважну більшість банків з іноземним капіталом (ОТП Банк, Укрсоцбанк, Промінвестбанк, ВіЕйБі Банк, Райффайзен Банк Аваль), що свідчить про значні ризики, які зазнали ці установи, здійснюючи свій бізнес в Україні (рис. 2.12).

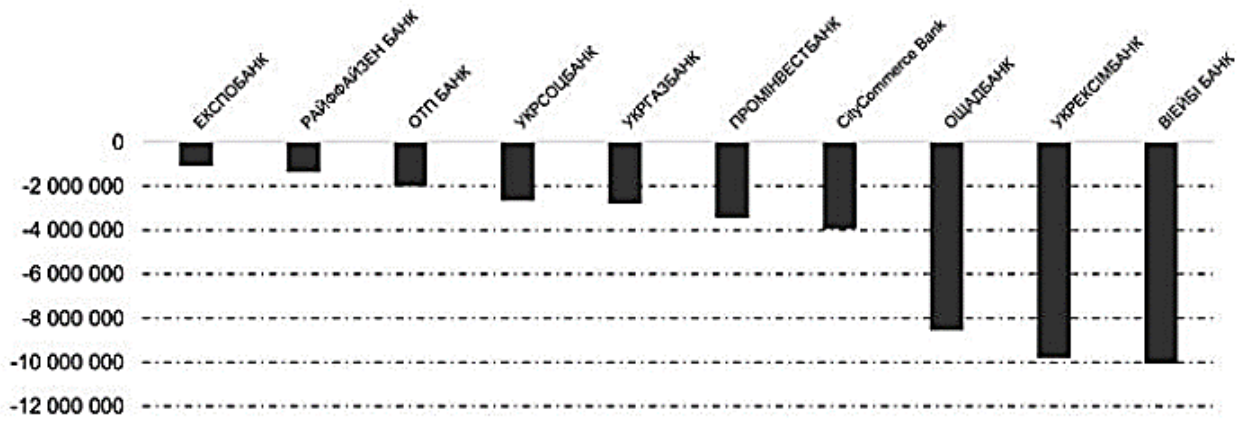

Рис. 2.12. ТОП-10 збиткових банків України за результатами 2016 р. [36]

Загальна сума збитку, вказана збитковими банками становила -56,85 млрд. грн. (- 6 683,48 млн. грн. за результатами 2015 року). Так, найбільш збитковим банком був ВіЕйБі Банк (Кіпр) (- 10 055,37 млн. грн.). Найбільш прибутковим банком за результатами 2016 р. став Сітібанк (США) (1 379,83 млн. грн.) (рис. 2.13.).

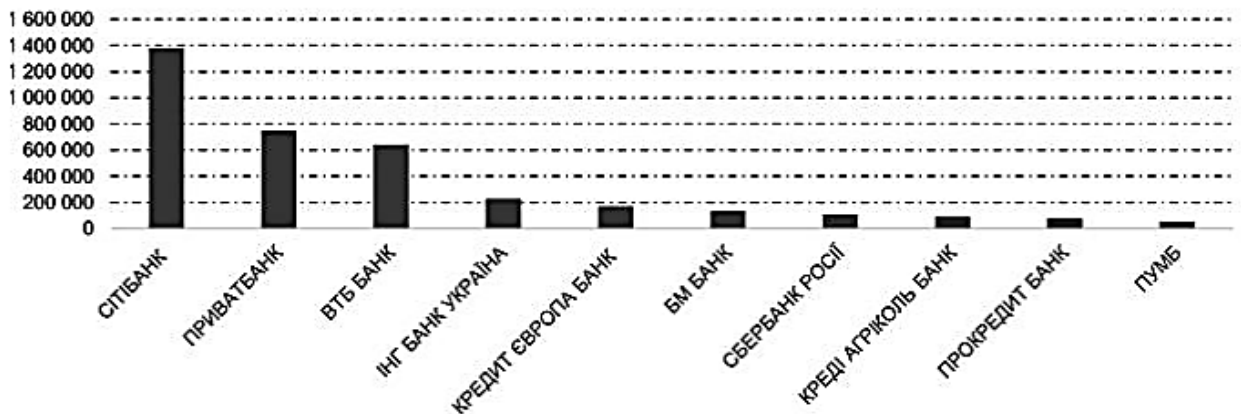

Рис. 2.13. ТОП-10 прибуткових банків України за результатами 2016 р. [36]

Друге та третє місця належать Приватбанку (749,04 млн. грн.) та ВТБ Банку (642,8 млн. грн.). Із загального розміру фінансового результату прибуткових банків 4,37 млрд. грн. (понад 80% прибутку) припадає на 10 найприбутковіших банків.

Отже, проведений нами аналіз діяльності окремих банків з іноземним капіталом свідчить про те, що по прибутковості банків на ринку України за підсумками 2016 року в ТОП-10 входять аж 3 російських банки, а саме Сбербанк Росії, ВТБ банк, БМ Банк. Вони займають позиції, уступаючи лише

таким гігантам банківського сектору України як Приватбанк та американському Сітібанк.

Як щодо інших показників операційної діяльності аналізованих банківських установ, то слід зазначити, що по таких показниках як розмір активів, власного та статутного капіталу, зобов'язаннях банки з іноземною участю відстають всього на 2-3 позиції від банків із українським капіталом.

Отже, із врахуванням місця, яке займають банки з іноземним капіталом в банківській системі України та в зв'язку із їх провідними позиціями на ринку банківських послуг, що підтверджується відповідними показниками їх операційної діяльності, зміцнення довіри до банківських установ та власне й до самої банківської системи України досягнути неможливо. Таким чином, для ефективного розвитку банківської системи України, слід формувати таку політику, яка полягатиме не у жорсткому контролі інвестиційних потоків, а у забезпеченні сприятливого середовища для результативної діяльності іноземних інвесторів з врахуванням пріоритетів національної економіки. Результатом цього буде інтенсивніше та ефективніше залучення іноземних інвестицій для розвитку як фінансової так і соціально-економічної систем країни.

2.3. Переваги та недоліки функціонування банків з іноземним капіталом в Україні

Дослідження ефективності діяльності іноземних банків, а також їхнього впливу, який вони роблять на трансформаційну економіку, показало, що цей вплив має і позитивні, і негативні наслідки як для банківської системи України загалом, так і для вітчизняної економіки зокрема.

Отже позитивними наслідками діяльності банків з іноземним капіталом, є наступні.

1. Розширення участі іноземних банків веде до збільшення масштабів перерозподілу фінансових ресурсів через банківську сферу і підвищення

показників, що характеризують ці масштаби (відношення банківських активів, кредитів і депозитів до ВВП), що сприяє прискоренню процесів розвитку фінансових ринків, розширюючи спектр банківських послуг та їх якість.

2. Залучення іноземного капіталу сприяє швидкому впровадженню передових, новітніх технологій банківської діяльності, нових методів ведення банківського бізнесу, зокрема використання досвіду фінансового менеджменту, антикризового управління, новітніх маркетингових технологій.

3. Запровадження міжнародного досвіду ведення банківської справи та здійснення міжнародних фінансових операцій. Поліпшення диверсифікації ризиків завдяки застосуванню новітніх технологій їх страхування. Упровадження системи страхування банківських ризиків та міжнародного досвіду щодо фінансового оздоровлення, реорганізації та реструктуризації комерційних банків.

4. Можливе здешевлення банківських послуг. Іноземні банки можуть стати важливим джерелом довгострокового фінансування капіталомістких проектів та забезпечення підприємства необхідними кредитами за нижчими відсотками. Збільшення термінів кредитування, що життєво необхідно для іпотечного кредитування та кредитів в інвестиційну галузь.

5. Посилення розвитку міжбанківської конкуренції на ринку банківських послуг і демонополізація банківського середовища, як наслідок – підвищення ефективності функціонування банківської системи. Збільшення числа гравців на ринку банківських послуг сприяють розширенню спектра якісних банківських послуг, підвищенню кваліфікаційного рівня банківських працівників, що насамперед вигідно для позичальника.

Прихід іноземних банків також сприяє витісненню з ринку економічно слабких банків, що сприятиме посиленню довіри до вітчизняної банківської системи юридичних та фізичних осіб, а також формуванню конкурентоспроможної та фінансово стійкої банківської системи.

6. Іноземні банки сприяють стабілізації банківської системи, підвищенню її стійкості в кризових ситуаціях. Значна частина коштів

вкладників і вкладень у фінансовий ринок під час кризи не залишає країну, а осідає на рахунках іноземних банків, що користуються високою довірою у клієнтів.

7. Позитивний вплив іноземного капіталу проявляються і в консолідаційних процесах в банківській системі України через:

- залучення додаткових іноземних інвестицій в економіку України;
- купівлю нездорових вітчизняних банків, що покращує загальний стан банківської системи;
- пришвидшення інтеграції України у світове господарство, зокрема у фінансові системи найбільш розвинутих країн світу.

Загалом, основні конкурентні переваги групи банків з іноземним капіталом над іншими вітчизняними банками полягають у високому рівні зовнішньої підтримки, а саме можливості швидкого доступу до дешевих ресурсів материнських груп.

У той же час, як показує практика, не спостерігається істотних переваг іноземних банків у ряді сфер банківської діяльності і у впливі на економічну ситуацію в цілому по таких напрямках:

- відсутні ознаки того, що іноземні банки відрізняються більшою здатністю акумулювати приватні заощадження, ніж вітчизняні банківські установи, хоча теоретично, у силу більш високої довіри до них населення, вони мають більше можливостей залучати кошти населення і приватних організацій [12];

- не виявлена також залежність між збільшенням частки іноземних банків і зміною реальних процентних ставок по банківських вкладах, що в основному визначаються макроекономічними факторами і впливом найбільших національних банків;

- іноземні банки не мають переваги перед національними кредитно-фінансовими установами й у плані росту обсягів наданих кредитів. Вони мають більш низькі відносні показники, що характеризують кредитну активність.

Водночас, разом із позитивними наслідками можливий і негативний вплив функціонування іноземних банків в банківській системі України. Серед основних негативних наслідків слід виокремити наступні.

1. Зростання залежності економіки, зокрема ринку праці та бюджету, від ефективної роботи інвесторів.

2. Додаткові ризики для банківської системи, які може спричинити діяльність філій банків з іноземним капіталом, серед основних – структурні ризики «залежного розвитку»: ризик банкрутства материнського банку, загострення соціальних, економічних і політичних ризиків.

3. Гіпотетично може зростати політична залежність країни від іноземців. Це можливо, якщо метою їх діяльності буде отримання політичного впливу, а не максимізації прибутків.

4. Можливий неконтрольований відтік капіталу з країни, оскільки акціонери банків з іноземним капіталом загалом інвестують у ті галузі і в тих країнах, де прибуток і безпека є вищими.

5. Присутність іноземних банків може послабити позиції ще недостатньо розвинутої банківської системи країни. Місцеві банки, які неспроможні на рівних конкурувати з банками з іноземним капіталом, банкрутують, що призводить до фінансової нестабільності в країні.

6. Іноземні банки можуть проводити спекулятивну діяльність, не надаючи повного спектра якісних банківських послуг або переслідувати цілі, не сумісні з основними завданнями економічної політики приймаючої країни;

7. Відмінності у системах банківського регулювання можуть створювати проблеми в процесі контролю за діяльністю іноземних банків;

Значна участь іноземних компаній та банків в консолідації вітчизняного банківського капіталу може спричинити:

- надмірну конкуренцію, яку створюють іноземні банки вітчизняним, що не дає змоги останнім втримувати свої позиції на ринку банківських послуг;
- прихід іноземного власника досить часто кардинально змінює підхід до ведення банківського бізнесу у придбаному банку;

- складність контролю та моніторингу угод злиття та поглинання банків за участю іноземних учасників;

- встановлення контролю за банківською системою України з боку іноземних власників вітчизняних банків.

Візуалізуємо основні негативні та позитивні наслідки присутності іноземного банківського капіталу в Україні у формі таблиці (табл. 2.5).

Таблиця 2.5.

Позитивні та негативні моменти присутності іноземного банківського капіталу в Україні

Позитивні моменти	Негативні моменти
Створення якісно нового фінансово-економічного середовища	Ускладнення банківського нагляду
Покращення фінансового та організаційного менеджменту банку	Втрата суверенітету в галузі грошово-кредитної політики
Розвиток фондового ринку (за рахунок виходу банків на вітчизняний і зарубіжні фондові ринки)	Чутливість вітчизняних банків до коливань на світових фінансових ринках
Впровадження міжнародного досвіду ведення банківської справи	Можливість захоплення іноземними банками банківського ринку України
Розширення асортименту банківських послуг та підвищення їх якості	Посилення іноземного контролю
Використання новітніх банківських технологій	Посилення нерівноправної конкуренції між національними та іноземними банками
Покращення якості обслуговування клієнтів	Підвищення ймовірності впливу українського капіталу до зарубіжних країн

Загалом же, для банківської системи України також може бути присутній ризик дефолту вітчизняних банків за зовнішніми зобов'язаннями, який загострився в 2009 р., коли іноземні інвестори були змушені погодитись на реструктуризацію заборгованості за синдикованими кредитами та єврооблігаціями таких вітчизняних банків, як «Надра», «Родовід», «Укргазбанк», «Фінанси та кредит», «ПУМБ», «Альфа-банк». Підвищення довіри міжнародних інвесторів до українських дочірніх банків у період піднесення 2005-2008 рр. поширилося на вітчизняні банки, які не виправдали сподівань.

Крім того, можливі й валютні ризики, адже заміщення внутрішніх гривневих депозитів дешевими зовнішніми позиками та єврооблігаціями, номінованими в іноземній валюті, створює додаткові валютні ризики для банківської системи. Так, знецінення гривні у 2008 р. призвело до зростання боргового навантаження дочірніх банків у гривневому еквіваленті.

Ще одним ризиком є процентні ризики. Географічний дисбаланс у структурі фондів призводить до невідповідності пасивів та активів іноземних банків за строками (короткострокові пасиви з країн-донорів і довгострокові активи в Україні). В умовах суттєвих коливань відсоткових ставок на міжнародних ринках капіталу банкам загрожують розриви ліквідності. Тому транснаціональні банки з географічно незбалансованою структурою активів та пасивів усе ж зацікавлені в збільшенні обсягів депозитних портфелів на ринках приймаючих країн.

Існує й ризик перекредитування економіки – іноземні банки спричинили перевищення рівня кредитів над депозитами в банківській системі до 300% у 2010 р. Чим вищий показник відношення кредитів до депозитів, тим більша залежність банків від міжбанківського, в основному зовнішнього боргового фінансування.

Посилення ролі іноземних банків у банківському секторі, окрім створення вищезазначених додаткових валютних, строкових і географічних ризиків у системі, призвело до низки інших структурних зрушень:

1. Поглибилася орієнтація банківської системи України на кредитування транснаціональних підприємств із капіталом країн-донорів. Цю стратегію використовують такі банки, як INGBank Україна, Креді Агріколь, Сітібанк (PJSCCitibank), Кредобанк. Така кредитна підтримка іноземних створює передумови для посилення конкурентних переваг компаній над національними виробниками.

2. Спостерігається зміна структури кредитування за галузями. Іноземні банки більш схильні до кредитування торгівлі та підприємств з низькою доданою вартістю, ніж високоризикових інноваційних компаній.

Реалізація цих ризиків може спричинити дестабілізацію роботи банківської системи, зменшення довіри населення до українських банків (існує загроза високого рівню концентрації і обмеження конкуренції з боку іноземних банків). Іноземні банки можуть завдяки конкурентним перевагам відібрати найбільш прибуткові вітчизняні ринки та клієнтів, залишаючи

місцевим банкам обслуговувати інших (більш ризикових) клієнтів, збільшуючи загальний рівень ризиків їх портфелів.

Підсумовуючи результати комплексного аналізу наслідків присутності іноземних банків, можна стверджувати про різновекторний характер впливу зарубіжних інвесторів на розвиток банківської системи України. Діяльність іноземних банків у період економічного зростання сприяла підвищенню капіталізації банківської системи України, нарощенню темпів кредитування, розширенню асортименту, підвищенню якості банківських послуг. Іноземні банки займають провідні місця на фондовому ринку як емітенти, торговці та андерайтери.

Основні конкурентні переваги групи іноземних банків від вітчизняних полягають у високому рівні зовнішньої підтримки, а саме можливості швидкого доступу до необхідних ресурсів материнських груп.

Іноземні банки спровокували тенденцію до перетворення короткострокових валютних пасивів, залучених з-за кордону, на довгі іпотечні активи, номіновані в іноземній валюті. Оскільки регулювання валютного кредитування було досить м'яким, а курс фіксованим, відбулося нехтування банками впливу валютного ризику на кредитоспроможність позичальників, джерела доходів яких виражалися в національній валюті. Іноземні банки, з одного боку не виправдали очікувань щодо зниження відсоткових ставок, підвищення прибутковості, оскільки діяли в першу чергу у власних комерційних інтересах, які були спрямовані на утримання достатнього чистого процентного доходу, кредитну експансію, оптимізацію оподаткування. З іншого боку, під час кризи іноземні банки забезпечили фінансову стійкість банківської системи України через збереження внутрішньокорпоративного припливу дефіцитних капітальних і кредитних коштів. Ризик відпливу капіталу з банківської системи України за кордон не був реалізованим.

З огляду на незначні масштаби вітчизняної банківської системи, закріплення контролю над перспективним ринком для материнських банків

було вигіднішим, ніж репатріація незначних у масштабах холдингових груп обсягів інвестованого капіталу.

Втім, варто зазначити, що під час дослідження були виявлені окремі загрози економічній безпеці держави у зв'язку з розширенням присутності іноземного капіталу в банківському секторі економіки. Спекулятивний ризик полягає в тому, що іноземні банки можуть змінити стратегії, зорієнтувавшись на спекулятивну діяльність, не надаючи повного асортименту якісних банківських послуг. Лібералізація банківської системи при слабкому консолідованому банківському нагляді може посилити ризики залежного розвитку. Для України це може означати втрату важелів контролю над власною банківською системою та зростання політичної залежності держави. При регулюванні варто звертати більше уваги на банки, через які підвищується рівень концентрації капіталу з однієї країни, проводити моніторинг темпів росту сукупної частки банківського капіталу під контролем окремих держав, а також їх інтеграційних об'єднань. Важливим завданням банківського регулювання, на нашу думку, є створення стимулів для спрямування кредитних ресурсів на розвиток внутрішнього реального сектору економіки.

Як засвідчив проведений аналіз функціонування банків з іноземним капіталом характеризувалось активною кредитною політикою та високим рівнем ризик-менеджменту й компенсувалися зовнішньою підтримкою материнських структур. Індикатори іноземних банків створювали ефект наслідування вітчизняними банками, що виявилися не спроможними вирішити проблеми незбалансованої структури активів і пасивів за строками та валютою. Оскільки негативний вплив іноземних банків на вітчизняну банківську систему був опосередкованим і не залежав виключно від іноземних інвесторів, джерелами проблеми стали інституційні особливості банківської системи, а їх вирішення лежить у регулятивній площині.

Слід зазначити, що, як свідчать останні тенденції, російський капітал в досить значній мірі представлений в Україні, банки інвесторів з Російської Федерації не лише активно працюють на вітчизняному ринку банківських

послуг, а й стали системно важливими банками України. При цьому вони здійснюють свою діяльність як в сфері традиційних видів роздрібного банківського бізнесу – іпотечних, споживчих та авто кредитів, так і в корпоративному бізнесі. Проводячи активну кредитну політику, банки з російським капіталом надають кредити юридичним особам стратегічного значення. В результаті такої діяльності, України може втратити фінансову незалежність, адже уже зараз присутня як енергетична, так і територіальна залежності.

Експерти вважають, що у найближчому майбутньому зберігатиметься тенденція до збільшення експансії російських банків. При цьому стратегія приходу російських банків на ринок банківських послуг України у сучасній науковій спільноті вважається подвійною: з одного боку – це можливість здійснювати політичний вплив, з іншого – через кредитування найпривабливіших промислових активів, зокрема стратегічних, сприяти їх переходу під контроль російського капіталу або навіть держави (через російські державні банки). Йдеться про те, що посилення позицій російського капіталу в банківській системі України може призвести до підвищення загрози економічній безпеці держави та вимагає реалізації виваженої державної політики з метою мінімізації негативних проявів та стимулювання позитивних зрушень від поглиблення українсько-російських відносин у банківській сфері.

Загалом, державна політика повинна сприяти максимізації позитивних ефектів від приходу іноземних інвесторів у банківську систему України, нівелюючи при цьому негативні. Стратегії поведінки контролюючого органу щодо регулювання процесу зростання участі іноземних інвесторів у вітчизняній банківській системі мають бути наступними:

1. Сприяти збільшенню присутності іноземних інвесторів у банківській системі, але до певної межі.
2. Заборонити іноземним інвесторам купувати контрольні пакети акцій або контрольні частки українських банків.

3. Не застосовувати прямого регулювання меж присутності іноземних інвесторів у банківській системі, а використати механізм відбору потенційних претендентів на придбання українських банків та створення банків за участю закордонних інвесторів.

Проаналізувавши всі позитивні та негативні наслідки, можна зрозуміти, що прихід банків з іноземним капіталом на український ринок є досить неоднозначним. З метою мінімізації можливих негативних наслідків, спричинених приходом іноземних банків в Україну, з боку Національного банку України та Верховної Ради необхідно:

- удосконалити регулювання та нагляд за діяльністю банків з іноземним капіталом в Україні;

- удосконалити регулювання діяльності філій іноземних банків і розрахунок економічних нормативів;

- розробити окремий законопроект із комплексного регулювання умов відкриття, регулювання діяльності, нагляду оподаткування та ліквідації філій іноземних банків;

- внести зміни до антимонопольного законодавства, для запобігання монопольним зловживанням у разі концентрації великої частки ринку банківських послуг у філіях іноземних банків;

- встановити в законодавчому порядку норми участі іноземного капіталу в загальному капіталі банківської системи України на рівні 25 % (за рекомендацією Асоціації українських банків) для можливості витримати українським банкам конкуренцію з боку іноземних банків.

Проаналізувавши позитивні та негативні моменти присутності іноземного капіталу в банківському секторі України, слід відмітити, що, з одного боку, відкритість фінансової системи збільшує можливості залучення ресурсів на іноземних ринках та відкриває нові шляхи підвищення капіталізації банківської системи, а з іншого – така ситуація може призвести до надмірної залежності українських банків від кон'юнктури світових фінансових ринків, а держава втратить важелі впливу на банківський сектор.

Відтак підхід до регулювання доступу іноземного капіталу в банківський сектор України має базуватися передусім на засадах:

- підтримки конкурентоспроможності банків із національним капіталом;
- використанні позитивних структурних і технологічних переваг банків з іноземним капіталом для підвищення інвестиційного потенціалу вітчизняного банківського сектору та соціально-економічного розвитку країни за рахунок підвищення монетизації економіки;
- прискореного розвитку фінансових ринків;
- оптимізації інституційної структури вітчизняного банківського сектору і наближення його до стандартів країн із розвинутою економікою.

Отже, очевидно, що регулювання доступу іноземного капіталу в банківський сектор України потребує системного підходу і має базуватися передусім на заходах збалансованих інтересів стосовно підтримки конкурентоспроможності українських банків. А досвід банків з іноземним капіталом, використати їх технологічні та організаційні переваги для підвищення інституційного потенціалу вітчизняної банківської системи загалом.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

На основі проведеного аналізу діяльності окремих (найбільших) іноземних банків та визначення їх ролі та значення для банківської системи України можна зробити такі висновки.

1. Найбільшу питому вагу в капіталі банківської системи України має іноземний капітал таких країн, як Росія (22%), Австрія (21%), Кіпр (19%), Франція (9%), Нідерланди (6%), Німеччина (4%), Польща (3%), США (3%), Швеція (3%), Греція (1%). Водночас, частка інших країн (Угорщина, Великобританія, Італія, Казахстан, Ірландія тощо) є незначною та складає біля 1% .

2. Позитивними наслідками діяльності банків з іноземним капіталом є збільшення масштабів перерозподілу фінансових ресурсів, швидке впровадження інноваційних технологій та нових методів ведення банківського бізнесу, можливе здешевлення банківських послуг, посилення розвитку міжбанківської конкуренції на ринку та демонополізація банківського середовища, стабілізація банківської системи, підвищення її стійкості, купівля нездорових вітчизняних банків, пришвидшення інтеграції України у світове господарство.

3. Негативними моментами експансії іноземного капіталу в український банківський сектор є такі: ускладнення банківського нагляду, втрата суверенітету в галузі грошово-кредитної політики, чутливість вітчизняних банків до коливань на світових фінансових ринках, можливість захоплення іноземними банками банківського ринку України, посилення іноземного контролю, посилення нерівноправної конкуренції між національними та іноземними банками, підвищення ймовірності впливу українського капіталу до зарубіжних країн.

4. Підсумовуючи результати комплексного аналізу наслідків присутності іноземних банків, можна стверджувати про різновекторний характер впливу зарубіжних інвесторів на розвиток банківської системи України. Діяльність іноземних банків у період економічного зростання сприяла підвищенню капіталізації банківської системи України, нарощенню темпів кредитування, розширенню асортименту, підвищенню якості банківських послуг. Іноземні банки займають провідні місця на фондовому ринку як емітенти, торговці та андеррайтери.

5. Стратегії поведінки контролюючого органу щодо регулювання процесу зростання участі іноземних інвесторів у вітчизняній банківській системі мають бути наступними: сприяти збільшенню присутності іноземних інвесторів у банківській системі, але до певної межі; заборонити іноземним інвесторам купувати контрольні пакети акцій або контрольні частки українських банків; не застосовувати прямого регулювання меж присутності

іноземних інвесторів у банківській системі, а використати механізм відбору потенційних претендентів на придбання українських банків та створення банків за участю закордонних інвесторів.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДІЯЛЬНОСТІ ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ ДЛЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

3.1. Досвід зарубіжних країн щодо регламентування діяльності та методів залучення іноземного капіталу

Президент Асоціації українських банків О. Сугоняка стверджує, що повна заборона іноземних інвестицій не сприятиме економічному зростанню держави. Адже із досвіду світової практики, існують безліч прикладів за яких держави не лише зберігали фінансову стійкість своєї банківської системи, а й за рахунок здійснення, в тому числі й за допомогою іноземного капіталу різноманітних функцій, створили додатковий ресурс для зростання власних економік та задоволення суспільних потреб. Такі позитивні приклади залучення іноземного стосуються таких країн, капіталу на користь економіки перш за все як Сполучені Штати Америки, Індія, Японія.

Разом з тим, аналіз досвіду країн Центральної Європи засвідчує, що відкриття своїх фінансових систем для припливу іноземного капіталу спричиняє його порівняно небезпечний рівень концентрації, що поряд із незначним розміром ресурсів національних економік може призвести до того, що економіки цих країн позбавлятимуться власної ініціативи й ставатимуть залежними від країн походження іноземного капіталу.

Загалом, приплив іноземного капіталу у банківську систему будь-якої країни можливий виключно до того рівня, при якому буде збережений контроль відповідальних органів за банківським сектором економіки. Власне такі чи подібні дії обмежувального характеру проводять переважна більшість країн з розвинутою економікою, а окремі з таких держав взагалі заборонили приплив іноземних інвестицій в банківську систему. Хочемо відмітити, що такі дії, попри їх дискредитивний характер, не вважаються протидіями ринковим засадам існування економічних систем та розвитку міжнародного співробітництва або ж порушеннями вимог СОТ, а сприймаються як захист національної економіки та національних споживачів. Цікавим є той факт, що

коли в Америці наприкінці ХХ ст. іноземні банківські установи захопили лише 12 % активів американських банків, керівники США були досить занепокоєні тим фактом, що можливе встановлення контролю іноземного капіталу над банківською системою США. Разом з тим, слід розуміти, що, поглинання банківської системи іноземними банками та власне залучення зовнішніх інвестицій не є тотожними поняттями.

Проаналізуємо досвід іноземних країн щодо можливості відкриття в них філій іноземних банків (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Можливість відкриття філій іноземних банків в окремих країнах світу

№	Країна	Можливість відкриття філії	№	Країна	Можливість відкриття філії
1	Словенія	+	10	Китай	+
2	Азербайджан	+	11	Польща	+
3	Словаччина	+	12	Хорватія	+
4	Білорусь	-	13	Молдова	+
5	РФ	+	14	Чехія	+
6	Болгарія	+	15	Литва	+
7	Румунія	+	16	Естонія	+
8	Латвія	+	17	Угорщина	+
9	Казахстан	+	18	Киргизія	+

При аналізі даних таблиці 3.1 можна простежити, що практично всі країни, навіть і пострадянські, відкриті для входження іноземного капіталу у свої банківські системи, окрім Білорусії. В Україні попри законодавчу можливість відкриття філій іноземними банками, все-таки іноземні інвестори досить обережно ставляться до цієї можливості. Окрім того, власне й процеси активізації допуску іноземних інвестицій в банківському секторі потребують як ґрунтового наукового аналізу, так і адаптації до складних економічно-політичних умов діяльності, із одночасним врахуванням як можливих ризиків,

загрози обмеження монетарної політики, так і з позиції оцінки перспектив здійснення економічних пріоритетів.

Власне сам процес інтернаціоналізації світової фінансової та банківської системи активно проводиться біля двохсот років. Проте саме в останні десятиріччя в умовах лібералізації руху грошових капіталів, що було стимульовано функціонуванням Світової організації торгівлі (СОТ), він набув найбільш динамічного характеру. Вказаний процес зумовив все більше переміщення капіталів між країнами світу зі всіма можливими як позитивними, так і негативними наслідками.

Слід зазначити, що на національному рівні інструментом глобалізації є саме лібералізація торгівлі та ринку фінансових послуг, базовими формами прояву яких є активний притік іноземного капіталу як на фінансові ринки так і в банківський сектор. Особливо це стосується тих держав, в яких банківська система є недостатньо розвинутою та сформованою, що спричиняє її недостатню конкурентоспроможність в порівнянні із банками з іноземним капіталом, що спричиняє неспроможність забезпечення необхідних обсягів фінансових ресурсів для розвитку реальної економіки на прийнятних умовах.

Водночас, потрібно зауважити, що відкрити свої ринки для іноземної експансії погодились далеко не всі країни, адже лібералізація самих фінансових ринків проводилась в різноманітних формах, які суттєво різнилися за рівнем допуску іноземного капіталу у національній економіці. Наразі у повному обсязі допускають іноземний капітал на свої фінансові ринки біля 25 % країн, що входять у СОТ, усі інші держави практикують обмежену політику доступу іноземного капіталу у свої країни. Тобто по-суті, вони здійснюють обмежувальні заходи щодо режиму функціонування нерезидентів.

Якщо сприймати процеси фінансової інтернаціоналізації як фактор розвитку світової економіки та можливості інтеграції до ЄС, то в такому випадку у самій вигідній ситуації знаходяться країни, в яких знаходяться конкурентоспроможні на міжнародних ринках банківські організації, а відтак, позитивний вплив глобалізаційних процесів буде різним для різних країн

світу. Підкреслимо, що процеси зазначені супроводжуються не лише експансією значних транснаціональних банківських установ, а й кризами окремих національних систем.

В разі ж виникнення потреби в залученні додаткових коштів для країни, її керівники приймають рішення скасувати бар'єри, що заважають доступу до міжнародних кредитних ресурсів. Найбільш яскраво такі тенденції проявились в країнах Латинської Америки, де ще у 1990-х рр., законодавчо захищена від експансії іноземного капіталу банківська система вже у наступні періоди стала відкритою для входження іноземного капіталу. Іноземні банківські установи розпочали в значних обсягах скуповувати активи банківських установ цих країн.

В результаті таких дій набули процеси витіснення капіталу банків країни-реципієнта та підвищення частки іноземного капіталу у банківському секторі економіки. Так, такі процеси проходили в Чилі, Колумбії, Мексиці, Перу. У інших країнах Латинської Америки, іноземний капітал входив в національні економіки шляхом приватизації державних банків через купівлю пакетів акцій.

Загалом же, глобалізація також проявляється й у інтенсивному розвитку фінансових ринків, проте з одночасним збільшенням її протиріч.

Так, підвищення контролюючих заходів за національною банківською системою з боку іноземних капіталів зараз все частіше набирає нових форм. Через підготовку до вступу у ЄС в ряді країн Східної й Центральної Європи можемо спостерігати тенденції до створення одного європейського ринку. Водночас, зазначений сектор фінансового ринку нині оцінюється як один із найбільш ризикових, що дає змогу інвесторам застосовувати більш високі процентні ставки.

Власне не оминув вплив глобалізації й розвинуті країни Західної Європи, де вона проявляється у впливі на банківські системи в різних формах. Разом з тим, в цих процесах присутні і спільні риси. Зокрема такими є: неспроможність банків європейських країн збільшити власну

конкурентоспроможність, що в значній мірі зумовлюється їх недостатньою відкритістю. Такі тенденції притаманні банкам країн ЄС, що й стало однією з основних причин вразливості їх економік та значними банківськими кризами. Із тридцяти трьох великих банківських криз, що відбулися останніми десятиліттями, на ці держави доводяться одинадцять.

Наслідком глобалізаційних процесів стало також і звуження національних банківських систем окремих країн під впливом процесів консолідації, злиття і поглинання банківських установ. Яскравим прикладом є приклад банківської системи Німеччини, в якій тривалий період часу функціонувала мережа так званих домашніх банків, що здійснювала кредитну підтримку підприємств і населення на основі довгострокових зв'язків. Загалом таких організацій у Німеччині налічувалося біля 47 тисяч одиниць. Водночас в останні роки можемо спостерігати їх об'єднання з метою витримки конкуренції із банками з іноземним капіталом.

Як засвідчує світовий досвід, що за умов відкритості власних економік до входження іноземного капіталу, різні держави намагалися здійснювати різні методи та механізми захисту власних економік та банківських систем. Водночас, особливу увагу було приділено саме фінансовому ринку в зв'язку із його надзвичайною важливістю для економічної й фінансової безпеки держав. Відтак, для фінансових ринків більшої частки країн світу (окрім тих, в яких керівні органи не можуть чи не хочуть здійснювати такі заходи) характерною є наявність обмежень і щодо іноземного капіталу. На сьогоднішній день понад 100 країн-учасниць СОТ мають обмеження щодо доступу капіталу з іноземних країн на власні національні ринки. За оцінками, близько 75% усіх обмежень присутні саме на банківські послуги (табл. 3.2), а 60% - припадають на сферу надання послуг дочірніми структурами і філіями іноземних банківських установ.

Як показує досвід країн, що розвиваються, безконтрольне здійснення на транскордонних валютних операцій здійснює послаблюючий вплив недостатньо сформовану банківську систему. Таким чином, підвищення

присутності іноземного капіталу в банківській системі України має здійснюватись:

по-перше, відповідно до готовності вітчизняної економіки та банківського сектору економіки;

по-друге, має бути збалансована, продумана та послідовна реалізація стратегії допуску іноземного капіталу в банківську систему, на основі пріоритетності національних і суспільних інтересів.

Таблиця 3.2.

Основні механізми захисту національних банківських систем

Елементи механізму захисту	Країни запровадження
Квотування частки банків-нерезидентів у загальному статутному капіталі або в активах національної банківської системи	Індія, Індонезія, Малайзія, Республіка Корея, Філіппіни
Встановлення максимального рівня участі банку-нерезидента в статутних капіталах національних банків	Бразилія, Індія, Малайзія, Мексика, Норвегія, Таїланд
Встановлення мінімального розміру капіталу для банку-нерезидента, бажаного відкрити філіал або дочірню установу банку	Китай
Встановлення мінімального розміру капіталу дочірнього банку або філіалу банку-нерезидента	Практикується в більшості країн
Квотування ліцензій на відкриття дочірнього банку або філіалу банку-нерезидента	Індія, Філіппіни, низка штатів США
Оцінка економічної доцільності відкриття банку-нерезидента	Бразилія, Малайзія, Республіка Корея, Чилі
Встановлення обмежень на проведення окремих банківських операцій у національній або іноземній валютах для дочірніх банків або філіалів банку-нерезидента	Бразилія, Індонезія, Канада, Китай, Республіка Корея
Встановлення обмежень на проведення окремих транскордонних банківських операцій	Словаччина, Таїланд, Чехія, Чилі
Квотування частки фізичних осіб-нерезидентів у складі працівників дочірнього банку і філіалу банку-нерезидента	Практикується в більшості країн

Аналіз матеріалу вищевказаного додатку дозволяє зробити висновок, що в більшості високорозвинутих країн здійснюються обмеження, що стосуються діяльності організацій з капіталом іноземного походження, що відповідають тим обмеженням, які до цих країн застосовує країна походження капіталу до національного капіталу.

А загалом же, держави що розвиваються здійснюють значно більше обмежень щодо доступу іноземного капіталу в банківський сектор власної

країни, що стосується в першу чергу частки іноземного капіталу в самому капіталі та в загальних активах банківської системи.

Підсумовуючи, слід зазначити, що із вступом України до СОТ, в ст. 24 Закону України «Про банки і банківську діяльність», був визначений порядок відкриття філій та представництв іноземних банків, а відтак подальший розвиток банківської системи України визначається як неможливий без участі у її функціонуванні іноземних банків, що особливо актуально сьогодні, в умовах обмеженості фінансових ресурсів економіки нашої держави. Проте, доступ таких банків має бути обмеженим, що можливо досягнути за допомогою впровадження спеціальної моделі банківського нагляду, використання якої б дало змогу мінімізувати всі ризики впливу присутності іноземного капіталу на фінансову безпеку країни із одночасною можливістю таких банків сприяти розвитку нашої економіки.

Відтак, перед НБУ виникає питання як розробки, так і забезпечення ефективної реалізації методології нагляду за діяльністю філій іноземних банківських установ, а також за їх материнськими структурами.

Загалом, вітчизняні економісти вважають, що слід здійснювати наступні заходи, які повинні захистити національні інтереси в банківській системі:

- заборонити відкриття філій банків з офшорних зон і надавати дозвіл на здійснення діяльності лише банкам з високим рейтингом за класифікацією міжнародних рейтингових агентств. Проте, тут виникає така пересторога: фінансово-потужним банкам із країн з високим рейтингом не вигідно відкривати свої філії у державах, що мають рейтинг, нижчий від інвестиційного, що пов'язано із необхідністю 100 відсоткового резервування для покриття ризиків. Тому, враховуючи рейтинг України сьогодні, передовсім можна сподіватись на прихід інвесторів з держав, які мають аналогічний або неістотно вищий рейтинг (країн Східної Європи, Балтії, СНД);

- запровадження вимог щодо закріплення за філіями капіталу на рівні не меншому за 500 млн. грн.;

- виконання такими філіями економічних нормативів НБУ та ведення ними звітності згідно міжнародних стандартів та за стандартами України та подання її до наглядових органів; щорічне здійснення аудиторської перевірки;
- законодавче врегулювання використання прибутків філіями іноземних банків: впродовж перших трьох років діяльності розміщення не менше 80% прибутків на території України; впродовж наступних двох років — 60%, і в усі наступні роки — 50%;
- законодавче врегулювання застосування санкцій, врегулювання процесу ліквідації філій іноземних банків.

Окрім цього, доцільно вказати, що за дослідженнями О. Гаврильчук, в яких було здійснено порівняльну характеристику іноземних та вітчизняних банків Польщі у вибірці банків, на які припадало 95% активів країни, було доведено, що банки з іноземним капіталом або ж іноземні банки ефективніші від польських. Проте тут зазначалась основна умова – це стосується лише тих банків, що являють собою створену установу, а не викуплений польський банк іноземними власниками. При цьому автор вказує, що згідно досліджень, ті банки, що були викуплені іноземцями в своїй діяльності не зазнали суттєвих змін, тобто вони не почали працювати ефективніше.

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що для України на сьогодні пріоритетності набуває здійснення активніших дій, пов'язаних із підвищенням концентрації банківського капіталу, оптимізацією інституційного середовища вітчизняної банківської системи, підвищенням якості ведення банківського бізнесу, зниження ризиків банківської діяльності, що дозволить українським банкам витримати конкурентну боротьбу із іноземними банківськими установами поряд із збереженням фінансової безпеки та суспільних інтересів країни.

3.2. Стратегічні напрями регулювання діяльності іноземного капіталу як основа забезпечення ефективного функціонування банківської системи України

Загалом, серед органів регулювання, найбільшого поширення набули наступні підходи до експансії іноземного капіталу, або ж застосовується їх об'єднання. Першим є ліберальний підхід, при якому іноземний капітал в національній економіці розглядається як нова можливість для країни і цю можливість необхідно прийняти з метою стимулювання економічного розвитку. Наступним є протекціоністський підхід, суть якого зводиться до того, що присутність іноземного капіталу є в першу чергу небезпекою для економічної та фінансової незалежності України, що зумовлюється неспівпадінням цілей, які переслідують транснаціональні банки та власне країна-рецепієнт. Третій підхід є той, який передбачає змішання двох попередніх та включає поступовий розвиток національного фінансового ринку та врахування ризиків, що несе із собою відкриття доступу іноземного капіталу до все ще слабкої банківської системи.

Із врахування як міжнародного курсу України, так і необхідності банківського сектору та економіки України в фінансових ресурсах, провідних методах та технологіях ведення банківського бізнесу та зниження його ризику, на нашу думку, для України найбільш оптимальним є останній підхід щодо питання іноземного капіталу, використання якого дозволить врахувати загрози, які він із собою несе та збільшити позитивний ефект.

Проаналізувавши існуючу стратегію щодо регулювання функціонування іноземних банків, а також розглянувши позиції вітчизняних дослідників щодо напрямів вдосконалення їх участі в банківській системі України, слід зауважити, що ми не погоджуємось із окремими науковцями щодо необхідності заборони діяльності іноземних банків в Україні у зв'язку із відкритістю економіки нашої країни та гострої потреби у зовнішніх фінансових ресурсах. Власне якщо держава погодиться на здійснення таких

заходів, то це буде порушенням законодавства в контексті питань відсутності дискримінації нерезидентів, а також забезпечення рівноправності форм власності й курсу на євроінтеграцію.

Як уже доводилось та зазначалось в розділі 2, банки з іноземним капіталом є фінансово стійкішими та стабільнішими, тай не варто ігнорувати їх важливу роль як в подоланні наслідків фінансово-економічних криз 2008-2010 рр., так і сьогодні, коли поряд з банкрутствами вітчизняних банківських установ, іноземні банки виступають ще тими факторами, які, по-суті, ще тримають нашу банківську систему на плаву.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку нашої країни слід постаратись по-максимуму використати ті позитивні сторони, що має приплив іноземного капіталу в країну та мінімізувати ті ризики, на які може наражатись наша економіка через їх присутність шляхом забезпечення реального, а не формального ефективного нагляду за іноземними банками.

Для того, щоб забезпечити економічну безпеку країни в умовах присутності іноземного капіталу, на нашу думку слід здійснити в комплексі три наступні види заходів.

Так, до макроекономічних напрямів регулювання діяльності іноземних банківських установ доцільно віднести сукупність інструментів, що застосовується державою, основною ціллю яких виступає досягнення таких цілей як: забезпечення зайнятості населення, цінова стабільність, економічний розвиток та інші, які покликані хоча й опосередковано, однак впливати на функціонування іноземних банківських установ, що діють в Україні. Відтак, слід забезпечити удосконалення грошово-кредитної політики, запровадити заходи детінізації української економіки, сприяти розвитку ринку цінних паперів, застосування яких в сукупності дасть змогу забезпечити стійкість банківської системи України.

Взаємоузгодженість фіскальної та монетарної політик та ефективність антимонопольного регулювання також дозволять створити належні умови для функціонування іноземних банків.

Наступними є організаційні напрями, що повинні бути спрямовані власне на регулювання діяльності банків з іноземним капіталом в Україні, а також самої банківської системи нашої держави. В даному контексті досить актуальними методами є створення системи консолідованого нагляду, покращення оцінки як системних, так і індивідуальних ризиків банківської діяльності, підвищення транспарентності, узгодження нормативно-правової бази, що регламентує функціонування банків згідно європейського законодавства й міжнародних стандартів, сприяння вдосконалення корпоративного управління у банківських установах.

Одним із основних заходів, покликаних адекватно оцінити ризики банків іноземних країн, що представлені в Україні, є налагодження системи транскордонного консолідованого нагляду, адже як свідчать дослідження вітчизняних економістів, показники нормативів їх фінансової стійкості носять здебільшого формальний характер, водночас, більш інформативними виступають консолідовані показники саме материнської банківської установи в цілому.

Таким чином, можливий варіант впровадження розширених повноважень регулятора у сфері консолідованого нагляду через законодавче регламентування права:

- 1) одержувати потрібну інформацію про іноземних інвесторів та їх споріднених осіб від відповідних контролюючих органів країн знаходження капіталу;
- 2) робити оцінювання впливу кожного з членів міжнародного холдингу на стабільність діяльності банківської установи;
- 3) вимагати від материнських структур дочірніх іноземних банків, що діють в Україні, додержання високих стандартів ризик-менеджменту, внутрішнього контролю, корпоративного управління тощо;
- 4) застосовувати до материнських структур банків з іноземним капіталом відповідних заходів в разі порушення банківського законодавства.

Ще одним методом вдосконалення регулювання функціонування іноземних банків є сприяння покращення фінансової прозорості через посилення вимог до публічної інформації, пов'язаної із фінансовим станом, власників і управлінців комерційних банків. Такі заходи сприятимуть вчасному та регулярному оприлюдненні фінансової звітності, а також змін правління банку чи його структурі в офіційних ЗМІ та на корпоративних сайтах банківських установ й НБУ. Впровадження заходів щодо підвищення фінансової прозорості не лише сприятиме кращій оцінці ризиків зацікавленими особами, а й підвищенню довіри власне й до самої банківської установи та банківської системи. Пріоритетними заходами є впровадження Базельських принципів, запровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності, а також забезпечення гармонізації вітчизняного законодавства з банківськими директивами Європейського Союзу.

Вдосконалення корпоративного управління у банківських установах в значній мірі підсилить вітчизняну систему регулювання банків з іноземним капіталом, адже сприятиме уникненню надмірного інсайдерського кредитування, вдосконаленню напрямів розкриття фінансової інформації й оцінки ризику, що спричинить повноцінну реалізацію цілей усіх зацікавлених осіб банку.

Як щодо операційних заходів, спрямованих на регулювання іноземних банківських установ, то на відміну від організаційних вони покликані забезпечити здійснення комерційними банками їх окремих функцій, а не власне самої діяльності загалом. Таке регулювання доцільно проводити при формуванні й розміщенні ресурсів банками, а також при здійсненні розрахунково-касових та валютних операцій.

Отже, оптимізувати процес формування ресурсів банками з іноземним капіталом слід забезпечити шляхом:

- 1) розвитку самого ринку банківських ресурсів через вивід українського капіталу з тіньового сектору;

2) забезпечення пропорційності у структурі банківських ресурсів: збільшення частки довгострокових вкладів в гривні;

3) покращення вітчизняної системи гарантування вкладів фізичних осіб через урізноманітнення джерел формування ресурсів, застосування диференційованих ставок щодо сплати коштів у фонд, що засновані на результатах оцінки ризиків у діяльності банків.

На етапі розміщення ресурсів, регулювання слід здійснювати на основі:

1) розвитку кредитування реального сектору економіки без здійснення прямих адміністративних важелів впливу;

2) забезпечення дієвого механізму іпотечного кредитування з підвищенням вимог до оцінки ризиків;

3) запровадження ефективного механізму захисту прав кредиторів за умови повного виконання обов'язків перед позичальниками.

Власне саме роботу з покращення інструментів валютного регулювання банків з іноземним капіталом слід направити на подолання доларизації економіки країни та зменшення валютних ризиків.

Як свідчать проведені в другому розділі дипломної роботи дослідження, іноземні банки можуть бути схильними до здійснення спекулятивних операцій при відсутності ефективного режиму валютного контролю за їх діяльністю. Вдосконалення процесу регулювання залучення валютних банківських ресурсів за умов нестабільності курсу національної грошової одиниці в довгостроковій перспективі, лежить в площині налагодження механізму хеджування валютного ризику, чого неможливо на даний час здійснювати ефективно в зв'язку із відсутністю ринку валютних деривативів, низької довіри до національної валюти та оптимізації рефінансування комерційних банків регулятором, що б дозволило уникнути використання національної грошової одиниці у спекулятивних валютних операціях.

Таким чином, слід переоцінити пріоритети щодо регулювання банків із іноземним капіталом в Україні, в першу чергу шляхом регулювання їх функціонування на ринку корпоративного контролю. Йдеться зокрема не лише

про заходи, направлені на обмеження відтоку капіталу банків з іноземним капіталом (така практика є поширеною в державах з ринковою економікою у періоди фінансово-економічних криз). Для країн же із перехідною економікою встановлення подібних обмежувальних заходів може сприйматись як певний негативний індикатор.

Відтак, з погляду здійснення стратегічних інтересів нашої країни, такі заходи є небажаними. Доцільніше запровадити належні підходи до впровадження державного регулювання процесів, що регламентують участь іноземного капіталу на ринку банківських послуг та здійснення відповідного контролю за перебігом зазначених процесів. В даному випадку особливого значення набуває не так впровадження граничних норм, що регламентуватимуть частку іноземного капіталу в банківській системі України, як формування чітких та зрозумілих правил його припливу в нашу країну. Такі правила повинні стати частиною макропруденційної системи банківського нагляду та передбачати вимоги як щодо надійності іноземного інвестора (з метою зниження ризику допуску неблагонадійних інвесторів), країни походження капіталу (з метою гарантування відповідного рівня регулювання за материнським банком, та забезпечення належної диверсифікації участі іноземних країн в банківській системі), цілі входження іноземних банків (з метою зниження ризиків спекулятивної діяльності та придбання вітчизняних банківських установ іноземними інвесторами).

При впровадженні системи банківського нагляду слід звертати особливу увагу не лише на показники функціонування дочірніх банків, а й також на їх материнські компанії тобто транснаціональні банки. Тобто потрібно забезпечити якісну систему консолідованого нагляду, що передбачала б доступ регулятора до необхідної інформації про іноземних інвесторів від уповноважених органів нагляду. Складовими елементами зазначеної системи мають бути: оцінка ризиків входження на вітчизняний ринок різних іноземних банківських установ, моніторинг їх діяльності, впровадження відповідних заходів у випадку порушення банківського законодавства тощо.

Варто зауважити, що питання входження на внутрішній ринок України іноземних банків належить не лише до сфери компетенції Національного банку, але й інших структур, зокрема Антимонопольного комітету України.

Отримання дозволу Антимонопольного комітету України на концентрацію є обов'язковим першим етапом підчас проходження дозвільної процедури іноземним інвестором. Саме на цьому етапі, на нашу думку, доцільно проводити переговори щодо умов купівлі українського банку іноземними інвесторами, формулювати і відстоювати вимоги стосовно орієнтирів подальшої діяльності відповідної банківської установи. З цією метою пропонується запровадити порядок узгодження іноземним інвестором – потенційним покупцем з Антимонопольним комітетом України та регулятором довгострокового (принаймні на 5 років) плану розвитку банку, який купується. Критерієм установа відповідної процедури варто зробити розмір зазначеного банку і поширити це правило на угоди купівлі контрольного пакета акцій українського банку будь-яким новим власником або групою афілійованих власників (отже, не запроваджувати дискримінаційного порядку діяльності іноземних інвесторів, що могло розцінюватися як порушення загальних правил СОТ). Складовою такого плану можуть бути зобов'язання провести протягом певного періоду на українському фондовому ринку IPO банку, що купується, або передачі цьому банку повноважень головної структури по всій мережі банку – покупця в певному регіоні тощо.

У цьому ж контексті доречним заходом, на наш погляд, могло б стати запровадження практики підписання меморандумів про наміри з іноземними компаніями, які звертаються за дозволом на покупку контрольного пакета акцій українського банку. Такий меморандум може містити зобов'язання щодо незбільшення пакета мажоритарного власника понад певну величину (наприклад 70 або 90%), підтримки лістингу акцій на українській фондовій біржі тощо. У тому чи іншому випадку можливість отримання більшої частки ринку одержують ті іноземні банківські установи, які виявлять

готовність більш тісно інтегруватися в український ринок корпоративного контролю і, в остаточному підсумку, в українську економіку на засадах бажаної для нашої країни локалізації глобальних мереж створення доданої вартості.

Отже нині в Україні діє ліберальний режим функціонування банків з іноземною участю, який виключає застосування заходів дискримінаційного характеру при здійсненні ними основних операцій на ринку корпоративного контролю. Із розгортанням світової кризи 2008 р. для іноземних банків зменшились можливості отримання швидких надприбутків від операцій із державними цінними паперами і кредитування фізичних осіб на внутрішньому ринку України. Внаслідок цього останнім часом спостерігається тенденція щодо скорочення присутності іноземного капіталу в національній банківській системі. Це свідчить про доцільність зміни пріоритетних завдань державного регулювання діяльності іноземних банків і запровадження комплексу заходів щодо їх реалізації.

До числа таких заходів зараховують:

- установлення чітких, зрозумілих і прагматичних правил «входження» іноземного капіталу на територію нашої країни як складової системи макропруденційного банківського нагляду;

- формування повноцінної системи транскордонного консолідованого нагляду із забезпеченням доступу НБУ до інформації про зарубіжних інвесторів та споріднених осіб іноземних банків, що діють на території України, оцінки ризиків допуску на ринок різних видів іноземних банків та моніторингу їх подальшого функціонування тощо.

Це дасть змогу локалізувати діяльність відповідних банківських установ та використати їх потенціал для потреб розміщення на території нашої країни бажаних ланок глобальних мереж створення доданої вартості.

Однак, потрібно розуміти, що в подальшому з урахуванням тенденцій глобалізації економічних процесів нерезидентам за будь-яких умов будуть надані ще ширші можливості інвестувати кошти у вітчизняну банківську

систему. Тому вже тепер необхідно розробити цілий комплекс важливих обмежувальних умов, яких потрібно суворо дотримуватись у процесі залучення іноземного капіталу в банківську систему країни. До таких заходів слід віднести:

- по-перше, за допомогою нормативних актів Національного банку забезпечити недопущення надмірної концентрації іноземного банківського капіталу на одному зі сегментів ринку банківських послуг з метою обмеження можливостей його подальшої монополізації;

- по-друге, забезпечити належний рівень прозорості джерел зовнішнього інвестування коштів у банківську систему;

- по-третє, розробити систему заходів щодо стимулювання не просто припливу коштів у вітчизняну банківську систему, а й привнесення іноземним капіталом новітніх технологій ведення банківського бізнесу, нових послуг і продуктів, програмного забезпечення;

- по-четверте, раціональна стратегія державного управління зазначеним процесом полягає в тому, щоб максимально інтегрувати іноземні банки в українську економіку, орієнтуючи її на досягнення пріоритетів національної соціально-економічної політики;

- по-п'яте, з метою прискорення капіталізації банків шляхом покращення умов інвестування в банківську систему слід реалізувати заходи щодо легалізації некримінальних тіньових капіталів, розширити участь банків в організованому фондовому ринку, підвищити вимоги до розміру статутного капіталу банків при їх реєстрації;

- по-шосте, обов'язковою вимогою, на нашу думку, є введення заборони доступу на вітчизняний ринок банків з офшорних зон.

За відсутності подібних обмежувальних заходів прихід іноземного капіталу у вітчизняну банківську систему матиме більшою мірою негативні наслідки та супроводжуватиметься підривом її стабільності і підвищенням вразливості до змін кон'юнктури світового фінансового ринку.

У світовій практиці застосовуються такі два основні шляхи збереження впливу держави на фінансову політику банківської системи. Перший передбачає створення законодавчих обмежень на збільшення участі іноземних банків у банківській системі країни. Другий шлях орієнтований на створення такої організаційної структури банківської системи, яка могла б співіснувати банкам як з іноземним, так і вітчизняним капіталом за рахунок поділу сфер діяльності та сегментів ринку.

На сьогодні доцільніше обрати другий шлях. Тобто поєднати антикризову політику уряду і НБУ та корекцію напрямів розвитку банківського сектору з метою створення фінансово потужного та конкурентоспроможного банківського сектору в Україні. Це потребує кількісних та якісних змін у структурі банківської системи, необхідних для посилення конкурентоспроможності банків, контрольованих українським капіталом.

Важливе значення має тактика оздоровлення банківської системи. За дослідженнями фахівців МВФ, при обмеженому доступі до зовнішніх джерел ресурсів рекапіталізацію слід проводити поступово, щоб послабити негативні наслідки «відтягування» державних ресурсів зі сфери внутрішнього споживання. Водночас слід законодавчо обмежити участь держави у капіталізації банків з іноземним капіталом, материнські структури яких мають можливість самостійно підтримувати дочірні установи.

Доцільно також враховувати інтереси іноземних банків при розробці окремих законодавчих норм. А конкретніше, запровадження жорстких обмежень щодо валютного кредитування містить у собі ризики зменшення присутності іноземних банків в Україні, оскільки такі нормативи не відповідають європейським регуляторним засадам банківської сфери. Згідно стандартизованої методології європейських центральних банків, європейські банківські групи не мають права вкладати в активи в іноземній валюті більше 100 % капіталу материнського банку. Норматив короткострокової валютної позиції банків не повинен перевищувати 40 % капіталу. Крім того,

європейським банкам заборонено формувати резерви у валюті, відмінній від валюти кредиту, якщо такі резерви перевищують 15 % від капіталу. Відтак є ризик того, що, за стабілізації валютного ринку, доступ до зовнішніх ресурсів істотно погіршиться.

Таким чином, за ключові напрями створення фінансово потужного та конкурентоспроможного банківського сектора слід взяти:

- 1) рекапіталізацію;
- 2) організаційні зміни у напрямі підвищення ролі державних банків, регіональних банків та посилення спеціалізації окремих банків;
- 3) націлення банків на підвищення ефективності ведення бізнесу (банки мають зацентувати системи показників ефективності від розширення частки ринку до якості доходів та ефективності витрат).

Зазначені напрями вимагають вирішення таких завдань:

1. Зміцнення вітчизняної банківської системи шляхом застосування антикризових заходів:

- звільнення від проблемних активів і реструктуризація проблемних банків;
- підвищення норми гарантування вкладів за активнішого гарантування державою позичок для малого і середнього бізнесу;
- підвищення прозорості і жорсткості процедури банкрутства;
- прискорення консолідації банківської системи;
- удосконалення норм пруденційного нагляду за позабалансовою діяльністю банків, їх інвестиційною та посередницькою діяльністю з цінними паперами;
- чіткіший розподіл сфер діяльності та сегментів ринку шляхом розвитку в Україні системи спеціалізованих і регіональних банківських установ, посилення ролі державних банків у структурі банківської системи, насамперед, формування Державного банку розвитку (за прикладом Польщі);
- розширення ресурсної бази вітчизняної фінансової системи шляхом використання незадіяних джерел фінансових ресурсів на цілі капіталізації,

кредитування, підтримання ліквідності банківської системи та своєчасної сплати зовнішніх боргів;

– підвищення ефективності банківської діяльності шляхом підвищення якості доходів, розширення пропозиції продуктів, оптимізації кількості відділень та співробітників; впровадження новітніх систем управління банком на основі централізованих та високоефективних технологічних процесів, впровадження систем управління інформацією тощо;

– розвиток всіх сегментів фінансового ринку для розширення можливостей інвестування в фінансові інструменти банківського сектору коштів бюджетних фондів і пенсійних накопичень, насамперед:

– ринок корпоративних облігацій, що з початком тенденції до стабілізації потенційно здатний стати інструментом перетворення «коротких вкладень» банків в «довгі позики» компаній;

– ринок синдикуваного кредитування, що здатний стати інструментом акумуляції ресурсів невеликих вітчизняних банків-кредиторів для фінансування великих позик;

– ринок міжбанківського кредиту, який дозволяє знизити потреби банків в накопиченні непрацюючих ліквідних активів і використати вивільнені засоби для розширення пропозиції кредитних коштів;

– ринок кредитування операцій по злиттю і поглинанню в банківському секторі, потенційно здатний підвищити концентрацію капіталу;

– строковий валютний ринок, який дозволяє хеджувати валютні ризики і тим самим збільшувати вкладення банків в гривневі активи.

2. Створення умов конкурентного співіснування іноземних та вітчизняних банків в частині:

– вдосконалення чинного законодавства в частині розробки механізму і окреслення кола інструментів впливу на діяльність філій іноземних банків щодо стимулювання їх до кредитування стратегічно важливих пріоритетів через розвиток державно-приватного партнерства, насамперед визначення:

- чіткого переліку пріоритетних галузей економіки та підприємств, що підлягатимуть державній підтримці;
- загальної суми коштів, необхідних для фінансування цих підприємств;
- видів державної підтримки (пряме бюджетне фінансування, надання кредитної підтримки через банківські установи шляхом повного або часткового (за умови залучення інших інвестицій) рефінансування, компенсація процентів, гарантії Уряду тощо);
- джерел державної фінансової підтримки (бюджетні кошти, Стабілізаційний фонд, контрольований приріст грошової маси тощо);
- у разі рефінансування – строку надання таких кредитів;
- адміністративного обмеження доступу іноземних банків до інвестування (в т.ч. опосередкованого через інвестиційні фонди) в стратегічно важливих секторах економіки;
- концентрації додаткової пропозиції ресурсів на сегментах ринку з найістотношою присутністю зарубіжних кредиторів (довгострокові і великі за обсягом кредити, фінансування злиттів/поглинань тощо).

Практичне втілення зазначених заходів, на нашу думку, відповідатиме загальноекономічним і регіональним пріоритетам розвитку України, дозволить цілеспрямовано підтримувати окремі галузі, стимулювати розвиток малого та середнього бізнесу, відновить довіру до банківської системи та сприятиме ефективній конкуренції банків з вітчизняним та іноземним капіталами.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Досліджуючи сучасний стан та перспективи діяльності іноземних банків із врахуванням іноземного досвіду можна зробити такі висновки:

1. Приплив іноземного капіталу у банківську систему будь-якої країни можливий виключно до того рівня, при якому буде збережений контроль відповідальних органів за банківським сектором економіки. Власне такі чи

подібні дії обмежувального характеру проводять переважна більшість країн з розвинутою економікою, а окремі з таких держав взагалі заборонили приплив іноземних інвестицій в банківську систему. Такі дії, попри їх дискредитивний характер, не вважаються протидіями ринковим засадам існування економічних систем та розвитку міжнародного співробітництва або ж порушеннями вимог СОТ, а сприймаються як захист національної економіки та національних споживачів.

2. Підвищення контролюючих заходів за національною банківською системою з боку іноземних капіталів зараз все частіше набирає нових форм. Через підготовку до вступу у ЄС в ряді країн Східної й Центральної Європи можемо спостерігати тенденції до створення одного європейського ринку. Водночас, зазначений сектор фінансового ринку нині оцінюється як один із найбільш ризикових, що дає змогу інвесторам застосовувати більш високі процентні ставки.

3. В більшості високорозвинутих країн здійснюються обмеження, що стосуються діяльності організацій з капіталом іноземного походження, що відповідають тим обмеженням, які до цих країн застосовує країна походження капіталу до національного капіталу.

4. Для України на сьогодні пріоритетності набуває здійснення активніших дій, пов'язаних із підвищенням концентрації банківського капіталу, оптимізацією інституційного середовища вітчизняної банківської системи, підвищенням якості ведення банківського бізнесу, зниження ризиків банківської діяльності, що дозволить українським банкам витримати конкурентну боротьбу із іноземними банківськими установами поряд із збереженням фінансової безпеки та суспільних інтересів країни.

5. Види заходів, які слід здійснити, для того, щоб забезпечити економічну безпеку країни в умовах присутності іноземного капіталу:

- макроекономічні напрями регулювання діяльності іноземних банківських установ доцільно віднести сукупність інструментів, що застосовується державою, основною ціллю яких є забезпечення зайнятості

населення, цінова стабільність, економічний розвиток та інші, які покликані хоча й опосередковано, однак впливати на функціонування іноземних банківських установ, що діють в Україні.

- організаційні напрями, що повинні бути спрямовані власне на регулювання діяльності банків з іноземним капіталом в Україні, а також самої банківської системи нашої держави.

- налагодження системи транскордонного консолідованого нагляду, адже як свідчать дослідження вітчизняних економістів, показники нормативів їх фінансової стійкості носять здебільшого формальний характер, водночас, більш інформативними виступають консолідовані показники саме материнської банківської установи в цілому.

б. Основними напрями створення ефективно діючого банківського сектора слід взяти: рекапіталізацію, організаційні зміни у напрямі підвищення ролі державних банків, регіональних банків та посилення спеціалізації окремих банків, стимулювання банків до підвищення ефективності ведення бізнесу.

ВИСНОВКИ

Провівши аналіз діяльності іноземних банків на банківський сектор України можна зробити такі висновки:

1. Іноземний банк – це банківська установа, що знаходиться під контролем інвесторів з зарубіжних країн оскільки вони володіють 100% акцій, і при цьому прийняття стратегічних рішень проводиться з-за кордону. Існує три основні групи, в які можна об'єднати іноземні банки за формою створення: представництва, дочірні компанії та філії. Для створення іноземного банку його засновники зобов'язані отримати попередній дозвіл Національного банку України. Експансія іноземного капіталу у банківську систему країни розпочалася у 1990 р, саме під час розпаду Радянського Союзу та здобуття незалежності. Банківський капітал завжди прагнув до інтернаціоналізації і тісно залежав від характеру взаємодії з органами влади. Регулювання діяльності іноземних банків доцільно розглядати на таких трьох рівнях: міжнародний, національний та корпоративний. Банк з іноземним капіталом може бути створений двома способами: власне створення іноземного банку та набуття діючим банком статусу іноземного.

2. Проаналізувавши операційну діяльність іноземних банків можна зробити висновки конкретно по показниках:

- Фінансовий результат діяльності: прибуток – Креді Агріколь, ВТБ Банк та Сбербанк Росії; збиток – ОТП Банк, Укрсиббанк, Райфайзен Банк Аваль, Укрсоцбанк.

- За розміром активів банки розподілились так: Промінвестбанк, Укрсоцбанк, Райфайзен Банк Аваль, Сбербанк Росії – 46-53 млрд. грн., ВТБ Банк, Укрсиббанк, ОТП Банк та Креді Агріколь – від 20 до 45 млрд. грн.

- За розміром зобов'язань, то тут лідирують Райфайзен Банк Аваль, Укрсоцбанк, Укрсиббанк та Креді Агріколь.

Проведений аналіз свідчить про те, що найактивнішими іноземними банками є Креді Аґріколь, Райфайзен Банк Аваль та Сбербанк Росії.

3. Позитивними наслідками діяльності банків з іноземним капіталом є збільшення масштабів перерозподілу фінансових ресурсів, швидке впровадження інноваційних технологій та нових методів ведення банківського бізнесу, можливе здешевлення банківських послуг, посилення розвитку міжбанківської конкуренції на ринку та демонополізація банківського середовища, стабілізація банківської системи, підвищення її стійкості, купівля нездорових вітчизняних банків, пришвидшення інтеграції України у світове господарство. Негативними ж моментами експансії іноземного капіталу в український банківський сектор є такі: ускладнення банківського нагляду, втрата суверенітету в галузі грошово-кредитної політики, чутливість вітчизняних банків до коливань на світових фінансових ринках, можливість захоплення іноземними банками банківського ринку України, посилення іноземного контролю, посилення нерівноправної конкуренції між національними та іноземними банками, підвищення ймовірності впливу українського капіталу до зарубіжних країн.

4. Як щодо рейтингів іноземних банків в Україні, то станом на початок 2015 р. їх очолили глобальні фінансові холдинги, до складу яких входять шведський СЕБ Корпоративний Банк (SEB Group), німецький Дойче Банк ДБУ (DeutscheBank), (CreditAgricoleGroup французькі КредіАґріколь Банк) та Укрсиббанк (BNP Paribas), а також американський Сітібанк (Citigroup). Будь-яка країна регламентує приплив іноземного капіталу таким чином, щоб був збережений контроль відповідних органів за банківським сектором економіки. Практично всі країни, навіть і пострадянські, відкриті для входження іноземного капіталу, крім Білорусії. Але при цьому кожна з країн встановила свої бар'єри для входження іноземних банків в економіку. У разі виникнення потреби в залученні додаткових коштів для країни, її керівники приймають рішення про скасування бар'єрів, котрі заважають доступу до міжнародних кредитних ресурсів.

5. При регулюванні діяльності іноземних банків для того щоб забезпечити економічну безпеку країни потрібно здійснити такі заходи: забезпечити рівень зайнятості, цінову стабільність, економічний розвиток, підвищення транспарентності, створення консолідованого нагляду, узгодження нормативно-правової бази відповідно до європейського законодавства і міжнародних стандартів, покращення оцінки ризиків, вдосконалення корпоративного управління. При впровадженні системи ефективного банківського нагляду потрібно акцентувати увагу не лише на показники діяльності дочірнього банку, а й його материнської компанії, тобто транснаціонального банку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрос С. Інституційні, мікро- та макроекономічні наслідки участі іноземного капіталу в банківському секторі / С. Андрос, В. Хиленко. – Банківська справа. – 2012, №4 – С. 31-41
2. Арбузов С.Г. Банківська енциклопедія / С.Г. Арбузов, Ю.В. Колобов, В.І. Міщенко, С.В. Науменкова. – К.: Центр наук. досліджень Нац. банку України: Знання, 2011. – 504 с.
3. Белінська Я. Щодо впливу зростання присутності іноземного капіталу на банківську систему [Електронний ресурс] / Я. Белінська, Я. Жаліло // - Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/Juli2009/01.htm>
4. Венгрияк К. Реєстрація банків з іноземним капіталом (ч.1) - [Електронний ресурс] / К. Венгрияк // Режим доступу: <http://gestors.ua/publications/116-registr-bankov-4>
5. Владичин У.В Іноземне банківництво в Україні: [монографія] / У. Владичин; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів: Піраміда, 2011. – 280 с.
6. Вовчак О.Д. Кредит і банківська справа: Підручник [Текст] / О.Д. Вовчак, Н.М. Руцишин, Т.Я. Андрейків. - К.: Знання, 2008. - 564 с.
7. Галайко Н.Р. Присутність іноземного та російського капіталу в банківській системі України [Електронний ресурс] / Н.Р. Галайко // Ефективна економіка. – 2015. - №4. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3956>
8. Гаркавенко В.І. Іноземний капітал у діяльності банківського сектора України: досвід минулого, уроки на майбутнє / В.І. Гаркавенко; НАН України; Ін-т екон. та прогнозування. – К.: Вид-во Ін-ту екон. та прогнозування, 2011. – 108 с.
9. Геєць В. Іноземний капітал у банківській системі України [Електронний ресурс] / В. Геєць // – Режим доступу: <http://www.zn.kiev.ua>.
10. Гриценко Р. Особливості нагляду за філіями іноземних банків у США / Р. Гриценко // Вісник НБУ. — 2008. — № 12. — С. 12–14.

11. Гусев Я.О. Вплив іноземного капіталу на консолідаційні процеси в банківській системі України / Я.О. Гусев, С.Д. Богма // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць / Харківський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України. – Харків, 2012. – Вип. 1 (12). – С. 46-49.

12. Дзюблюк О.В. Глобалізаційні процеси та участь іноземного капіталу у розвитку вітчизняної банківської системи / О.В. Дзюблюк // Банківська справа. 2008 – №2 – С. 37-45

13. Дзюблюк О.В. Вплив іноземного капіталу на ефективність функціонування банківської системи України [Електронний ресурс] / О.В. Дзюблюк, Л.О. Матлага // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2012. – № 1. – С. 146-149.

14. Дзюблюк О. Іноземний капітал у банківській системі України: вплив на розвиток валютного ринку та діяльність банків / О. Дзюблюк, О. Владимир // Вісник Національного банку України. - 2014. - № 5. - С. 26-33.

15. Єпіфанов А.О. Банки з іноземним капіталом як можлива загроза для національної економіки. // А.О. Єпіфанов, Ф.І. Шпиг // Правовий тиждень – 2010. - №4 (95). – С. 41-45

16. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. — К.: Знання, 2007. — 1072 с.

17. Івасів І.Б. Стратегічні аспекти регулювання діяльності іноземних банків в Україні [Електронний ресурс] / І.Б. Івасів, Р.В. Корнилюк. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Foa/2011_17/17_11.pdf

18. Івасів І. Вплив іноземних банків на банківську систему України / І. Івасів, Р. Корнилюк // Вісник Національного банку України : журнал. – 2011. – № 10. – С. 84-91.

19. Інфографіка: іноземні банки в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.ua/ua/business/1376781-infografika-inozemni-banki-v-ukrayini>

20. Карчева Г. Основні проблеми розвитку банківської системи України в посткризовий період та шляхи їх вирішення / Г. Карчева // Вісник НБУ. — 2010. — №8. — С. 26–31.
21. Кейнс Дж.М. Трактат про грошову реформу. Загальна теорія зайнятості, процента та грошей: реферат - дайджест: пер. с англ. /Дж.М. Кейнс. – К. :Видавництво АУБ, 1999. – 189 с.
22. Коваленко В.В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика / В. В. Коваленко // Монографія: Суми : ДВНЗ УАБС НБУ. - 2010. – 228 с.
23. Козьменко О.В. Експансія іноземного капіталу в банківську систему України: загрози і можливості / О.В. Козьменко, Т.А. Васильєва // Вісник університету банківської справи національного банку України. –2010. –№ 2 (8). – С. 98-102.
24. Корнилюк Р.В. З України тікають західні банки [Електронний ресурс] / Р.Корнилюк // Реальна економіка. – Режим доступу: <http://real-economy.com.ua/publication/22/2091.html>
25. Корнилюк Р.В. Іноземні банки в Україні: вплив та регулювання: монографія / Р.В. Корнилюк, І.Б. Івасів, О.М. Диба. – К.: КНЕУ, 2012. – 234 с.
26. Корнилюк Р.В. Українські банки в тенетах іноземного капіталу [Електронний ресурс] / Р.В. Корнилюк // Економічна правда. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2009/05/12/192705/>
27. Костогриз В.Г. Іноземний капітал в банківській системі України: сучасна проблематика / В.Г. Костогриз, Ю.В. Беззубенко // Молодь в науці. Фінансовий простір. – 2012. – № 2 (6). – С. 85- 92.
28. Кузнецова А. Оцінка впливу іноземного капіталу на банківську систему України // Вісник НБУ. – 2007. – № 1. – С. 24-27.
29. Линенко А.В. Вплив іноземного капіталу на функціонування банківської системи України / А.В. Линенко, Ю.Ю. Ренгевич // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. - №1. - С. 235-240.

30. Лютий І.О. Банківські інститути в умовах глобалізації ринку фінансових послуг: монографія / І.О. Лютий, О.М. Юрчук. – К.: Знання, 2011. – 357 с.

31. Макуха С.М. Інноваційність іноземних інвестицій – чинник модернізації перехідної економіки / С.М. Макуха // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. — № 2 (5). — 2011. — С. 30–40.

32. Мальчик М. Іноземний капітал в банківській сфері України: переваги та недоліки. / М. Мальчик, Л. Федорчук // Економіка – 2009. - №4(95). – С. 41-45

33. Мочерний С.В. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1 / Редко.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр Академія , 2000. – 864 с.

34. Ніценко В. Роль іноземного капіталу у розвиток банківського сектору України: [Електронний ресурс] / В. Ніценко. – 2011. – Режим доступу: http://sophus.at.ua/publ/2011_11_15_16_kampodilsk/section_4_2011_11_15_16/rol_inozemnogo_kapitalu_u_rozvitok_bankivskogo_sektoru_ukrajini/6-1-0-113

35. Огерчук М.О. Вплив іноземного капіталу на процеси трансформації банківської системи України / О.М. Огерчук // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2012. – № 2 (14). – С. 180-183.

36. Основні показники діяльності банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>

37. Островська О.М. Банковское дело: Толковый словарь. — 2-е вид. — М.: Гелиос АРВ, 2001. — 400 с.

38. Павлюк К.В. Діяльність іноземних комерційних банків в Україні: тенденції та проблеми / К.В. Павлюк, В.А. Кажан // Фінанси України. – 2009. – № 6. – С. 143-150.

39. Парасій-Вергуненко І.М. Аналіз банківської діяльності: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / І.М. Парасій-Вергуненко — К.: КНЕУ, 2003. — 347 с.
40. Позитивні та негативні аспекти приходу на ринок України іноземних банків [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.finance.kiev.bz/modules.php>
41. Показники банківської системи [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593
42. Прімерова О.К. Особливості діяльності банків з іноземним капіталом / О.К. Прімерова // Формування ринкових відносин в Україні. — 2010. — №3. — С. 2-43.
43. Прімерова О.К. Оцінка участі іноземного капіталу у банківській системі України / О.К. Прімерова // Статистика України. — 2008. - №4.— С. 54–58.
44. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 груд. 2000 р. № 2121-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%>
45. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання іноземних інвестицій та кредитування: Закон України від 27 квіт. 2010 р. №21 55-VI. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2155-17>
46. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 серп. 2012 р. № 569-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80>
47. Рейтинг материнських іноземних банків – 2016 р [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://forbes.ua/ua/business/1392899-rejting-materinskih.inozemnih-bankiv-2016>

48. Романьок Т. Іноземне інвестування в банківському секторі України: стан та перспективи розвитку / Т. Романьок – Банківська справа. – 2013, № 1 – С. 110-121.

49. Рюрік. Національне рейтингове агентство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rurik.com.ua/>

50. Сіверська Л.Б. Функціонування іноземного капіталу в банківській системі України / Л.Б. Сіверська // Науковий вісник НЛТУ України – 2012 – Вип. 22.10. – С. 241-246.

51. Смовженко Т.С. Новий етап розвитку банківської системи України: зростання участі іноземних інвесторів : Монографія / ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. — К.: УБС НБУ, 2008. — 231 с.

52. Смовженко Т. Управління процесом зростання участі іноземних інвесторів у роботі банківської системи України / Т. Смовженко, О. Другов // Вісник НБУ. – 2008. – № 1. – С. 16-19.

53. Сологуб Д. Чи слід дозволити діяльність філій іноземних банків в Україні? [Електронний ресурс] / Д. Сологуб, К. Требеш, Р. Джучі // - Режим доступу:http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/German_advisory_group/2004/T35_ukr.pdf

54. Стельмах В. С. Енциклопедія банківської справи України. / Редкол.: В. С. Стельмах та ін. — К. : Молодь. Ін Юре, 2001. — 680 с.

55. Степаненко Б. Інтернаціоналізація банківського сектору України: ціна й методи злиття та поглинань / Б. Степаненко // Економіст. –2010. №1. – с.12-16

56. Стубайло Т. Інтеграція іноземного банківського капіталу в країни центральної та східної Європи. / Т. Стубайло // Економіка -2011. - №2(109). – С. 66-70

57. Сугоняко О. Експансія іноземного капіталу: пошук міри [Електронний ресурс] / О. Сугоняко. – Режим доступу: http://aub.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=162&menu=119&Itemid=74

58. Уманців Ю. Розвиток національної банківської системи в умовах глобалізації світової економіки // Вісник НБУ. - 2009. - № 10. – С. 60-65.

59. Філонова І.Б. Вплив іноземного банківського капіталу на фінансову безпеку України / І. Б. Філонова // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – №2. – С. 178-183.

60. Філонова І.Б. Функціонування іноземного капіталу у банківській системі України в умовах фінансової нестабільності / І.Б. Філонова // Актуальні проблеми економіки. – 2011, №6 – С. 221-225.

61. Фурсова В. Рейтингова система оцінки фінансової стабільності банків з іноземним капіталом як інструмент підвищення надійності банківської системи / В. Фурсова, О. Каширіна. // Вісник НБУ. – 2011, № 9. – С. 33-41.

62. Халло В.Ф. Вплив іноземного капіталу на розвиток банківської конкуренції та його наслідки / В.Ф. Халло // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – Сер.: Економічна. – 2009. – No 2. – С. 1-10.

63. Циганов О. Конкурентна позиція українських банків з іноземним капіталом. / О. Циганов // Економіка. – 2011 - №3. – С. 54-60.

64. Чуб О.О. Банки в глобальній економіці: монографія / О.О. Чуб. – К.: КНЕУ, 2009. – 340 с.

65. Чуприна А.І. Роль іноземного капіталу в банківській системі України / А.І. Чуприна, Т.І. Міщенко // Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції: [зб. наук. праць]. – 2010. – № 2.

66. Шелудько Н.М. Іноземний капітал у банківському секторі України: тенденції, проблеми і перспективи / Н.М. Шелудько // Фінанси України. – 2008. – No 12. – С. 100 - 107.

67. Шкура І.С. Іноземний капітал в банківському секторі України / І.С. Шкура. // Вісник Академії митної служби України. – 2007. - №3. – С.17.

ДОДАТКИ

"Неукраїнські" українські банки			
 ПАТ	"Промінвестбанк"	—	 Внешэкономбанк
 ПАТ	"УКРСОЦБАНК"	—	 UniCredit Bank
 АТ	"Райффайзен Банк Аваль"	—	 Raiffeisen Bank International
 ПАТ	"ВТБ БАНК"	—	 ВТБ
 ПАТ	"КРЕДОБАНК"	—	 PKO Bank Polski
 ПАТ	"ВіЕс Банк"	—	 Volksbank International AG
 ПАТ	"МАРФІН БАНК"	—	 Cyprus Popular Bank Public
 АТ	"УкрСиббанк"	—	 BNP Paribas
 ПАТ	"Ідея Банк"	—	 Getin Holding
 ПАТКБ	"ПРАВЕКС-БАНК"	—	 Intesa Sanpaolo
 ПАТ	"КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК"	—	 Credit Agricole Group
 ПАТ	"УНІВЕРСАЛ БАНК"	—	 Eurobank Ergasias S. A.
 АТ	"ПІРЕУС БАНК МКБ"	—	 PIRAEUSBANK S.A.
 ПАТ	"АЛЬФА-БАНК"	—	 ABN Holdings S.A Люксембург/ Альфа-груп
 ПАТ	"ІНГ Банк Україна"	—	 ING Group
 АТ	"ОТП БАНК"	—	 OTP Bank Plc
 ПАТ	"СІТІБАНК"	—	 Citibank
 АТ	"ПРОКРЕДИТ БАНК"	—	 ProCredit Holding
 ПАТ	"СБЕРБАНК"	—	 Сбербанк России
 АТ	"БМ БАНК"	—	 БМ Банк
 ПАТ	"БАНК ФОРВАРД"	—	 Банк Русский Стандарт
 ПАТ	"КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК"	—	 Credit Europe Bank N.V
 ПАТ	"Дойче Банк ДБУ"	—	 Deutsche Bank AG
 ПАТ	"СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК"	—	 Skandinaviska Enskilda Banken

Рейтинг найбільш стабільних українських банків

Банк	Активи (млрд. грн.)	Прото́к/Збиток (млрд. грн.)	Кредити фіз. осіб (млрд. грн.)	Кредити юр. осіб (млрд. грн.)	Депозити фіз. осіб (млрд. грн.)	Депозити юр. осіб (млрд. грн.)	Наша бальна оцінка
Райффайзен Банк Аваль	51,674	2,525	16,187	31,988	16,018	24,700	47
Ощадбанк	191,585	0,411	3,097	62,121	61,988	66,622	45
Кредит Агріко́ль Банк	29,187	0,561	1,665	14,033	5,906	18,805	38
Сі́тібанк Україна	19,994	1,111	0,070	5,230	0,006	17,665	33
Приват Банк	271,837	0,591	29,407	168,545	147,728	45,342	26
ІНГ Банк Україна	17,646	0,651	0,060	13,287	0,018	3,246	23
Укресі́мбанк	153,364	-0,410	0,208	55,264	24,407	55,209	20
Кредобанк	10,081	0,225	2,313	3,533	3,476	3,633	17
ПроКредит Банк	10,491	0,220	0,313	7,254	4,219	4,545	13
ОТП Банк	23,701	0,874	7,661	15,285	8,768	11,541	11

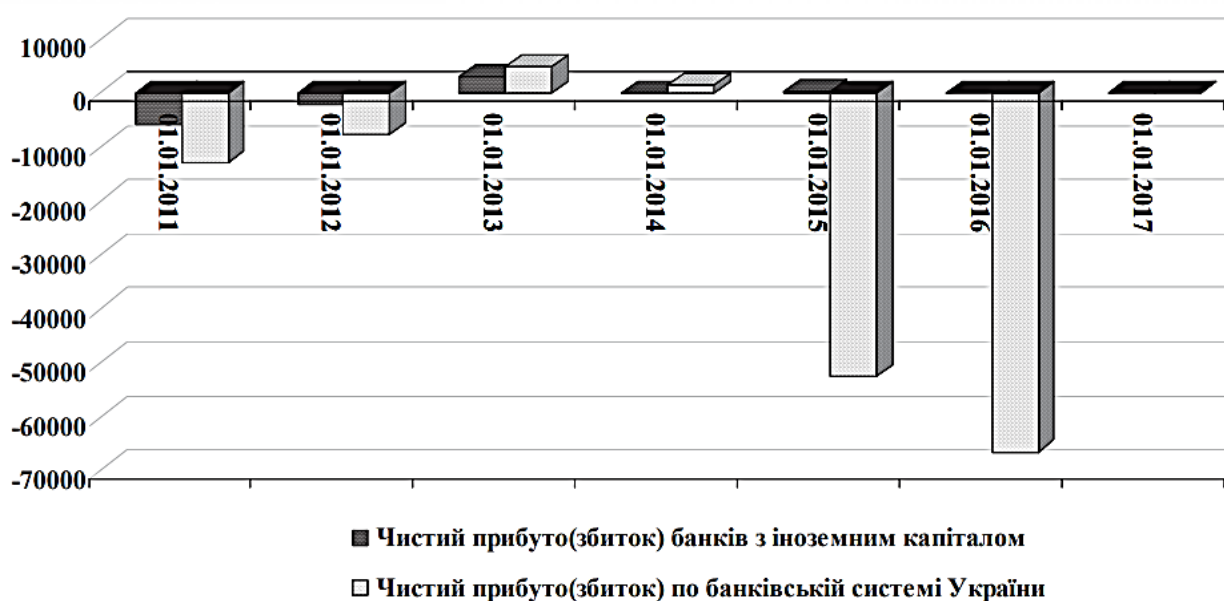

Рис. 1. Обсяги чистих прибутків (збитків) банківських установ з іноземним капіталом, які діють в Україні

Таблиця 3
Динаміка зміни банків з іноземним капіталом в період 2006—2016 рр.

Показники	Дата											
	01.01. 2006	01.01. 2007	01.01. 2008	01.01. 2009	01.01. 2010	01.01. 2011	01.01. 2012	01.01. 2013	01.01. 2014	01.01. 2015	01.01. 2016	01.01. 2017
Кількість діючих банків	165	170	175	184	182	176	176	176	180	163	117	98
з них: з іноземним капіталом	23	35	47	53	51	55	53	53	49	51	41	39
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	9	13	17	17	18	20	22	22	19	19	17	17
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %			35	36,7	35,8	40,6	41,9	39,5	34	32,5	43,3	55,5

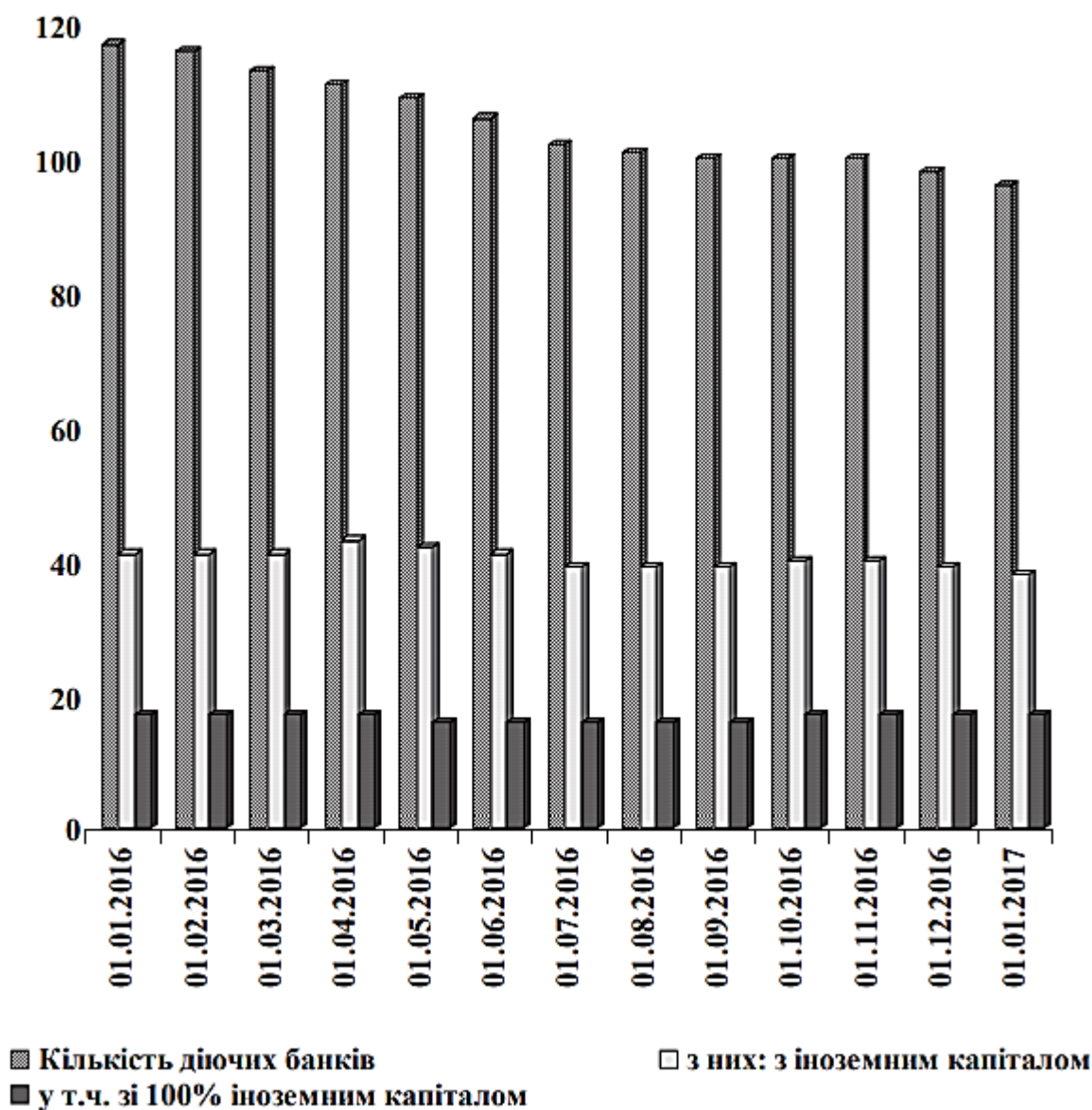

Рис. 2. Динаміка зміни банків з іноземним капіталом протягом 2016 року

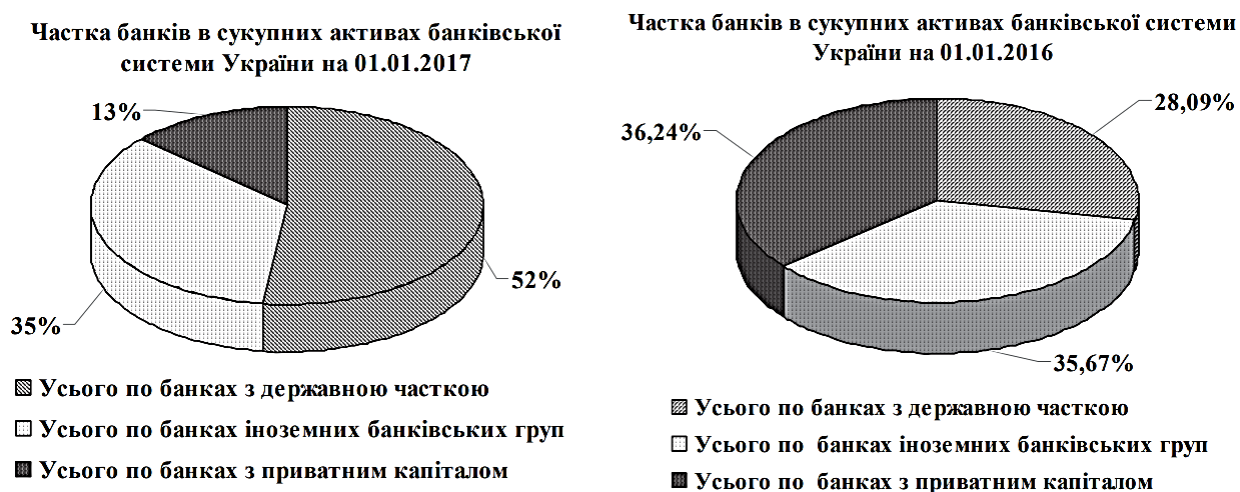

Рис. 3. Частка банків у сукупних активах банківської системи України станом на 01.01.2017 та 01.01.2016 рр.

Таблиця 4

Склад і структура власного капіталу "Райффайзен Банк Аваль"

Показник	2013		2014		Відхилення		2015		Відхилення до бази	
	млн грн.	%	млн грн.	%	Абсолютне млн грн.	відносне	млн грн.	%	Абсолютне, млн грн.	відносне
Усього пасивів	47 085 394	100	47 351 693	100	266 299	+0,57%	53 573 225	100	+6 487 831	+13,78%
Сумарні зобов'язання	38 085 591	81	43 497 001	92	5 411 410	+14,21%	48 253 336	90	+10 167 745	+26,70%
Власний капітал у т.ч.:	8 999 803	19	3 854 692	8	-5 145 111	-57,17%	5 319 889	10	-3 679 914	-40,89%
Статутний капітал	3 002 775	33	3 002 775	78	-	-	6 154 516	116	+3 151 741	+104,96%
Додатково сплачений капітал	3 033 375	34	3 033 375	79	-	-	3 033 110	57	-265	-0,01%
Резерви переоцінки	964 647	11	894 446	23	-70 201	-7,28%	999 552	19	+34 905	+3,62%
Резервні та інші фонди	281 388	3	318 739	8	37 351	+13,27%	318 739	6	+37 351	+13,27%
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1 749 434	19	-3 305 855	-86	-5 055 289	-288,97%	-5 045 420	-95	-6 794 854	-388,40%

Таблиця 5

Ділова активність банків у частині пасивів

Показник	ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»			ПАТ «Ощадбанк»			ПАТ «Таскомбанк»		
	2014	2015	Відхилення, %	2014	2015	Відхилення, %	2014	2015	Відхилення, %
Коефіцієнт активності залучення позичених і залучених коштів	0,92	0,90	-0,02	0,85	0,95	0,13	7,58	10,02	0,32
Коефіцієнт активності залучення міжбанківських кредитів	0,11	0,04	-0,62	0,18	0,09	-0,50	0,44	-	-
Коефіцієнт активності залучення строкових депозитів	0,24	0,25	0,01	0,28	0,31	0,12	5,14	4,55	-0,12
Коефіцієнт активності використання залучених коштів у дохідні активи	1,30	1,42	0,10	0,98	1,17	0,19	1,06	1,14	0,07
Коефіцієнт активності використання залучених коштів у кредитний портфель	0,65	0,66	0,01	0,67	0,43	-0,35	0,81	0,79	-0,03
Коефіцієнт активності використання строкових депозитів у кредитний портфель	0,41	0,42	0,03	0,49	0,76	0,53	0,84	0,57	-0,31

Таблиця 6

Ділова активність банків у частині активів

Показник	Райффайзен Банк Аваль			Ощадбанк			Таскомбанк		
	2014	2015	Відхилення, %	2014	2015	Відхилення, %	2014	2015	Відхилення, %
Коефіцієнт рівня дохідних активів	0,74	0,66	-0,11	0,87	0,82	-0,06	7,12	8,78	0,23
Коефіцієнт кредитної активності	0,63	0,62	-0,02	0,56	0,41	-0,27	6,15	7,92	0,29
Коефіцієнт загальної інвестиційної активності	0,11	0,04	-0,62	0,30	0,41	0,34	0,97	0,85	-0,12
Коефіцієнт інвестицій у дохідних активах	0,15	0,07	-0,57	0,35	0,50	0,42	0,14	0,10	-0,28
Коефіцієнт проблемних кредитів	0,89	1,03	0,16	1,08	1,19	0,09	0,27	0,18	-0,35

Оцінка ефективності управління банком у докризовий період

Показник	Райффайзен Банк Аваль			Ощадбанк			Таскомбанк		
	2011	2013	Відхилення, %	2011	2013	Відхилення, %	2011	2013	Відхилення, %
Чистий прибуток, тис. грн.	595878	1017280	0,71	1092019	710102	-0,35	35110	29140	-0,17
Загальні активи, тис. грн.	54255897	47085394	-0,13	73856453	102007116	0,38	2399684	2687636	0,12
Дохідні активи, тис. грн.	42727903	35251570	-0,17	59117299	85749273	0,45	1134101	2299049	1,03
Капітал, тис. грн.	7773897	8999803	0,16	17357547	19187835	0,11	216095	336372	0,56
Рентабельність активів, %	0,01	0,02	0,97	0,01	0,01	-0,53	0,01	0,01	-0,26
Рентабельність дохідних активів, %	0,01	0,03	1,07	0,02	0,01	-0,55	0,03	0,01	-0,59
Рентабельність капіталу, %	0,08	0,11	0,47	0,06	0,04	-0,41	0,16	0,09	-0,47

Таблиця 8

Оцінка ефективності управління банком в кризовий період

Показник	Райффайзен Банк Аваль			Ощадбанк			Таскомбанк		
	2015	2016	Відхилення, %	2015	2016	Відхилення, %	2015	2016	Відхилення, %
Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	-1 833 266	3820644	-3,08	-12273078	468169	-1,04	987	5764	4,84
Загальні активи, тис. грн.	53 573 225	55999735	0,05	159133011	210099278	0,32	3813671	8128414	1,13
Дохідні активи, тис. грн.	35251570	28006310	-0,21	130195959	143844568	0,10	3037001	6501092	1,14
Капітал, тис. грн.	8999803	10072078	0,12	7340404	14932548	1,03	346082	651845	0,88
Рентабельність активів, %	-0,05	0,07	-2,31	-0,08	0,002	-1,03	0,00	0,001	1,74
Рентабельність дохідних активів, %	-0,05	0,14	-3,62	-0,09	0,003	-1,03	1,26	0,001	-1,00
Рентабельність капіталу, %	-0,20	0,38	-2,86	-1,67	0,031	-1,02	8,78	0,009	-1,00

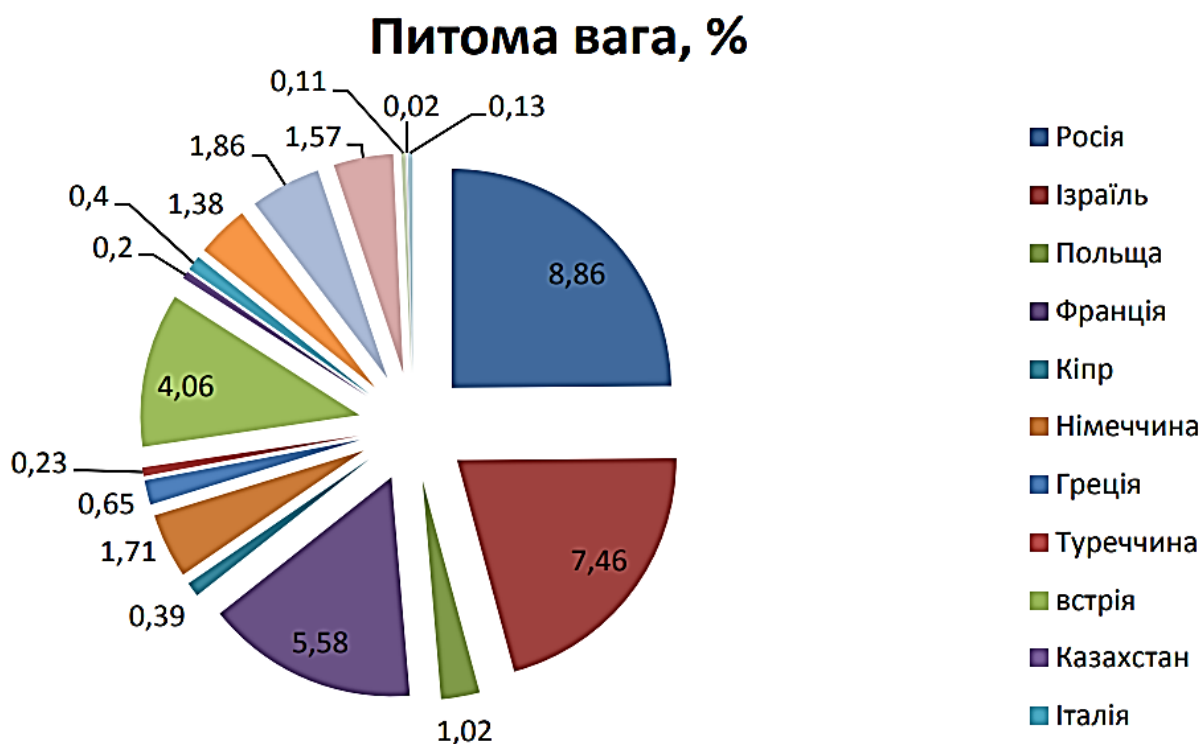

Рис. 4. Питома вага банків з іноземним капіталом у сукупному власному капіталі банківської системи України станом на кінець 2016 року

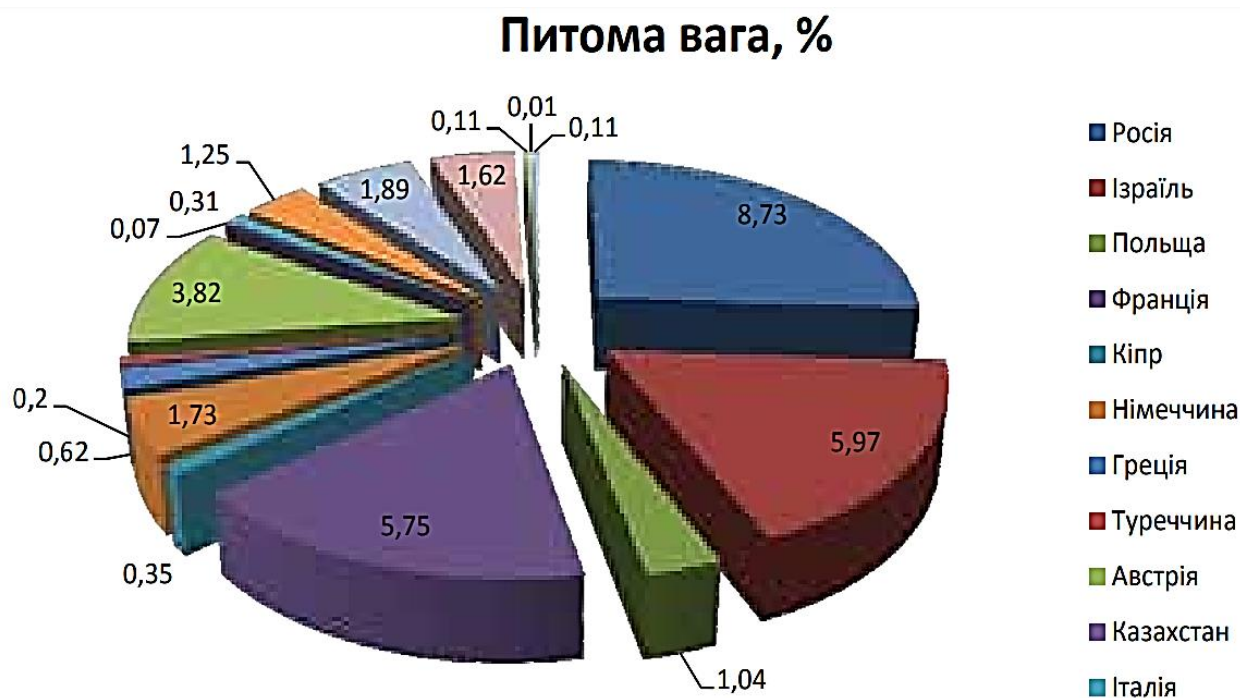

Рис. 5. Питома вага банків з іноземним капіталом у сукупних зобов'язаннях банківської системи України, станом на кінець 2016 року

Рис. 6. Питома вага банків із іноземним капіталом у сукупних активах банківської системи України, станом на кінець 2016 року